

Utbildningsutskottets betänkande

1978/79: 44

med anledning av propositionen 1978/79: 119 om vissa frågor rörande forskning och forskarutbildning m. m. jämte motioner

I betänkandet behandlas förslag som regeringen (utbildningsdepartementet) efter föredragning av statsrådet Wikström förelagt riksdagen dels i propositionen 1978/79: 119 om vissa frågor om forskning och forskarutbildning, dels i propositionen 1978/79: 100, bilaga 12, punkten D 31 om utbildningsbidrag för doktorander.

Med anledning av propositionen 1978/79: 119 har väckts motionerna 1978/79: 2215, 2222 samt 2230–2237.

Vidare behandlas i betänkandet yrkanden som framställts i de under allmänna motionstiden väckta motionerna 1978/79: 203, 204, 206, 265, 733, 917, 1355, 1373, 1625, 1886 och 1887.

Utbildningsutskottet har berett näringsutskottet tillfälle att avge yttrande över propositionen och motionerna. Näringsutskottets yttrande (NU 1978/79: 3 y) är som Bilaga 1 fogat till detta betänkande.

I propositionen 1978/79: 119 föreslås på grundval av forskningsrådsutredningens betänkande (SOU 1977: 52) Forskningspolitik vissa åtgärder för att förbättra planeringen inom forskningsområdet.

Vidare föreslås att resurserna för samhällsriktad forskningsinformation förstärks med 4 milj. kr.

Arbetstagarorganisationerna föreslås få ökat inflytande över beslut i forskningsfrågor. Arbetstagarorganisationerna skall således vara företrädare inom bl. a. styrelsen för teknisk utveckling (STU) och i styrelserna för instituten för kollektiv forskning (branschforskningsinstitut). Arbetstagarorganisationernas möjligheter att ta initiativ till forskning skall förbättras genom att högst 5 milj. kr. ur arbetarskyddsfonden får disponeras för stöd till detta.

Sekretariatets för framtidsstudier anknytning till regeringskansliet föreslås upphöra. Framtidsstudieverksamheten skall i stället anknytas till forskningsrådsnämnden.

Vidare läggs i propositionen fram vissa förslag på grundval av forskarutbildningsutredningens betänkande (SOU 1977: 63) Fortsatt högskoleutbildning.

Behörigheten till forskarutbildning föreslås delas in i allmän behörighet och särskild behörighet. Grundläggande högskoleutbildning omfattande minst 80 poäng skall ge allmän behörighet för tillträde till forskarutbildning. Kraven för särskild behörighet skall fastställas av fakultetsnämnd. Utbildningsutbudet på nivån ovanför grundläggande högskoleutbildning

föreslås breddas genom att påbyggnadsutbildningar inrättas. För utveckling och drift av överbyggande kurser för dem som har allmän men inte särskild behörighet till forskarutbildning samt för planering av och försöksverksamhet med påbyggnadsutbildningar föreslås att 2 milj. kr. anvisas.

Ytterligare 75 utbildningsbidrag för doktorander föreslås inrättade.

Ansvaret för de nu av STU finansierade kontaktsekretariaten föreslås föras över på högskolan.

Särskilda medel – 7,5 milj. kr. – föreslås bli anvisade för att underlätta för universitetslektorer att aktivt delta i forskning. Innehavare av tjänster som förste assistent skall i fortsättningen i tjänsten även kunna arbeta med forskning.

För viss förstärkning av högskolans forskningsorganisation föreslås att 2 milj. kr. anvisas.

Vidare föreslås att möjligheter öppnas för vissa förändringar i fakultetsnämndernas sammansättning.

Forsknings- och forskarutbildningsreform

Propositionen 1978/79: 119

I propositionen föreslår regeringen att riksdagen

1. antager ett inom utbildningsdepartementet upprättat förslag till lag om ändring i högskolelagen (1977: 218),

2. bemyndigar regeringen att i vissa fall besluta om särskild sammansättning av fakultets- eller sektionsnämnd,

3. godkänner de riktlinjer för forskningsplanering, forskningsinformation, forskarutbildning m. m. som förordats i propositionen.

Lagförslaget är som Bilaga 2 fogat till detta betänkande.

Motionerna

Motioner väckta under allmänna motionstiden vid riksmötet 1978/79

1978/79: 203 av Gunnar Biörck i Värmdö (m) vari yrkas att riksdagen hos regeringen begär förslag för att tillgodose de i motionen framförda synpunkterna om en effektiv och slagkraftig forskningsorganisation,

1978/79: 204 av Gunnar Biörck i Värmdö (m) vari yrkas att riksdagen hos regeringen begär att en återgång till tidigare ordning beträffande fakulteterna verkställs genom utarbetande av ny författningstext i berörda hänseenden,

1978/79: 206 av Ingegerd Troedsson (m) och Hans Nyhage (m) vari yrkas att riksdagen hos regeringen begär skyndsamt förslag i enlighet med vad i motionen anförts syftande till dels en tillfällig ökning av platserna vid den avslutande tvååriga utbildningen för psykologer (PEG), dels garantier för

att studerande som intagits för psykologutbildning ges möjlighet att slutföra densamma,

1978/79: 265 av Bonnie Bernström (fp) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om att forskningsprojekt inte får bli ekonomiskt lidande på grund av föräldraledighet och att möjligheter därför skall garanteras att fortsätta forskning efter en föräldraledighet,

1978/79: 733 av Gunnar Biörck i Värmdö (m) vari yrkas att riksdagen hos regeringen anholder om åtgärder för att bereda ökade utrymmesramar för naturvetenskaplig och teknisk utbildning på alla nivåer samt aktivt stimulera till rekrytering av naturvetenskapligt och tekniskt utbildad personal också inom primärt icke-naturvetenskapliga eller icke-tekniska områden av samhällslivet,

1978/79: 917 av Britta Hammarbacken (c) och Bengt Kindbom (c) vari yrkas att riksdagen beslutar hemställa att regeringen vidtar åtgärder så att forskningsanslagen kan tillföras medel som täckning för kostnader vid sjukdom, havandeskap och tjänstledighet,

1978/79: 1355 av Rolf Hagel (apk) och Alf Lövenborg (apk) vari yrkas att riksdagen som sin mening uttalar

1. att forskningsresultat ej får vara ägnade att tjäna främmande makters militära ändamål och syften,
2. att enskilda människor eller sammanslutningar ej får hindra forskningsarbete på företag och arbetsplatser,
3. att forskning bekostad av offentliga medel ej får tjäna privat vinstbegär eller styras av privata intressen,

1978/79: 1373 av Magnus Persson m. fl. (s) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna

1. vad i motionen anförts beträffande behovet av regionalt förankrad ökad forskning och utredningsverksamhet inom den offentliga sektorn,
2. att prioritering sker under ändamål för lokalt utvecklingsarbete och forskningsobjekt inom ramen för tilldelade anslag i årets budgetproposition,

1978/79: 1625 av Gösta Bohman m. fl. (m) vari — med hänvisning till vad som anförts i avsnittet Teknisk utveckling, forskning och forskarutbildning i den till finansutskottet remitterade motionen 1978/79: 1108 — yrkas att riksdagen

1. hos regeringen begär utredning om ökat meritvärde för forskarutbildning vid tillsättning av offentliga tjänster,
2. som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen 1978/79: 1108 anförts rörande tillsättning av lektorat i gymnasieskolan,

1978/79: 1886 av Jan Bergqvist m. fl. (s) vari yrkas att riksdagen hos regeringen hemställer om förslag till åtgärder för att förbättra spridningen av vetenskapliga tidskrifter i enlighet med vad som anförts i motionen.

1978/79: 1887 av Jan Bergqvist m. fl. (s) vari yrkas att riksdagen hos regeringen hemställer att motionen överlämnas till utredningen om vissa tjänsteorganisatoriska frågor inom högskolan m. m.

Motioner väckta med anledning av propositionen 1978/79: 119

1978/79: 2215 av Gunnar Biörck i Värmdö (m) vari yrkas att riksdagen

1. avslår förslaget om ändring av 24 § högskolelagen,
2. som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om forskningsregistrering och forskningsstatistik,
3. som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om forskningsrådsnämndens uppgifter,
4. avslår förslaget om framtidsstudieverksamhetens förläggning till forskningsrådsnämnden men i stället medverkar till inrättandet av två dylika sekretariat, det ena till regeringens förfogande och det andra till riksdagens,
5. som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om delegationens för långsiktigmotiverad forskning (SALFO) ställning i förhållande till forskningsrådsnämnden,
6. som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om naturlig avgång vid forskarkarriären och i samband därmed hos regeringen hemställer om utarbetande av erforderliga författningsföreskrifter för att ge forskningsmeriter tillbörligt värde vid sökande av tjänster hos stat och kommun.

1978/79: 2222 av Staffan Burenstam Linder (m) och Gunnar Biörck i Värmdö (m) vari yrkas att riksdagen uttalar

1. att kvalitet i universitetsutbildning och forskning förutsätter att hela skolsystemet bygger på respekt för kvalitet i kunskaper,
2. att dessa krav också måste ställas på lärarutbildningen,
3. att kompetens och sakkunskap måste återfå sin rätta plats i ledningen av arbetet vid universiteten,
4. att universiteten befrias från den överordnade och överdrivna byråkratiapparaten och att de pengar som därigenom sparas används för universitetens verkliga uppgift att befrämja lärdom och framsteg,
5. att forskningens kvalitet och integritet hävdas genom ett stopp för ofoget att tilldela myndigheter pengar för att under täcknamnet "forskning" lägga ut allsköns beställningsuppdrag.

1978/79: 2230 av Stig Alemyr m. fl. (s) vari yrkas att riksdagen beslutar

1. att som sin mening ge regeringen till känna vad som i motionen anförts om utveckling av FoU-statistik och om försöksverksamhet med

registrering av forskningsprojekt (FoU = forskning och utvecklingsarbete).

2. att som sin mening ge regeringen till känna vad som i motionen anförts om privata stiftelser och fonder,

3. att som sin mening ge regeringen till känna vad som i motionen anförts om utgivning av populärvetenskaplig litteratur för barn och ungdom,

4. begära att regeringen utarbetar ett samlat åtgärdsprogram för att stimulera intresset för naturvetenskap och teknik bland barn och ungdom,

5. att som sin mening ge regeringen till känna vad som i motionen anförts om medel för överbyggande kurser och utveckling av påbyggnadsutbildningar,

6. att som sin mening ge regeringen till känna vad som i motionen anförts om antagning av forskarstuderande och om resurser för handledning i forskarutbildning,

7. att som sin mening ge regeringen till känna vad som i motionen anförts om fördelningen av utbildningsbidrag för doktorander,

8. att som sin mening ge regeringen till känna vad som i motionen anförts om utbildningsbidragens samordning med sjuk- och föräldraförsäkringen,

9. att som sin mening ge regeringen till känna vad som i motionen anförts om kontaktsekretariatens anknytning till regionstyrelserna,

1978/79: 2231 av Bertil Fiskesjö (c) och Anna Eliasson (c) vari yrkas att riksdagen hos regeringen begär förslag om ökade utbildningsinsatser till stöd för en kvalificerad journalistik om forskningsfrågor och forskningsresultat,

1978/79: 2232 av Thorbjörn Fälldin m. fl. (c) vari yrkas att riksdagen vid behandlingen av propositionen 1978/79: 119 beslutar

1. att försöksverksamheten med näringslivskontakt för forskare kompletteras i enlighet med förslagen i motionen,

2. att försöksverksamhet med vetenskapliga nämnder i enlighet med vad som anförts i motionen startar vid tio fakulteter,

3. att hos regeringen begära utredning och förslag om inrättandet av en mellanexamen i enlighet med vad som anförts i motionen,

4. att hos regeringen ge till känna vad som i motionen anförts om forskning för universitetslektorer vid de nya högskolorna,

5. att sekretariatet för framtidsstudier ombildas till en delegation och i övrigt bibehåller sin nuvarande ställning,

6. att som sin mening ge regeringen till känna att frågan om regional anknytning av forskningsinsatser och högre utbildning utreds med förtur inom universitets- och högskoleämbetet, liksom frågan om internationellt inriktad forskning med regional anknytning,

7. att som sin mening ge regeringen till känna att frågan om information

om forskning och forskningsresultat i olika former skyndsamt utreds med beaktande av de särskilda aspekter som framgår av motionen,

8. att som sin mening ge regeringen till känna att betydelse av vetenskapliga erfarenheter beaktas i personalrekryteringssammanhang,

9. att som sin mening ge regeringen till känna att vad som i motionen anförts om internationella kontakter beaktas vid den fortsatta utformningen av forskningspolitiken,

1978/79: 2233 av Rolf Hagel (apk) och Alf Lövenborg (apk) vari yrkas att riksdagen med anledning av propositionen 1978/79: 119 beslutar uppdraga åt regeringen att genomföra riktlinjer så att

1. forskarnas frihet och inflytande över forskningens initiering bevaras och stärks,

2. demokratisk kontroll, som i sista hand ligger hos riksdagen, över forskningen garanteras, varigenom de grupper som forskningen direkt berör bör få insyn i forskningsarbete och resultat,

3. monopolens och de militärindustriella komplexens styrning och koppling till forskning i högskolorna upphör; statlig finansiering av monopolens forskningsverksamhet upphör; högskolornas eller den statligt bekostade forskningens deltagande i forskning som tjänar militärindustrin förhindras; statliga forskningsanslag fördelas genom högskolor, statliga forskningsanstalter och offentliga fonder,

4. forskarnas och forskarstuderandenas tjänster i högskolorna ökas,

5. forskarnas och forskarstuderandenas arbetsmöjligheter och arbetstrygghet förbättras och alla forskarstuderande ges utbildningsbidrag, vars storlek bör höjas,

6. grundforskningens ställning garanteras och stärks,

7. rekrytering till forskarutbildning breddas, varvid kraftfulla åtgärder för undervisningens förbättring vidtas,

8. forskarnas tillträde till arbetsplatserna lagstiftningsvägen garanteras,

9. vetenskapligt samarbete, forskarutbyte, utbyte av forskningsresultat med de socialistiska staterna, i enlighet med beslut av konferensen för europeisk säkerhet och samarbete, ökas,

10. publicering av forskningsresultat och spridning av vetenskapliga publikationer från de socialistiska länderna ökas.

1978/79: 2234 av Ove Nordstrandh m. fl. (m) vari yrkas att riksdagen

1. avslår regeringens förslag om heltäckande FoU-statistik,

2. avslår regeringens förslag om en allmän forskningsregistrering,

3. avslår regeringens förslag om särstöd till löntagarorganisationerna för forskning i egen regi,

4. hos regeringen begär en skyndsam översyn av sekretariatets för framtidsstudier verksamhet och organisation,

5. hos regeringen begär förslag på åtgärder i syfte att tillmäta forskarutbildning ökad vikt vid tillsättandet av vissa offentliga tjänster,

6. hos regeringen anholder om förslag till lagändring i syfte att upprätthålla kravet på vetenskaplig kompetens på vissa tjänster,

7. uttalar att gymnasieelektorat skall tillsättas med vetenskapligt meriterade personer,

8. avslår regeringens förslag att begränsa möjligheterna för studerande med utbildningsbidrag att ha arbete vid sidan av studierna,

9. avslår regeringens förslag om allmän behörighet för forskarutbildning,

10. avslår regeringens förslag om representation i fakultetsnämnd och sektionsnämnd för företrädare för allmänna intressen,

1978/79: 2235 av Ingegärd Oskarsson m. fl. (c) vari yrkas att riksdagen anvisar 1,5 milj. kr. budgetåret 1979/80 för åtgärder som möjliggör att vissa lärare vid högskoleenheterna på de tidigare universitetsfilialorterna kan fullfölja sin forskarutbildning,

1978/79: 2236 av Ingvar Svanberg m. fl. (s) vari yrkas att riksdagen beslutar uttala att arbetstagarrepresentation bör ingå i styrelsen för teknisk utveckling,

1978/79: 2237 av Lars Werner m. fl. (vpk) vari yrkas att riksdagen

1. uttalar sig för en ny, demokratiskt inriktad forskningspolitik, där följande riktlinjer bildar utgångspunkter, nämligen

a) att varje vetenskaplig institution inom den offentliga sektorn genomför demokratiska beslutsformer så att alla arbetande forskare beslutar kollektivt om forskningsprogrammen enligt principen en person en röst och att vid varje vetenskaplig institution de lokala fackliga organisationerna skall ha rätt att utse en representant,

b) att den nationella forskningspolitiken bereds och övervakas av ett centralt kollegium, bestående till hälften av valda representanter för de verksamma forskarna, till hälften av representanter utsedda av fackförbundens representantskap och att detta kollegium ersätter nuvarande organ på forskningsområdet,

c) att riksdagen årligen anordnar en särskild forskningspolitisk debatt, där långsiktiga och övergripande målsättningar för forskningspolitiken diskuteras och där beslut fattas om en nationell forskningsbudget,

d) att privat uppdragsforskning till förmån för kommersiella intressen förklaras oförenlig med offentlig forskaranställning, när det utgör annat än en mindre del av forskarens totala arbetsinsats under ett år,

2. hos regeringen hemställer om ett förslag till lag vari forskares tillträde till arbetsplatser garanteras, i enlighet med vad som anförs i motionen,

3. uttalar att de fackliga organisationerna bör ges representation i samtliga de FoU-organ de bedömer som väsentliga,

4. uttalar sig för en förändrad tjänsteorganisation, innebärande

a) att forskningsrådets möjlighet att styra forskningen begränsas så att

t. ex. högskolornas och universitetens institutioner samt forskarna själva får större möjligheter att planera, samordna och genomföra sin forskning.

b) att forskningsanslagen inte skall knytas till den enskilde forskaren utan till forskningsenheten så att forskarkollektivet självt kan avgöra vem som skall utföra vilken uppgift,

c) att systemet med mer långsiktiga "ramanslag" för en hel forskningsenhet bör utvidgas kraftigt,

d) att systemet att forskares sjukdom och barnsbörd betalas av forskningsanslaget snarast bör ersättas med den princip som gäller för andra löntagare,

e) att utbildningsbidraget för forskarutbildning höjs i syfte att garantera enskilda forskare rimliga anställningsvillkor,

5. upptar ett i förhållande till propositionen förhöjt belopp av 20 000 000 kr., varvid 10 000 000 kr. avsätts för de fackliga organisationernas möjligheter att initiera forskning, 4 000 000 kr. avsätts för att främja kvinnornas situation i form av anslag till fora för kvinnliga forskare och kvinnoforskning, 6 000 000 kr. avsätts för den i motionen angivna förändrade tjänsteorganisationen.

Utskottet

Forskningen inom högskolan skall syfta till att vinna ytterligare kunskaper och till att finna vetenskaplig grund för utbildning och annan verksamhet. Utvecklingsarbetet inom högskolan skall syfta till att främja utvecklingen inom sådana områden av konstnärlig eller annan karaktär som berörs av utbildningen och forskningen (högskolelagen 3 och 4 §§).

Ett viktigt inslag i högskolereformen är att all högskoleutbildning skall ha forskningsanknytning. Forskarutbildningsutredningen (FUN) har bl. a. haft till uppgift att pröva i vilken utsträckning åtgärder bör vidtas för att inom den nya högskolan säkerställa att övergång blir möjlig till utbildning över grundexamensnivå från utbildningslinje som i dag inte har någon naturlig sådan fortsättning. FUN behandlar dessa frågor i sitt betänkande (SOU 1977: 63) Fortsatt högskoleutbildning.

Efter förslag i forskningsrådsutredningens (FRU) huvudbetänkande (SOU 1975: 26) Forskningsråd har forskningsrådsorganisationen nyligen reformerats. Den 1 juli 1977 trädde den nya forskningsrådsorganisationen i funktion (prop. 1975/76: 129, UbU 1975/76: 32, rskr 1975/76: 368). Den organisatoriska förändringen innebär att fem forskningsråd ersatts av tre: ett humanistisk-samhällsvetenskapligt forskningsråd (HSFR) som ersatt statens humanistiska forskningsråd och statens råd för samhällsforskning, ett medicinskt forskningsråd (MFR) samt ett naturvetenskapligt forskningsråd (NFR) som ersatt statens naturvetenskapliga forskningsråd och statens råd för atomforskning. Vid sidan av de tre nya forskningsråden har inrättats en forskningsrådsnämnd (FRN), vars främsta uppgift är att i

samverkan med forskningsråd och sektoriella FoU-organ initiera och stödja forskning främst inom områden som är angelägna från samhällets synpunkt.

I april 1975 fick FRU ett nytt uppdrag genom direktiv som bl. a. innefattade uppgiften att undersöka och bedöma förutsättningarna för en långsiktig forskningsplanering. FRU har redovisat sina förslag i betänkandet (SOU 1977: 52) Forskningspolitik. FRU:s förslag gäller alltså främst den övergripande forskningsplaneringen och förutsättningarna för denna. Vidare behandlar FRU bl. a. frågor som allmän och samhällsinriktad information om forskning och forskningsresultat, löntagarorganisationernas representation i sektoriella FoU-organ och deras möjligheter att initiera forskning samt den fortsatta framtidsstudieverksamhetens organisation.

I den förevarande propositionen 1978/79: 119 om vissa frågor rörande forskning och forskarutbildning redovisar regeringen sina ställningstaganden till FRU:s och FUN:s förslag. Regeringens ställningstaganden innebär bl. a. att en rad väsentliga frågor kommer att utredas ytterligare, bl. a. av lärartjänstutredningen (U 1977: 04) och forskningssamverkanskommittén (U 1978: 01, FOSAM).

Allmänna överväganden

Propositionen (s. 8–19). Forskning och utvecklingsarbete (FoU) bedrivs i olika miljöer och under skilda förutsättningar. Det svenska FoU-systemet kan i stora drag sägas bestå av

- universitet och högskolor,
- forskningsrådsorganisationen,
- den sektoriella FoU-organisationen samt
- näringslivet.

Ungefär hälften av all FoU-verksamhet och större delen av forskningen i landet finansieras över statsbudgeten. På uppdrag av styrelsen för teknisk utveckling (STU) och statens råd för byggnadsforskning har statistiska centralbyrån (SCB) analyserat 1978 års budgetproposition med avseende på anslagen till FoU (Statliga anslag till forskning och utveckling 1978/79 och aktuella trender under de senaste åren. En analys av 1978 års budgetproposition och vissa jämförelser med motsvarande analyser avseende 1975 och 1977 års budgetpropositioner. SCB 1978-11-15). I denna undersökning, som f. n. är den mest aktuella, anges de statliga utgifterna för FoU för budgetåret 1978/79 till 5,055 miljarder kronor, vilket är 3,2 % av de totala budgeterade statsutgifterna för detta budgetår.

Nära tre fjärdedelar av FoU-anslagen kanaliseras genom tre departement, nämligen utbildningsdepartementet (32 %), försvarsdepartementet (20 %) och industridepartementet (20 %). Den närmare fördelningen på departement framgår av följande tabell.

Tabell 1. Beräknade FoU-anslag i 1978 års budgetproposition. Fördelning på departement

Departement	Milj. kr.	%
Justitie	6,9	0,1
Utrikes	136,1	2,7
Försvars	985,5	19,5
Social	327,5	6,4
Kommunikations (inkl. affärsverk)	150,6	3,0
Ekonomi	18,6	0,4
Budget	118,4	2,3
Utbildnings	1 608,4	31,8
Jordbruks	431,4	8,5
Handels	4,1	0,1
Arbetsmarknads	71,0	1,4
Bostads	134,9	2,7
Industri (inkl. affärsverk)	1 025,2	20,3
Kommun	7,7	0,2
Övrigt	28,0	0,6
Totalt	5 054,4	100,0

SCB har även gjort en ändamålsindelning av FoU-anslagen och då funnit att den största andelen eller 38 % anvisades för att främja allmän vetenskaplig utveckling, framför allt forskning vid universitet och högskolor och forskning stödd av forskningsråd. Den närmare fördelningen på ändamål framgår av följande tabell.

Tabell 2. Beräknade FoU-anslag i 1978 års budgetproposition. Fördelning på ändamål

Ändamål	Milj. kr.	%
<i>I. Näringslivets utveckling</i>	382,2	7,6
1. Jordbruk, skogsbruk, jakt, fiske	94,9	1,9
2. Industriell verksamhet m. m.	287,8	5,7
<i>II. Offentlig service m. m.</i>	1 562,5	30,9
3. Energi- och vattenförsörjning	464,9	9,2
4. Transport och kommunikationer	166,3	3,3
5. Boendemiljö, samhällsplanering	91,7	1,8
6. Fysisk miljö, naturvård	86,3	1,7
7. Hälso- och sjukvård	313,8	6,2
8. Socialvård, social miljö, trygghet	91,6	1,8
9. Kultur, massmedia, fritid	15,3	0,3
10. Undervisning	73,0	1,4
11. Arbetsmiljö, personalskydd	107,1	2,1
12. Offentlig förvaltning, samhällsservice	133,6	2,6
13. Utforskning av jorden och atmosfären	18,9	0,4
<i>III. Allmän vetenskaplig utveckling</i>	1 925,1	38,1
14. Allmän vetenskaplig utveckling	1 925,1	38,1
<i>IV. Rymdforskning och försvar</i>	1 184,7	23,4
15. Rymdforskning	87,6	1,7
16. Försvar	1 097,1	21,7
Samtliga ändamål	5 054,4	100,0

Den FoU-verksamhet som finansieras av det svenska näringslivet är sannolikt minst lika omfattande som den som får medel över statsbudgeten

men har sin tyngdpunkt i utvecklingsarbete. Vidare finansieras FoU av privata fonder och stiftelser av olika slag och av kommuner och landsting.

Finansiering av FoU år 1975 inklusive FoU utförd i utlandet (milj. kr.)

Finansieringskälla	Teknisk och naturvetenskaplig FoU	Samhällsvetenskaplig och humanistisk FoU	Totalt
Näringslivet	2 991,4	13,5	3 004,9
Den offentliga sektorn (FoU som finansieras över statsbudgeten)	2 385,7	215,1	2 600,8
Privata, ideella organisationer, vetenskapliga samman slutningar, medicinska, humanitära hjälporgan m. m.	102,3	45,0	147,3
Totalt	5 479,4	273,6	5 753,0

Källa: SCB (International Survey of the Resources Devoted to Research and Experimental Development in 1975).

Föredragande statsrådet delar FRU:s uppfattning att *sektorsprincipen*, dvs. systemet att olika sektorsmyndigheter finansierar forsknings- och utvecklingsarbete inom sina respektive områden, bör bibehållas.

Sverige är ett från forskningssynpunkt litet land. Det är därför i högsta grad angeläget att de resurser – personella och andra – som finns tillgängliga för forskning och utvecklingsarbete utnyttjas så rationellt som möjligt. I de flesta fall torde det därför vara lämpligt att även den forskning som finansieras av sektorsorgan utförs inom högskolan. Denna väg att genomföra sektorsforskning bör således i allmänhet väljas framför t. ex. att inrätta särskilda forskningsinstitut.

När särskilda institut i framtiden inrättas bör det vara institut som har en betydande bredd i sin forskningsverksamhet och en nära samverkan med högskolans forskning när det gäller både utnyttjande av resurser och utbyte av forskande personal. Särskilt viktigt är att vägarna för idéutbyte och ömsesidig granskning av forskningsresultat hålls öppna.

Planeringen av sektorsforskningens utveckling och utbyggnad måste ske på ett sådant sätt att nära samverkan kan åstadkommas mellan denna och högskolans internt initierade forskning både för att säkerställa den vetenskapliga halten i sektorsforskningen och för att dimensionering och inriktning av forskarutbildning och annan kunskapsutveckling inom högskolan samt uppbyggnad av övriga forskningsresurser skall kunna ske på ett för helheten tillfredsställande sätt.

Det är, framhålls i propositionen, nödvändigt att de resurser som står och kan komma att ställas till förfogande för *högskolans forskning* underkastas en sådan planering och prioritering att splittring av dem undviks. En viktig utgångspunkt för denna planering är att fasta resurser för forskning inom högskolan även under den tid som nu är överblickbar bör vara

koncentrerade till de sju högskoleorter som f. n. har enheter med fast forskningsorganisation. Dessa är de sex universitetsorterna – Stockholm, Uppsala, Linköping, Lund, Göteborg och Umeå – samt Luleå. En geografisk koncentration av fasta forskningsresurser skall inte på något sätt uppfattas som ett hinder för att forskningsverksamhet mera tillfälligt bedrivs också på andra högskoleorter än dessa sju. Forskningsanknytning av grundläggande högskoleutbildning kan utvecklas på flera olika sätt även om den inte kan byggas på direkt samband med fasta forskningsresurser.

Flera skäl talar för att samtliga vetenskapsområden inte kan vara företrädare på alla sju högskoleorterna med fast forskningsorganisation. Högskoleenheternas forskningsverksamhet måste profileras. Det finns f. n. en rad ämnen som har så få forskarstuderande och lärare/forskare att det kan ifrågasättas om de varaktigt förmår fylla minimiförutsättningarna för en fast forskningsorganisation. Föredraganden utgår i propositionen från att universitets- och högskoleämbetet (UHÄ) i sitt planeringsarbete prövar möjligheterna att koncentrera de fasta resurserna för forskning och forskarutbildning i sådana ämnen till färre högskoleenheter.

I sitt betänkande konstaterar FRU att de *privata stiftelsernas* och *fondernas anslagsgivning* endast i något fall är av den storleksordningen att ett mer avgörande inflytande på FoU-systemet kan utövas av en enskild stiftelse. Tillsammanlagda betyder dock tillskotten från stiftelser och fonder, vars medel till övervägande del går till mottagare inom högskolan, ett inte oväsentligt bidrag till högskoleforskningen, särskilt den medicinska. Både stiftelserna och de aktiva forskarna har intresse av bättre information om stiftelsernas möjligheter att finansiera FoU. Det bör ankomma på FRN att försöka förbättra informationen i detta avseende.

Det *internationella FoU-samarbetet* griper in i all slags forskning. En rad motiv för organiserat FoU-samarbete på internationell bas kan framhållas. Det finns t. ex. forskning som är extremt dyrbar och som ett enskilt land har svårt att bygga upp egna resurser för. Unika resurser för viss typ av forskning kan finnas i ett visst land, och flera länder har intresse av att utnyttja dessa resurser. Flera länder kan ha gemensamma problem eller gemensamma förhållanden som lämpar sig för samordnade eller gemensamma forskningsinsatser.

Ett genomgående problem vid alla större insatser i internationellt FoU-samarbete är avvägningen mellan internationella och nationella insatser. Ytterst bör denna avvägning göras av den som har till uppgift att göra motsvarande avvägningar mellan olika forskningsinsatser inom landet.

En viktig forskningspolitisk fråga gäller *inflytandet över forskningen*. Vem eller vilka skall få vara med och påverka vilka beslut. Diskussionen om inflytande över forskningen för olika grupper har ofta vävt samman med diskussion om "forskningens frihet". Man bör i en diskussion om inflytandet över forskningen skilja mellan å ena sidan val av vetenskaplig metod, teoriutveckling, resultatredovisning m. m. och å andra sidan val av

problemområde som bör belysas. Det första ledet bör förbehållas en inomvetenskaplig prövning. Den vetenskapliga kompetensen måste där få vara avgörande. I det andra ledet, som ju ytterst rör resursfördelningen, är det angeläget att stärka inflytandet från andra grupper än forskarna själva. Detta är naturligt inom sektorsforskningen. Denna distinktion blir inte lika lätt att tillämpa på högskolans forskning. Där vävs de båda leden ibland samman på ett sådant sätt att det är svårt att särskilja dem.

Utskottet. Den svenska grundforskningen tilldelas resurser över statsbudgeten dels inom ramen för en basorganisation, dels genom anslag till de statliga forskningsråden och vissa andra organ som i avseende på stödet till grundforskning fungerar som forskningsråd, t. ex. styrelsen för teknisk utveckling. Basorganisationen består väsentligen av tjänster, lokaler, utrustning etc. vid universitet och högskolor. De medel som anvisas forskningsråden brukar betecknas som forskningens operativa resurser. Med deras hjälp är det möjligt att initiera och/eller stödja forskningsprojekt som bedöms som angelägna och vetenskapligt lovande och som inte kan bedrivas endast med de resurser som finns inom basorganisationen.

Den svenska forskningsrådsorganisationen planerades under andra världskriget och byggdes i allt väsentligt upp under åren 1942–1947. Anslagen till forskningsråden har, sett över en längre tidsperiod, ökat kraftigt.

I vad gäller universitet och högskolor har utvecklingen, förutom en allmän expansion, bl. a. inneburit att forskningen kraftigt differentierats. Nya discipliner har tillkommit och antalet institutioner där forskningen bedrivs har kraftigt ökat. Detta har inneburit starkt ökade möjligheter för universiteten att genom sin forskningsproduktion spela en betydelsefull roll för samhällets utveckling.

Parallellt med den snabba utvecklingen av forskningsråden och av universitets- och högskoleorganisationen har en annan för svensk forskning viktig utveckling ägt rum. Inom många samhällssektorer har tillkommit särskilda organ eller organisationsformer för att tillgodose behov av sektoriell forskning och utveckling (FoU). Även för den sektoriella forskningen utgör universitets- och högskoleorganisationen en naturlig bas.

I den förevarande propositionen 1978/79: 119 slås fast att sektorsprincipen, dvs. systemet att olika sektorsmyndigheter finansierar forsknings- och utvecklingsarbete inom sina respektive områden, bör bibehållas och utvecklas. Föredragande statsrådet framhåller att samarbetet mellan högskolans forskning och sektorsforskningen kan försvåras om sektorsforskningen bedrivs i särskilda institut. Ett särskilt forskningsinstitut bör därför i fortsättningen inrättas endast när det kan väntas att institutet får en betydande bredd i sin forskningsverksamhet.

Vidare framhålls i propositionen att de resurser som står och kan komma att ställas till förfogande för högskolans forskning måste underkastas en sådan planering och prioritering att splittring av dem undviks. En viktig utgångspunkt för denna planering är enligt föredragande statsrådets me-

ning att fasta resurser för forskning inom högskolan även under den tid som nu är överblickbar bör vara koncentrerade till de sju högskoleorter som f. n. har enheter med fast forskningsorganisation, dvs. de sex universitetsorterna – Stockholm, Uppsala, Linköping, Lund, Göteborg och Umeå – samt Luleå. Vidare måste högskoleenheternas forskningsverksamhet profileras. Flera skäl talar enligt föredragandens mening för att samtliga vetenskapsområden inte kan vara företrädda på alla sju högskoleorterna med fast forskningsorganisation.

I motionen 1978/79: 2237 föreslås att riksdagen skall uttala sig för en ny *demokratiskt inriktad forskningspolitik* för vilken vissa i motionen angivna riktlinjer skall bilda utgångspunkten (yrkandet 1). Vidare yrkas att riksdagen skall uttala sig för en förändrad tjänsteorganisation (yrkandet 4). Motionärerna hävdar att Sverige i dag saknar en medveten forskningspolitik och att de förslag regeringen nu lagt fram huvudsakligen är av administrativ karaktär och saknar såväl genomtänkt samhällsanalys som en koppling till utbildningens innehåll. De reformer som genomförts inom högskoleområdet har inte inneburit att universiteten och högskolorna demokratiserats i någon större utsträckning. Forskarna själva måste få betydligt större möjligheter att påverka sin egen arbetsmiljö och sina egna arbetsvillkor. Demokratiska beslutsformer måste genomföras. Kontakten mellan arbetarörelse och forskning är i dag orimligt svag på nästan alla områden och måste kraftigt förstärkas. Bristen på offentlighet och avsaknaden av parlamentarisk kontroll är fortfarande kännetecknande för större delen av forskningen. Riksdagen bör därför varje år anordna en särskild forskningspolitisk debatt där långsiktiga och övergripande målsättningar för forskningen diskuteras och där beslut fattas om en nationell forskningsbudget. Uppdragsforskningen måste begränsas. Forskarnas anställningsvillkor är sådana att många kvalificerade och engagerade forskare söker sig till andra arbeten eller till industrin, där anställningsvillkoren är gynnsammare men forskningen starkt styrd. Bl. a. detta motiverar enligt motionärernas mening att tjänsteorganisationen vid universitet och högskolor ändras.

Även i motionen 1978/79: 2233 (yrkandena 1–3 och 6) framförs uppfattningen att forskarnas inflytande måste stärkas för att förhindra att de binds till intressen utifrån. En demokratisk kontroll av forskningen efterlyses samtidigt och i motionen framförs invändningar i fråga om sättet för utnyttjande av forskningsresultat. Denna fråga behandlas också i motionen 1978/79: 1355 (yrkandena 1 och 3).

Med anledning av förevarande motionsyrkanden vill utskottet anföra följande.

Riksdagen beslöt våren 1975 att högskoleutbildningen skulle reformeras. Beslutet fattades på grundval av förslag som den dåvarande regeringen lagt fram i propositionen 1975:9 om reformering av högskoleutbildningen

(UbU 1975: 17, rskr 1975: 179). I propositionen förutsattes att reformen skulle börja genomföras den 1 juli 1977. De grundläggande bestämmelserna om högskolan skulle stadfästas i lag på samma sätt som långt tidigare skett i fråga om skolväsendet genom 1962 års skollag.

Förslag till högskolelag och till övriga för reformens genomförande den 1 juli 1977 återstående beslut presenterades riksdagen i propositionen 1976/77: 59 om utbildning och forskning inom högskolan m. m. (UbU 1976/77: 20, rskr 1976/77: 246). I lagen behandlas högskolans uppgifter och ges allmänna föreskrifter för verksamheten. Dessutom tar lagen upp huvudragen av högskolans organisation.

En central del av högskolereformen är att underlätta för nya grupper att få tillgång till högskoleutbildning. En grund för att nå detta mål lades av 1972 års riksdag genom beslut (prop. 1972: 84, UbU 1972: 31, rskr 1972: 240) om godkännande av vissa riktlinjer för en reformering av reglerna om behörighet, urval m. m. för den högre utbildningen. Genom beslutet vid 1975 års riksdag fullföljdes arbetet med att vidga behörigheten till högskoleutbildning och att ändra formerna för urval.

Högskolereformen innebär vidare att högskoleutbildningen byggs ut på ett större antal orter än hittills. Högskolan har också getts en klarare avgränsning. En enhetlig organisation av studierna inom hela högskolan i förening med en betydande förstärkning av rätten att lokalt besluta om utbudet av utbildning och undervisningens uppläggning öppnar nya möjligheter till samverkan mellan skilda utbildningar inom högskolan.

Utbildningen inom högskolan skall bygga på vetenskaplig grund. Verksamheten inom högskolan skall anordnas så att samband mellan utbildning, forskning och utvecklingsarbete främjas. Högskolan skall aktivt medverka till att sprida kännedom om forskning och utvecklingsarbete och därmed bidra till att föra ut vunna resultat. Därigenom vinnas bl. a. att förtroendet och förståelsen för högskolans verksamhet ökas. Även informationsskyldigheten finns inskriven i högskolelagen.

Som allmänna principer för forskning inom högskolan skall gälla att forskningsproblem får fritt väljas och formuleras, att forskningsmetoder får fritt utvecklas samt att forskningsresultat får fritt publiceras (högskolelagen 14 §).

Frågan om olika intressenters inflytande på högskolans verksamhet hade en central roll i diskussionen om högskolereformen. Reformen innebär att de anställda och de studerande fått en starkare ställning i högskoleorganen. Samtidigt har samspelet mellan högskolan och samhälls- och arbetslivet i övrigt breddats genom representation för allmänintressena och arbetslivet i olika högskoleorgan.

Riksdagen fattade våren 1976 (prop. 1975/76: 129, UbU 1975/76: 32, rskr 1975/76: 368) beslut om forskningsrådsorganisationen inom utbildningsdepartementets verksamhetsområde. Enligt detta beslut är rådsorganisationens övergripande uppgift att i samverkan med andra forskningsstödjande

organ främja forskning av betydelse för samhällets och vetenskapens utveckling samt att verka för att sprida information om forskning och kunskap om forskningens resultat. Rådsorganisationens forskningsstöd bör framför allt ägnas relativt långsiktigt orienterad forskning som bedöms ha stor inomvetenskaplig betydelse och samhällsrelevans. Forskningsrådsnämndens huvuduppgift är att stödja forskning inom områden som är angelägna från samhällets synpunkt.

Merparten av ledamöterna i forskningsrådsnämnden utgörs av representanter för allmänintressen, däribland riksdagsledamöter, företrädare för löntagarorganisationerna samt kommuner och landsting. Av ledamöterna i forskningsråden är majoriteten utsedda av elektorsförsamlingar valda av aktiva forskare vid universitet och högskolor. Ett mindre antal ledamöter, som skall företräda myndigheter eller andra organ inom olika samhällssektorer, utses av regeringen.

Med den nu gjorda, kort sammanfattande redogörelsen av högskolereformen och forskningsrådsreformen har utskottet velat erinra om att ställning nyligen tagits till flera av de frågor som tas upp i motionerna 1978/79: 1355, 1978/79: 2233 och 1978/79: 2237. Att nu helt ändra beslutsformerna eller radera bl. a. forskningsrådsorganisationen och ersätta den med ett centralt kollegium synes utskottet föga välbetänkt. Inte heller kan utskottet finna det lämpligt att riksdagen binder sig för en årlig forskningspolitisk debatt av den omfattning som åsyftas i motionen 1978/79: 2237.

Högskolan samverkar i dag med FoU utanför högskolan genom externt finansierade forskningsprojekt som förläggs till högskolan, genom forskarutbildning i samarbete med institutioner som bedriver forskning samt genom deltids- eller korttidsanställning av forskare som huvudsakligen är verksamma utanför högskolan. Genom denna samverkan tillförs högskolans egen verksamhet nya verksamhetsområden och nya forskningsinriktningar. Med anledning av vad i denna fråga anförts i motionerna 1978/79: 1355, 1978/79: 2233 och 1978/79: 2237 vill utskottet stryka under vad som framhålls i propositionen, nämligen att detta samarbete inte får leda till att externa FoU-intressen får ett avgörande inflytande över forskarutbildningen och över inriktning och utförande av forskningen inom högskolan.

Lärartjänstutredningen arbetar sedan år 1977 med tjänsteorganisatoriska frågor som främst rör den grundläggande högskoleutbildningen. Numera har emellertid utredningens uppdrag utvidgats och den skall redovisa ett samlat förslag till tjänsteorganisation för utbildning och forskning inom högskolan. Att riksdagen nu skulle uttala sig för en förändrad tjänsteorganisation och vad denna skulle innebära kan utskottet inte förorda (motionen 1978/79: 2237 yrkandet 4).

Utskottet vill i detta sammanhang också ta upp en annan fråga som behandlas i de två motionerna 1978/79: 1355 och 1978/79: 2233. Utskottet är ense med motionärerna om att syftet med ett forskningsprojekt inte får

vara att forskningsresultatet skall tjäna främmande makters militära ändamål och syften. Utbildningsministern besvarade två frågor angående detta spörsmål torsdagen den 14 december 1978 (riksdagens protokoll 1978/79: 54). Utskottet vill i ärendet hänvisa till protokollet. Universitets- och högskoleämbetet (UHÄ) har ännu inte publicerat den i protokollet nämnda redogörelsen.

På grundval av vad utskottet här anfört anser utskottet att riksdagen bör avslå motionen 1978/79: 1355 yrkandena 1 och 3, motionen 1978/79: 2233 yrkandena 1, 2, 3 och 6 samt motionen 1978/79: 2237 yrkandena 1 och 4.

I motionen 1978/79: 1373 framhålls att forskning och utredningsarbete har en blygsam omfattning på de *nya högskoleorterna*. Motionärerna anser att "de regionala högskolorna" i större utsträckning bör uppmärksamma och offensivt verka för forsknings- och utredningsinsatser med regional anknytning inom den offentliga sektorn, bl. a. inom skolans område, inom social omvårdnad och sjukvård, inom fritids- och kulturverksamhet samt inom kommunikationer och miljövård. Värmlands län erbjuder enligt motionärerna goda grundförutsättningar för ett "pilotprojekt" avsett att kunna bli en förebild för andra regioner och landsdelar.

År 1975 slogs fast att en utgångspunkt för reformeringen av högskoleutbildningen skulle vara att fasta forsknings- och forskarutbildningsresurser inom högskolan alltså i huvudsak skulle vara koncentrerade till de sju orter som hade sådana resurser, dvs. de sex universitetsorterna samt Luleå (prop. 1975: 9, UbU 1975: 17 s. 21, rskr 1975: 179). I linje härmed tillstyrker utskottet nu vad som förordas i propositionen 1978/79: 119 om koncentration av forskningsresurser. Utskottet kan således inte tillstyrka motionen 1978/79: 1373 om regionalt förankrad forskning m. m. En särskild forskningsorganisation bör således inte som föreslås i motionen byggas upp i Karlstad. Detta betyder emellertid inte att forskning om regionala frågor i t. ex. Värmland skulle vara utesluten. Sådan forskning kan initieras och genomföras med någon av de sju orterna med fast forskningsorganisation som bas. Vidare vill utskottet erinra om att särskilda medel anvisas för forskningsanknytning och att dessa medel bl. a. är avsedda att stärka sambandet mellan högskoleenheter med och sådana utan fasta resurser för forskning (prop. 1978/79: 100, UbU 1978/79: 25, rskr 1978/79: 244). Utskottet vill också erinra om den nyligen av regeringen till riksdagen överlämnade propositionen 1978/79: 112 om regionalpolitik. Denna fråga bereds av arbetsmarknadsutskottet. I denna proposition framhålls bl. a. att den regionalpolitiska forskningen bör bedrivas inom högskolans ram och att det är viktigt att universiteten kan fungera som de centrala forskningsorganisationerna för den regionalpolitiska forskningen. I samma proposition framläggs också förslag om att en professur i regionalekonomi skall inrättas vid Umeå universitet den 1 juli 1979, vilket utbildningsutskottet redan tillstyrkt (UbU 1978/79: 2 y). I det följande, under avsnittet Samverkan med

FoU utanför högskolan, behandlar utskottet frågan om överföring av STU:s kontaktsekretariat till högskolan. Dessa sekretariat verkar för att koppla samman de resurser som finns inom högskolan med de behov som finns inom näringslivet och andra avnämarmarkategorier. Sekretariatet skall också göra högskolan uppmärksam på de utvecklingstendenser som finns ute i samhället.

Enligt motionen 1978/79: 2232 (yrkandet 6) bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna att frågan om *regional anknytning av forskningsinsatser och högre utbildning* med förtur skall utredas av UHÄ. Motionärerna anser att forskning och utbildning på högskolenivå med den egna regionen som forskningsobjekt är angelägen men hittills otillräckligt tillgodosedd. Sådan forskning och högre utbildning skulle kunna avse ämnen som etnologi, konsthistoria och arkeologi liksom samhällsvetenskapliga ämnen. En naturlig utgångspunkt för sådan verksamhet skulle enligt motionen kunna vara länsmuseumerna.

Sedan riksdagen år 1974 fastställt riktlinjerna för den statliga kulturpolitiken (prop. 1974: 28, KrU 1974: 15, rskr 1974: 248) godkände riksdagen vid riksmötet 1976/77 de av regeringen föreslagna grunderna för statsbidrag till regionala museer (prop. 1976/77: 100 bil. 12 p. B 54, KrU 1976/77: 37, rskr 1976/77: 218). Därvid betonades särskilt de regionala museernas frihet att använda anvisade resurser. Museerna fick "möjligheter att i ett regionalt perspektiv bedöma hur statsbidraget skall disponeras för att bäst komma regionen till godo". Enligt den därefter utfärdade förordningen (1977: 547) om statsbidrag till regionala museer skall dessa museer bedriva vetenskaplig insamling och dokumentation samt utställningsverksamhet, informationsverksamhet och annan utåtriktad verksamhet (2 §).

Utskottet kan således konstatera att de regionala museerna, bl. a. länsmuseumerna, har stor frihet att själva bestämma sin verksamhet. Någon särskild utredning om anknytning av forskning och högre utbildning till länsmuseumerna bör inte göras då detta skulle strida mot denna av riksdagen fastslagna frihet. Museerna utgör enligt utskottets uppfattning självklart en resurs för forskningen och den högre utbildningen, främst inom respektive områden. Olika former av samverkan mellan museerna och högskolan får utvecklas efter de lokala förutsättningarna utan centrala föreskrifter om hur detta skall ske. Med hänvisning till det nu anförda och till vad utskottet nyss anför om regionalt förankrad forskning avstyrker utskottet motionen 1978/79: 2232 yrkandet 6 i den del som avser utredning om regional anknytning av forskning och högre utbildning.

I motionen 1978/79: 2232 (yrkandet 6) tas även upp frågan om *forskning och högre utbildning med inriktning mot vissa länder och områden i världen* vilka av ekonomiska, kulturella eller biståndspolitiska skäl har stor eller växande betydelse för vårt land. Motionärerna exemplifierar med

existerande verksamhet vid vissa institut såsom de nordiska Afrika- och Asieninstitut och anför att en undersökning bör göras om det behövs fler sådana institut eller andra slag av institutioner. Dessa frågor bör enligt motionen utredas med förtur av UHÄ.

Indelningen av högskolor i institutioner eller andra arbetsenheter är sedan den 1 juli 1977 delegerad till högskolestyrelse när det gäller den egna högskoleenheten och till regionstyrelse om det gäller institutioner eller arbetsenheter över högskoleenheternas gränser, (högskoleförordningen 1977: 262, 15 kap. 1–3 §§). Utskottet vill erinra om att utskottet tidigare ställt sig tveksamt till att nya särskilda institut inrättas för forskning och högre utbildning (UbU 1975: 9 s. 19). Detta överensstämmer också med vad föredragande statsrådet anför i den nu aktuella propositionen 1978/79: 119 (s. 13) att forskning som finansieras av sektorsorgan hellre skall utföras inom högskolan än inom nya särskilda institut. I december avslag riksdagen också med bl. a. denna motivering motionsyrkanden om att inrätta ett särskilt arabvärldsinstitut (KrU 1978/79: 18). I sammanhanget kan också nämnas att forskning och högre utbildning med särskilt tema i vissa fall kan genomföras enligt den modell som för närvarande prövas vid universitetet i Linköping. Med hänvisning till det anförda föreslår utskottet att riksdagen avslår motionen 1978/79: 2232 yrkandet 6 i den del som avser utredning om internationellt inriktad forskning med regional anknytning.

Utskottet finner ingen anledning till erinran mot vad som anförs i förvarande avsnitt i propositionen 1978/79: 119 om tillämpning av principen om *sektoriell forskning och utveckling*. Utskottet anser att denna del av landets totala FoU är av stort värde och utgår från att denna del av FoU-verksamheten uppfyller de kvalitetskrav som bör ställas på allt forsknings- och utvecklingsarbete. Utskottet avvisar den uppfattning om denna del av forsknings- och utvecklingsverksamheten som uttrycks i motionen 1978/79: 2222 och hemställer att riksdagen avslår yrkandet 5 i motionen.

I motionerna 1978/79: 2237 (yrkandet 2) och 1978/79: 2233 (yrkandet 8) hemställer motionärerna att *forskarnas tillträde till arbetsplatserna* garanteras lagstiftningsvägen. I motionen 1978/79: 1355 (yrkandet 2) begärs att riksdagen skall som sin mening uttala att enskilda människor eller sammanslutningar ej får hindra forskningsarbete på företag och arbetsplatser.

Frågan om forskares tillträde till arbetsplatserna bör i första hand lösas genom förhandlingar mellan arbetsmarknadens parter i syfte att träffa ett avtal härom.

Om detta skulle visa sig omöjligt får man överväga att använda lagstiftning. Lagstiftning kan följaktligen bli aktuell först i ett senare skede. Med hänsyn härtill anser utskottet att motionerna 1978/79: 2237 yrkandet 2, 1978/79: 2233 yrkandet 8 och 1978/79: 1355 yrkandet 2 ej bör föranleda någon riksdagens åtgärd.

De privata stiftelsernas och fondernas anslagsgivning är enligt propositionen 1978/79: 119 endast i något fall av den storleken att en enskild stiftelse kan utöva ett mera avgörande inflytande över FoU-systemet. De lämnar dock tillsammans ett inte oväsentligt bidrag till högskoleforskningen. Då både de aktiva forskarna samt stiftelserna och fonderna har intresse av bättre information och kontakt bör FRN försöka förbättra informationen om dessa stiftelser och fonder.

Det är enligt motionen 1978/79: 2230 (yrkandet 2) angeläget att förbättra inte bara informationen om de privata stiftelserna utan också nödvändigt att försöka infoga dem i en samlad bild av utvecklingen av den svenska forskningen. Därför behövs ökad insyn i och redovisning av deras verksamhet.

Utskottet delar regeringens och motionärernas åsikt att det behövs en bättre information om de privata stiftelsernas och fondernas möjligheter att finansiera forskning och utveckling. Utskottet vill med anledning av motionen erinra om att det i dag inte är möjligt att kräva en offentlig redovisning av privata stiftelser. År 1975 tillsattes emellertid en utredning (Ju 1975:01) med uppgift att göra en översyn av lagstiftningen om stiftelser. I denna utrednings direktiv uttalas: "En på ett betryggande sätt anordnad redovisning och revision är en viktig förutsättning för effektiv kontroll av stiftelses verksamhet. Särskilt i fråga om stiftelser med mera betydande tillgångar framstår det som angeläget att utforma regler om bokföringsplikt och revision." Undantag från plikten att avge offentlig årsredovisning bör enligt direktiven kunna göras för stiftelser med obetydlig förmögenhet och för stiftelser som genom statlig eller kommunal anknytning ändå är underkastade betryggande kontroll. Utredningens arbete beräknas pågå under hela år 1979. Då frågan om kontroll av stiftelsernas verksamhet är under utredning anser utskottet att riksdagen inte nu bör göra något uttalande om insyn i och redovisning av särskilt de forskningsstödande stiftelsernas verksamhet. Ställning i denna fråga får tas då resultatet av stiftelseutredningens arbete föreligger. Riksdagen bör således avslå yrkandet 2 i motionen 1978/79: 2230.

Vad gäller frågan om inflytande över forskningen, som delvis berörs i nu ifrågakarande avsnitt av propositionen, har utskottet redogjort för högskolereformens och forskningsrådsreformens effekter i detta avseende. Utskottet återkommer till frågan i ett följande avsnitt i detta betänkande.

Forskningsplanering

Propositionen (s. 20–26, 38–42, 81–82). FRU:s huvudförslag innebär att regeringen en gång per valperiod skall lägga fram en principproposition om den samlade FoU-politiken, ett *regeringens FoU-program*, för riksdagen. Programmet skall avse en femårsperiod och planeringen alltså göras rullande. FRU betonar att ambitionsnivån i planeringen kommer att vara

beroende av de politiska bedömningarna i regering och riksdag, av den allmänna debatten, av möjligheterna att få fram relevant information liksom av de erfarenheter som planeringsarbetet successivt ger.

Obestridligt och av central betydelse är enligt propositionen att alla beslutsfattare inom forskningsområdet, däribland riksdag och regering, behöver en bättre överblick och information om avslutad, pågående och planerad forskning än de i dag har. Innehållet i en sådan förbättrad information om forskning kan givetvis skifta mellan olika organ och nivåer. Även om den nu aktuella frågan gäller informationsbehovet hos regering och riksdag är det givetvis så att ett förbättrat informationsflöde till dessa nivåer i skiftande grad kan utnyttjas av forskningsråd och sektorsorgan liksom av näringslivet i dess FoU-planering. De olika slag av beslut i FoU-frågor som i dag normalt fattas av regering och riksdag ger en utgångspunkt för informationsbehoven på statsmaktsnivå. Forskningsfrågornas mångskiftande karaktär gör det dock knappast möjligt att i detalj ange vad som fordras för att riksdag och regering skall få ett bättre beslutsunderlag i de forskningsfrågor där de har att besluta.

I ett FoU-system byggt på sektorsprincipen, dvs. där en del av forskningen stöds med medel fördelade av sektoriella organ, är en totalt sammanhållen och centraliserad FoU-politik omöjlig. Regelbundna, sammanhållande FoU-propositioner enligt FRU:s förslag får inte medföra att sektorsprincipen måste överges.

En faktor av stor betydelse för planeringen gäller tidpunkten för information, analys, planering och beslut. FRU:s förslag om en FoU-proposition en gång per valperiod innebär att riksdagen och regeringen skulle kunna fatta mer långsiktiga beslut än vad som nu normalt sker i det årliga budgetarbetet. En rad beslut skulle naturligtvis även fortsättningsvis behöva fattas i anslutning härtill men då mot bakgrund av de mer långsiktiga och principiella beslut som en FoU-proposition enligt FRU:s modell skulle kunna ge upphov till.

Även i detta sammanhang finns vissa problem som behöver övervägas ytterligare mot bakgrund av erfarenheterna av ett utökat planeringsarbete. Hit hör t. ex. karaktären av myndigheternas anslagsframställningar under de år då ett regeringens FoU-program löper. En annan fråga gäller möjligheterna att snabbt fånga upp och fatta beslut om nya eller tidigare obeaktade problem; att planeringen görs rullande underlättar dock väsentligt möjligheterna härtill. En bundenhet för regering och riksdag i detta avseende måste emellertid undvikas. En planering som finge sådana effekter skulle i själva verket motverka sitt eget syfte.

Riksdag och regering bör rikta ökad uppmärksamhet mot de långsiktiga och övergripande FoU-frågorna för att skapa förbättrad överblick och sammanhang i det långt sektoriserade svenska FoU-systemet. Det bör ske i full medvetenhet om de svårigheter som faktiskt föreligger när det gäller informationsinhämtande och analys av samband, konsekvenser etc. i ett så

vitt förgrenat system. FRU:s förslag om regeringsprogram för FoU är i huvudsak väl avvägt. Det bör därför prövas och successivt ge erfarenheter till ledning för ett fortsatt arbete. Ambitionsnivån måste dock anpassas inte bara till kravet på balans mellan sektorisering och överblick utan också till föreliggande informations- och analysmöjligheter. Det finns inte anledning att redan nu närmare fixera den lämpliga ambitionsnivån i dessa avseenden – erfarenheten av ett första FoU-program måste bli vägledande för den fortsatta utvecklingen.

FRU har föreslagit att regeringen i de av utredningen förordade FoU-programmen skall lägga fram samlade redogörelser för den anslagsutveckling för olika områden som regeringen räknar med för en femårsperiod. Ettårsbudgetering är regel för statligt finansierad verksamhet. Detta bör dock inte hindra att regeringen, t. ex. i forskningspropositionen, redovisar vissa långsiktiga överväganden avseende forskningen utan att för den skull precisera anslagsbelopp för längre perioder.

En viktig effekt av regelbundna FoU-program bör bli en intensifierad politisk och allmän debatt om forskningsfrågor både i riksdagen och annorstädes. En insiktsfull, kontinuerlig och allmän diskussion i dessa frågor är av avgörande betydelse för FoU-systemets vitalitet.

En annan viktig effekt är att de sektoriella organens satsning på mera långsiktigt syftande projekt ökar – erfarenheten har i många fall visat behovet härav. En ytterligare viktig effekt blir att systemet ökar möjligheterna för Sverige att bedöma intresset av att delta i internationellt organiserat samarbete. Man kan räkna med att sådant samarbete blir allt vanligare i fortsättningen, både på ett nordiskt och på ett vidare internationellt plan.

FUN föreslår i sitt betänkande (SOU 1977: 63) Fortsatt högskoleutbildning bl. a. att regeringen och riksdagen skall ange riktlinjer för forskning och forskarutbildning genom forskningspolitiska program som fastställs per fakultet. Till grund för programmen skall ligga förslag och bedömningar från högskolemyndigheterna. FUN menar att med en sådan ordning riksdagen och regeringen inte längre skulle behöva styra forskningsverksamhetens inriktning genom att fastställa ämnesinnehåll för högre tjänster. UHÄ har förklarat sig berett att medverka i en fortsatt diskussion om utformningen av sådana styrinstrument. Statskontoret däremot anser att skäl talar för att regeringen och riksdagen behåller möjligheterna att påverka forskningens inriktning genom ämnesbenämningar på professorer. Inriktningen inom ett visst vetenskapsområde har, enligt statskontoret, många gånger betydande konsekvenser i form av särskilda krav på teknisk personal, lokaler och utrustning. Sådana frågor bör därför inte avgöras på den lokala nivå inom högskolan som fakultetsnämnden representerar.

Riksdagen och regeringen har endast ett begränsat antal instrument till förfogande för planering och styrning av forskning och forskarutbildning inom högskolan. Oftast medger dessa instrument endast planering och

styrning i mycket grova termer. UHÄ skall få i uppdrag att på försök för några disciplinorienterade fakulteter utarbeta förslag till sådana dokument med mål och riktlinjer för verksamheten som FUN föreslår. Först när resultatet av några sådana försök föreligger och det finns underlag för att bedöma möjligheterna att utforma meningsfulla sådana dokument även inom en disciplinorienterad fakultetsorganisation kan ställning tas till frågan om ett system bör införas där forsknings- och forskarutbildningsverksamheten mera generellt styrs med hjälp av mål och riktlinjer som anges av riksdagen och regeringen.

FRU avvisar tanken på ett *särskilt departement för forskningsfrågor* och föreslår att en interdepartemental arbetsgrupp, bestående av tjänstemän i ansvarig ställning, skall leda arbetet med att utarbeta det av utredningen föreslagna FoU-programmet.

Forskningsfrågorna bör som hittills höra till de departement som svarar för de olika verksamhetsområden som forskningen ägnas.

I enlighet med FRU:s förslag bör utbildningsdepartementet svara bl. a. för att samordningen i forskningsfrågorna förbättras och för att åtgärder vidtas för att ta fram bättre underlag för regeringens och riksdagens beslut i forskningsfrågor. Det ankommer på regeringen att besluta om arbetsformerna i regeringskansliet.

Regeringen har även i fortsättningen behov av kontaktorgan mellan regeringen och forskarna. *Forskningsberedningen* bör kunna fylla rollen som ett sådant kontaktorgan och vara ett forum för informella diskussioner i forskningsfrågor. Genom denna direktkontakt kan synpunkter och förslag från forskarhåll oförmedlat delges regeringen. Forskningsfrågor av skilda slag aktualiseras inom så gott som samtliga departements verksamhetsområden. Med hänsyn bl. a. härtill är det lämpligt att forskningsberedningen knyts till regeringens samordnande organ, statsrådsberedningen, och att statsministern är ordförande i forskningsberedningen. Ledamöterna i beredningen bör utses för begränsad tid, t. ex. tre år, och det normala bör vara att ledamöterna inte omförordnas. Det ankommer på regeringen att besluta i dessa frågor.

Forskningsrådsnämnden kommer att få ansvaret för flera nya uppgifter. I nämnden ingår nu företrädare för bl. a. de politiska partierna och arbetstagarorganisationerna. Antalet ledamöter i nämnden bör utökas och företrädare för Svenska arbetsgivareföreningen (SAF), kommuner och lands-ting ingå i nämnden.

De förslag som FRU fört fram rörande *riksdagen och FoU-frågorna* gäller frågor i vilka riksdagen beslutar utan förslag från regeringen. En av riksdagen tillsatt utredning rörande riksdagens arbetsformer har nyligen lagt fram förslag som rör bl. a. de frågor som FRU aktualiserat. Riksdagen kommer således att få ta ställning till de berörda frågorna i samband med behandlingen av förslag från utredningen om riksdagens arbetsformer.

Framtidsstudieverksamheten bör fortsätta men organiseras fristående från regeringskansliet.

FRN har i dag ansvaret för bl. a. långsiktsmotiverad forskning. En delegation för sådan forskning är knuten till FRN. FRN svarar även för det svenska medlemskapet i Internationella institutet för tillämpad systemanalys (IIASA). Båda dessa verksamheter är näraliggande framtidsstudieverksamheten.

Framtidsstudieverksamheten är av sådant intresse för arbetstagarna att arbetstagarorganisationerna bör vara företrädare i det organ som ansvarar för verksamheten. Parlamentariker bör också ingå i ledningen för framtidsstudieverksamheten. Bland ledamöterna i FRN finns såväl parlamentariker som företrädare för arbetstagarnas huvudorganisationer. FRN har således en sammansättning som gör den väl lämpad att svara för framtidsstudieverksamheten, och FRN bör i fortsättningen ansvara även för den verksamhet som i dag bedrivs av sekretariatet för framtidsstudier.

Insikten har vuxit det senaste decenniet om att många beslut inom främst de tekniska och teknologiska områdena har träffats utan att konsekvenserna i andra och tredje led tillräckligt uppmärksammas.

FRU har haft i uppdrag bl. a. att överväga frågor rörande teknikvärdering. Området är svåravgränsat och metodiskt instabilt, och utredningen diskuterar bl. a. avgränsningsfrågan; utredningen förordar att termen *konsekvensanalys* används som svensk benämning och markerar därmed att den avser en strävan att

- tidigt identifiera och varna för negativa följder av tekniska och samhällsorganisatoriska system
- identifiera och beskriva konsekvenserna även i andra och tredje led av sådana system inom alla samhällsområden och för alla grupper i samhället.

Utredningens förslag och rekommendationer när det rör konsekvensanalys innebär att

- ökade insatser bör göras i fråga om utbildning och forskning om förhållandet mellan teknik och samhälle
- konsekvensanalys bör ske såväl inom näringslivet som inom den offentliga sektorns olika grenar; konsekvensanalys inom näringslivet bör offentliggöras
- när det gäller statliga myndigheter m. fl. remissväsendet bör kunna utgöra en bas för ökade insatser – konsekvensanalys bör prövas genom att aktuella frågor remitteras till flera remissorgan från olika samhällssektorer med uppdrag åt dessa organ att gemensamt avge utlåtande (storremisser)
- något institut för konsekvensanalys inte bör inrättas; den föreslagna delegationen för framtidsstudier bör ha ett allmänt ansvar för att bevaka och ta initiativ till konsekvensanalyser fristående från sektorsorganen.

Konsekvensanalys skall, som FRU framhållit, skapa bättre underlag för beslut. Svårigheterna att åstadkomma en konsekvensanalys som tjänar detta syfte är uppenbara. En annan svårighet är att en stor del av den utveckling som skapat behov av konsekvensanalys sker utan att samhällsorganen alls fattar några beslut. Det finns anledning att varna för en övertro på effekterna av konsekvensanalys. Det självklara faktum att konsekvensanalys i sig inte löser frågan om hur resultaten skall kunna omsättas i beslut är dock inget skäl för att inte åtminstone försöka ta fram det beslutsunderlag som konsekvensanalys avses utgöra. FRU har med sina förslag angående konsekvensanalys pekat på angelägna åtgärder. Förslagen är dock av den karaktären att de inte nu kräver något beslut av riksdagen. De bör utgöra riktlinjer för fortsatt arbete såväl inom regeringskansliet som inom berörda myndigheter. FRN bör få ett allmänt ansvar för att bevaka och ta initiativ till konsekvensanalyser fristående från sektorsorganen.

Utskottet. Förutsättningarna för en bättre och mera långsiktig forskningsplanering har varit ett stående inslag i den forskningspolitiska debatt som sedan 1960-talets början pågått i riksdagen. År 1971 beslöt riksdagen med anledning av ett antal motioner om de centrala forskningspolitiska frågorna att förorda i första hand en utredning om forskningsrådets sammansättning och organisation, deras befogenheter och ställning i relation till andra myndigheter och organ med forskningsansvar m. m. (UbU 1971: 31, rskr 1971: 347). Våren 1972 tillkallades forskningsrådsutredningen för att göra den av riksdagen förordade översynen. Utredningen avgav år 1975 betänkandet (SOU 1975: 26) Forskningsråd. En reform av rådsorganisationen, grundad på utredningens förslag, genomfördes från den 1 mars 1977.

I den fortsatta politiska diskussionen kom möjligheterna att få till stånd en fortlöpande och sammanhållen forskningsplanering, kraven på ett på olika sätt breddat inflytande på forskningen och informationsfrågorna att alltmer stå i centrum.

Riksdagens revisorer redovisade i en skrivelse till riksdagen den 29 november 1973 resultatet av en undersökning om den statliga forskningsverksamheten, som revisorerna låtit företa (Granskningspromemoria 1972: 8), och de slutsatser de efter en remissbehandling av undersökningen dragit. I skrivelsen diskuterades möjligheten att utforma en övergripande forskningspolitik och hur dessa frågor borde hanteras på den politiska nivån – främst i riksdagen. Revisorerna tillstyrkte bl. a. i granskningspromemorian framlagda förslag om ökade insatser för planering av FoU-arbetet och om ökad information till riksdagen i FoU-frågor.

Under år 1974 aktualiserades även i övrigt motionsvis i riksdagen olika frågor rörande forskningsplanering, framtidsstudiernas organisation, s. k. teknikvärdering, löntagarorganisationernas möjligheter att beställa forsk-

ning etc. (1974: 169, 186, 235, 297, 1055, 1372, 1374, 1485). I motionerna framlades förslag beträffande organisatoriska frågor liksom krav på utredningar för att få fram konkreta och detaljerade forskningspolitiska handlingsprogram.

Vid sin beredning av dessa frågor konstaterade utbildningsutskottet (UbU 1974: 37) att riksdagen saknade tillräckligt underlag för att ta ställning till flera av revisorernas och motionärernas förslag. Utskottet förordade bl. a. att revisorernas förslag om ökade insatser för en långsiktig planering av den statliga satsningen på forskning och utveckling och det (i motion 1974: 1372) framförda förslaget om ett forskningspolitiskt handlingsprogram borde bli föremål för en samlad bedömning i forskningsrådsutredningen eller i annan ordning. Vidare ansåg utskottet att frågan om framtidsstudier och teknikvärdering samt frågan om ekonomiskt stöd till löntagarorganisationerna för forskningsuppdrag borde ingå i ett sådant utredningsuppdrag. Om utredningsuppdraget gavs till forskningsrådsutredningen borde enligt utskottets mening det parlamentariska inslaget i den ökas. Riksdagen behandlade i december 1974 frågan och beslöt i enlighet med utbildningsutskottets förslag. FRU fick våren 1975 tilläggsdirektiv. Samtidigt utökades utredningen med fyra parlamentariska ledamöter.

Riksdag och regering har att formulera de övergripande politiska målen för forskningen samt att göra de ofrånkomliga prioriteringarna mellan skilda forskningsområden. Det nödvändiga instrumentet för denna styrning är nu framför allt den årliga budgetpropositionen.

Riksdagen är den högsta beslutande instansen vad gäller forskningspolitikens utformning. Det primära parlamentariska inflytandet i forsknings-sammanhang kommer till uttryck i samband med budgetbehandlingen. De i forskningsfrågor mest engagerade riksdagsutskotten torde vara utbildningsutskottet, försvarsutskottet, socialutskottet, trafikutskottet, jordbruksutskottet och näringsutskottet. I uppgiften för riksdagens upplysningstjänst ingår att söka tillgodose informationsbehov såväl i utskottsarbetet som allmänt för riksdagsledamöternas arbete vilka är av betydelse när det gäller både forskningspolitisk information och forskningsinformation i sakfrågor. Sällskapet Riksdagsmän och forskare, RIFO, är en med statliga medel stödd förening med syfte att vara ett kontaktorgan mellan parlamentariker och forskare.

Utredningen angående en allmän översyn av *riksdagens arbetsformer* avlämnade i februari månad i år en slutrapport över sin verksamhet (Förslag 1978/79: 15). I slutrapporten behandlas en rad frågor som på olika sätt rör riksdagens arbete och riksdagsledamöternas arbetssituation, bl. a. FRU:s förslag att riksdagens upplysningstjänst borde få ökad möjlighet att förse riksdagens ledamöter med bearbetad information om aktuellt forskningsläge inom olika områden genom översikter, granskning av forskningsrapporter etc. samt FRU:s förslag om förstärkning av det s. k. partigrupp-

stödet i syfte att bereda partierna och de enskilda riksdagsledamöterna större möjligheter än hittills att följa forskningsfrågor.

Arbetsformsutredningen delar FRU:s uppfattning om att förbättrade möjligheter bör skapas för både forskningspolitisk information och forskningsbaserad sakinformation för de enskilda riksdagsledamöterna och partigrupperna och föreslår en uppräknings av det s. k. partigruppstödet men avvisar förslaget om ökning av anslaget till upplysningstjänsten.

I sitt betänkande (SOU 1977: 2) behandlar FRU framförda förslag om ett särskilt forskningsutskott liksom om ett riksdagens forskningssekretariat. FRU ställer sig avvisande till båda dessa förslag, och frågan har inte kommenterats av arbetsformsutredningen.

Riksdagen har den 18 april 1979 fattat beslut om höjning av partigruppstödet (KU 1978/79: 29, rskr 1978/79: 263).

Ansvarig för den övergripande planeringen av den nationella FoU-verksamheten är *regeringen*. Till skillnad från vad som är fallet i vissa länder har inte Sverige något speciellt departement för forskningsfrågor. I stället är FoU-uppgifterna fördelade på olika departement med hänsyn till frågornas områdesanknytning. Utskottet delar FRU:s och föredragande statsrådets uppfattning att ett särskilt departement för forskningsfrågor inte är lämpligt i Sverige. Forskningsfrågorna bör alltså som hittills höra till de departement som svarar för de olika verksamhetsområdena som forskningen ägnas.

Enligt föredragande statsrådets mening bör utbildningsdepartementet svara för att samordningen i forskningsfrågorna förbättras och för att åtgärder vidtas för att ta fram bättre underlag för regeringens och riksdagens beslut i forskningsfrågor. Utskottet vill stryka under angelägenheten av att denna samordnande uppgift genomförs på ett adekvat sätt och att utbildningsdepartementet redan under kommande höst får möjlighet att delta i planerings- och budgetarbetet på ett sådant sätt att dess samordningsfunktion förverkligas.

För att på regeringsnivå tillgodose behovet av ett forum för samråd om den långsiktiga inriktningen av den svenska forskningspolitiken och för överläggningar om viktiga forskningsfrågor inrättades år 1962 en forskningsberedning, ursprungligen ledd av statsministern och knuten till statsrådsberedningen. Forskningsberedningens sekretariat överfördes 1968 till utbildningsdepartementet. År 1976 överfördes ledningen av beredningens arbete från statsministern till utbildningsministern.

Regeringen aviserar nu i propositionen 1978/79: 119 att den har för avsikt att genomföra den ändringen att forskningsberedningen ånyo knyts till statsrådsberedningen. Statsministern kommer att överta ordförandeskapet. Föredragande statsrådet redovisar uppfattningen att ledamöterna i beredningen bör utses för begränsad tid, t. ex. tre år, och att det normala bör vara att ledamöterna inte omförordnas. Det ankommer på regeringen

att besluta i dessa frågor. Utskottet vill emellertid framföra den uppfattningen, att omförordnande inte bör vara uteslutet och att det kan ifrågasättas om inte en längre förordnandetid skulle kunna vara befrämjande för arbetet i forskningsberedningen.

Såsom ett led i högskolereformen tillkom den 1 oktober 1976 *universitets- och högskoleämbetet* genom en sammanslagning av universitetskanslersämbetet, nämnden för socionomutbildning och samarbetsnämnden för journalisthögskolorna. UHÄ har också tagit över de uppgifter avseende statlig högskoleutbildning som tidigare fullgjorts av skolöverstyrelsen och statens kulturråd. I fråga om högskolan, med undantag för Sveriges lantbruksuniversitet, åligger det UHÄ särskilt att utarbeta underlag för riksdagens och regeringens beslut i fråga om inriktningen och utvecklingen av utbildnings- och forskningsresurserna samt villkoren för utbildnings- och forskningsverksamheten, att svara för översiktlig och samordnande planering för forskarutbildningen och forskningen samt att varje år till regeringen avge förslag till anslagsframställningar och andra framställningar till riksdagen.

Utskottet har redan tidigare i detta betänkande erinrat om den år 1976 beslutade reformen av *forskningsrådsorganisationen* inom utbildningsdepartementets verksamhetsområde. Dåvarande fem forskningsråd ersattes den 1 juli 1977 av tre forskningsråd. Forskningsrådsnämnden, som i enlighet med nämnda reformbeslut är sidoordnad forskningsråden, började sin verksamhet den 1 mars 1977. FRN skall enligt sin instruktion (1977: 35) bl. a. ta initiativ till och finansiellt stödja forskning främst inom områden som är angelägna från samhällets synpunkt, sprida information om forskning och forskningsresultat, främja samordning och samarbete mellan forskningsråden liksom mellan dessa och andra organ när det gäller initierande och finansiering av forskning.

Forskningsrådsnämndens (FRN) uppgifter berörs i motionen 1978/79: 2215 (yrkandet 3). Motionären framhåller att FRN:s insatser under de första två åren i stor utsträckning splittrats upp på administrativa uppgifter avseende delegationer och arbetsgrupper. Motionären menar att FRN i sin strävan att åstadkomma "samfinansiering" av ekonomiskt hotade projekt blivit för mycket av "forskningspolitisk hjälpgumma" och för litet av en "forskningsstrategisk generalstab". I motionen yrkas att riksdagen skall ge regeringen till känna vad som anförs i motionen.

FRN är inrättad vid sidan av forskningsråden under utbildningsdepartementet och har arbetat sedan våren 1977. De centrala uppgifter, som FRN har av samordnande och informerande karaktär, kan på intet sätt hänföras till en funktion som "forskningsstrategisk generalstab". Det är också nödvändigt för en ny myndighet som FRN att söka sig fram och pröva olika arbetsformer med hänsyn till uppgifternas karaktär. FRN:s uppgifter

förutsätter en dialog med företrädare för olika delar av samhället och forskningen i övrigt.

Utskottet finner således att FRN har uppgifter av företrädesvis annan karaktär än vad motionären vill göra gällande. De värderingar av FRN:s verksamhet som motionären funnit sig böra göra kan utskottet inte ansluta sig till.

Med det anförda avstyrker utskottet motionen 1978/79: 2215 yrkandet 3.

FRN arbetar bl. a genom permanenta delegationer. En av dem är *delegationen för långsiktigmotiverad forskning* (SALFO). I SALFO:s arbete ingår bl. a. att identifiera, utvälja och systematisera i det långa tidsperspektivet angelägna forskningsområden. Delegationen initierar och stödjer tvärvetenskapligt arbete. I delegationen finns representanter för allmänna intressen, de statliga forskningsråden och andra forskningsinitierande organ.

I motionen 1978/79: 2215 (yrkandet 5) menar motionären att SALFO har uppgifter som egentligen tillhör forskningsrådsnämndens egna kärnfunktioner och att SALFO agerar alldeles för självständigt och oberoende och ej som en delegation av FRN. I motionen framhålls att den kompetens som SALFO har borde tillföras FRN för att väga upp den "snedbelastning i administrativ riktning, som hittills förekommit."

Som utskottet tidigare framhållit har FRN mycket omfattande uppgifter av allmänt samordnande karaktär och utgör därutöver organisatorisk bas för redan tidigare existerande verksamheter som alltjämt förutsatts behöva arbeta med relativt stor självständighet. En av dessa verksamheter är SALFO. För FRN är det nödvändigt att kunna arbeta med delegationer och arbetsgrupper av olika slag som kan inriktas mot olika delar av nämndens ansvarsområde. På initiativ av delegationer kan större projekt eller forskningsprogram växa fram som sedan behandlas i FRN.

En fortsatt utveckling av FRN:s arbetsformer och fördelningen av ansvar och uppgifter mellan olika nämnda organ ankommer på nämnden.

Med hänvisning till vad utskottet här anført avstyrker utskottet även yrkandet 5 i motionen 1978/79: 2215.

Framtidsstudier innebär både kunskapsproduktion, insamlande av kunskap och sammanställning härav till sammanhängande föreställningar om framtida tillstånd. Framtidsstudieverksamhet har klara kopplingar till åtminstone tre olika samhällseliga verksamheter eller problemområden, enkelt sammanfattade under begreppen planering och beslutsfattande, forskning och politisk samhällsdebatt.

Frågan om framtidsforskning i Sverige behandlades i början av 1970-talet av en arbetsgrupp, som presenterade betänkandet "Att välja framtid". År 1973 inrättades ett tillfälligt sekretariat för framtidsstudier, knutet till statsrådsberedningen och med en parlamentariskt sammansatt referensgrupp. År 1975 ombildades referensgruppen till en styrelse. Styrelsen för framtidsstudiesekretariatet är f. n. en kommitté under utbildningsdepartementet.

I propositionen 1978/79: 119 föreslås att FRN i fortsättningen även skall svara för den verksamhet som i dag bedrivs av framtidsstudiesekretariatet. Denna verksamhet föreslås bli anknuten till FRN fr. o. m. den 1 juli 1980, varvid också formerna för samordning med den långsiktigmotiverade forskningen bör prövas närmare.

FRU har behandlat frågan om organisation av den fortsatta framtidsstudieverksamheten. FRU föreslår — efter att ha diskuterat flera olika alternativ — att en delegation för framtidsstudier inrättas med i huvudsak samma ställning och uppgifter som det nuvarande sekretariatet för framtidsstudier har. I en reservation till FRU:s betänkande föreslogs att framtidsstudiesekretariatet skulle få ställning som myndighet med egen styrelse med bred parlamentarisk förankring.

I motionen 1978/79: 2234 (yrkandet 4) hemställs om en skyndsam översyn av sekretariatets för framtidsstudier verksamhet och organisation så att ett bättre beslutsunderlag erhålls. I motionen 1978/79: 2215 (yrkandet 4) diskuteras två framtidsstudiesekretariat, ett för regeringen och ett för riksdagen. I motionen 1978/79: 2232 (yrkandet 5) framhålls att FRU:s förslag med en delegation för framtidsstudier är tillfredsställande. Däremot — framhåller motionärerna — synes inga fördelar kunna uppnås genom ett inordnande under FRN, som väsentligen har andra huvuduppgifter. Verksamhetens integritet och inriktning på att göra undersökningar som kan utgöra underlag för politiska beslut finner motionärerna tala för att någon ändring av sekretariatets ställning av det slag som föreslås i propositionen inte vidtas.

Frågan om framtidsstudiesekretariatets framtida organisation har utretts i tillräcklig omfattning av FRU. Utskottet kan därför inte biträda yrkandet 4 i motionen 1978/79: 2234.

Även frågan om olika framtidsstudiesekretariat för regering och riksdag har behandlats av FRU, som avvisade en dubblering av denna synnerligen specialiserade verksamhet. FRU:s förslag har behandlats av utredningen om riksdagens arbetsformer (Förslag 1978/79: 45) som inte funnit anledning föreslå ett riksdagens eget framtidsstudiesekretariat. Utskottet, som även erinrar om att det ankommer på regeringen att själv besluta om inrättande av ett regeringens eget framtidsstudiesekretariat, avstyrker, med hänsyn till att resurserna på detta speciella område inte bör splittras, motionen 1978/79: 2215 yrkandet 4.

I propositionen framhålls i huvudsak två motiv för att knyta framtidsstudiesekretariatet till FRN. För det första finns en bred parlamentarisk förankring i FRN, vilket gör nämnden lämplig som ledande organ för framtidsstudier. För det andra har FRN ansvar för den långsiktigmotiverade forskningen och det svenska medlemskapet i Internationella institutet för tillämpad systemanalys (IIASA). Dessa båda verksamheter är näraliggande framtidsstudiesekretariatets.

Utskottet ansluter sig till den motivering som framförts i propositionen

för en anknytning till FRN och avstyrker därför även motionen 1978/79: 2232 yrkandet 5.

Riksdagen bör således enligt utskottets mening med avslag på motionerna 1978/79: 2215 yrkandet 4, 1978/79: 2232 yrkandet 5 och 1978/79: 2234 yrkandet 4 bifalla förslaget om att framtidsstudieverksamheten fr. o. m. den 1 juli 1980 skall överföras till FRN:s ansvarsområde.

Vad som i propositionen förordats i fråga om *konsekvensanalys* föranleder ingen utskottets erinran.

Riksdagen skall enligt motionen 1978/79: 203 hos regeringen begära förslag för att tillgodose i motionen framförda synpunkter på *en effektiv och slagkraftig forskningsorganisation*. Denna under den allmänna motionstiden i år väckta motion kan avslås av riksdagen då regeringen genom den nu föreliggande propositionen 1978/79: 119 har förelagt riksdagen förslag rörande forskningspolitiken m. m.

Ett uttalande från riksdagen begärs i motionen 1978/79: 2222 om att *kvalitet i universitetsutbildning och forskning* förutsätter att hela skolsystemet bygger på respekt för kvalitet i kunskaper (yrkandet 1) och att dessa krav också måste ställas på lärarutbildningen (yrkandet 2). Det behövs enligt utskottets mening inte något sådant uttalande av riksdagen i denna fråga då det både tidigare och i dag är en självklarhet att skolväsendet och lärarutbildningen skall bygga på kvalitet. Riksdagen bör därför avslå yrkandena 1 och 2 i motionen 1978/79: 2222.

I samma motion yrkas (yrkandet 3) att riksdagen skall uttala att kompetens och sakkunskap måste återfå sin rätta plats i ledningen av arbetet vid universiteten. Detta yrkande innebär en kritik av ledningen av universiteten som utskottet inte kan ansluta sig till. Utskottet vill framhålla att reformeringen av universitetens ledning gjorts under tillbörligt beaktande av kraven på kompetens och sakkunskap och avstyrker yrkandet 3 i motionen 1978/79: 2222.

Riksdagen bör vidare enligt motionen 1978/79: 2222 (yrkandet 4) uttala att universiteten skall befrias från den överordnade och överdrivna byråkratiapparat, som motionärerna menar finns i dag, och att de pengar som därigenom sparas skall användas för "universitetens verkliga uppgift" att befrämja lärdom och framsteg.

I sitt av riksdagen godkända betänkande UbU 1978/79: 25 (s. 6, rskr 1978/79: 244) informerade utbildningsutskottet om att den våren 1977 inom utbildningsdepartementet tillsatta decentraliseringsgruppen nyligen avlämnat betänkandet (Ds U 1979: 1) En decentraliserad högskola. Gruppens uppgift har varit att göra en översyn av ansvarsfördelningen mellan centrala, regionala och lokala myndigheter inom högskolan bl. a. för att söka åstadkomma en ytterligare decentralisering. Betänkandet remissbehandlas f. n. Utskottet erinrade vidare om att ett av de områden som UHÄ:s uppföljningsarbete inriktar sig mot är just högskolans organisation. Ut-

skottet erinrade också om att föredragande statsrådet i budgetpropositionen utgått från att UHÄ i sitt uppföljningsarbete uppmärksammar problemet med byråkratisering av högskolans verksamhet och lägger fram förslag om de förändringar som bör genomföras. Utskottet anförde att målet måste vara en så enkel förvaltningsapparat som möjligt och minsta möjliga byråkrati. Till detta vill utskottet lägga att den nya högskoleorganisationen medger stor frihet att lokalt förenkla organisationen och vid behov minska antalet existerande organ. Utskottet förutsätter att erfarenheterna från de första årens verksamhet efter högskolereformen resulterar i sådana förändringar på det lokala planet som där anses nödvändiga. Med hänvisning till det anförda föreslår utskottet att riksdagen avslår yrkandet 4 i motionen 1978/79: 2222.

Möjligheterna till långsiktig forskningsplanering på statsmaktsnivå tillvaratas enligt FRU:s uppfattning bäst genom att regeringen en gång per valperiod för riksdagen lägger fram en principproposition – *ett regeringens FoU-program*. I propositionen skall regeringen samlat redovisa sin syn på FoU-politiken inom olika områden och sektorer och på sambanden mellan de olika frågorna. FoU-programmet skall avse en femårsperiod och planeringen alltså göras rullande.

Föredragande statsrådet framhåller att forskningsfrågornas mångskiftande karaktär knappast gör det möjligt att i detalj ange vad som fordras för att riksdag och regering skall få ett bättre beslutsunderlag i de forskningsfrågor där de har att besluta. Statsrådet finner emellertid FRU:s förslag i huvudsak väl avvägt. Det bör därför prövas och successivt ge erfarenheter till ledning för ett fortsatt arbete.

Utskottet har i olika sammanhang betonat nödvändigheten av att regeringen ger riksdagen en mera samlad information i forskningsfrågor och av sina forskningsförslag än som är fallet i dag. Härigenom blir förutsättningarna för en samlad överblick vid bedömningen av statens insatser på forskningsområdet bättre. En annan viktig effekt av regelbundna FoU-program bör, som föredragande statsrådet påpekar, bli en intensifierad politisk och allmän debatt om forskningsfrågor både i riksdagen och annorstädes.

Med det anförda tillstyrker utskottet i propositionen förordade riktlinjer för forskningsplanering. Utskottet har inte heller något emot att UHÄ på försök får utarbeta förslag till dokument med mål och riktlinjer för forskning och forskarutbildning att användas för riksdagens och regeringens planering och styrning av denna verksamhet.

Systemet med FoU-program ökar enligt föredragandens mening möjligheterna för Sverige att bedöma intresset av att delta i *internationellt organiserat samarbete*. Enligt propositionen kan man räkna med att ett sådant samarbete blir allt vanligare i fortsättningen, både på ett nordiskt och på ett vidare internationellt plan. Utskottet, som delar regeringens uppfattning, anser sig inte ha tillräckligt underlag för att förordna ett riksda-

gens uttalande om att det vetenskapliga samarbetet, forskarutbytet och utbytet av forskningsresurser skall särskilt ökas i vad gäller de socialistiska staterna. Yrkandet 9 i motionen 1978/79: 2233 bör därför avslås av riksdagen.

Även motionen 1978/79: 2232 behandlar (yrkandet 9) det internationella kontaktutbytet. Motionärerna menar att fördelar kan uppnås genom att bygga vidare på modellen med forskningsföreningar. Kontakter med u-länder skulle inte bara vara u-landets forskning till nytta utan skulle också underlätta uppbyggandet av kommersiellt betydelsefulla kontakter med de innovationsstarka delarna av svenskt näringsliv. Resurser insatta på att främja meningsfulla studieresor och forskarkontakter över gränserna framhålls vara angelägna. Motionärerna uttrycker också önskemål om särskilda medel för forskarutbildningens internationalisering. I motionen föreslås att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om att internationella kontakter skall beaktas vid den fortsatta utformningen av forskningspolitiken.

Sverige är som forskningsnation ett litet land även om vi på vissa avsnitt av forskningen ligger nära eller vid den internationella forskningsfronten. Vår andel av världens samlade resurser för forskning och utveckling brukar anges till ca 1 %. Härav följer att vårt internationella forskningsberoende är starkt.

I propositionen 1978/79: 119 anges några motiv för organiserat FoU-samarbete på internationell bas. Det finns, framhåller föredraganden, t. ex. forskning som är extremt dyrbar och som ett enskilt land har svårt att bygga upp egna resurser för. Unika resurser för viss typ av forskning kan finnas i ett visst land, och flera länder kan ha intresse av att utnyttja dessa resurser. Flera länder kan ha gemensamma problem eller gemensamma förhållanden som lämpar sig för samordnade eller gemensamma forskningsinsatser.

Föredragande statsrådet anför att avvägningen mellan nationella och internationella insatser är ett genomgående problem vid alla större insatser i internationellt FoU-samarbete. Ytterst bör denna avvägning, framhåller föredraganden, göras av dem som har till uppgift att göra motsvarande avvägningar mellan olika forskningsinsatser inom landet. Utskottet delar den uppfattning som föredraganden sålunda redovisat.

Utskottet utgår från att vederbörande forskningsorgan fortlöpande följer utvecklingen och tar de initiativ till forskningsföreningar som befinner på kallade.

Riksdagen beslöt år 1975 att inrätta beredningen för u-landsforskning. I propositionen 1978/79: 113 har regeringen föreslagit att beredningen skall bli en permanent myndighet. Utrikesutskottet har tillstyrkt regeringens förslag (UU 1978/79: 30).

Med anledning av motionen 1978/79: 2232 vill utskottet vidare erinra om att beslutet 1975 om reformering av högskoleutbildningen bl. a. anger

internationalisering som ett av de allmänna målen för utbildningen i högskolan.

I propositionen 1977/78: 100 anförde föredragande statsrådet att den eftersträlvade internationaliseringen av den svenska högskoleverksamheten i allt väsentligt måste ses som en reguljär omdaningsprocess och därmed också finansieras med medel som allmänt har ställts till högskoleenheternas förfogande under bl. a. sektors- och fakultetsanslagen. Riksdagen hade inte något att erinra mot denna uppfattning (UbU 1977/78: 22, rskr 1977/78: 338).

Med det anförda anser sig utskottet ha visat att de synpunkter i fråga om internationella kontakter som kommit till uttryck i motionen 1978/79: 2232 beaktas på olika sätt, varför yrkandet 9 i denna motion kan avslås av riksdagen.

FoU-statistik och forskningsregistrering m. m.

Propositionen (s. 26–30, 62, 75–76). FRU föreslår att ökade insatser görs för att skapa en heltäckande *FoU-statistik*. Särskilt viktigt anser FRU det vara att en reguljär och löpande FoU-statistik över forskningen inom högskolan kommer till stånd.

Redan i dag svarar statistiska centralbyrån (SCB) för en ganska omfattande statistikproduktion avseende FoU.

För ställningstagande till frågan om omfattning, inriktning och utformning av FoU-statistik är det angeläget att ha ett bättre underlag än vad FRU redovisat om behovet av FoU-statistik av olika slag.

Regeringen kommer att uppdra åt FRN att tillsammans med SCB undersöka vilket statistiskt material olika tänkbara användare behöver. Viktiga frågor som måste klargöras är också vid vilka tidpunkter uppgifterna behövs och hur pass aktuella uppgifterna måste vara för att vara av intresse för användarna. På grundval av dessa uppgifter om behovet och efterfrågan på FoU-statistik bör FRN i samråd med bl. a. SCB och UHÄ utarbeta förslag om omfattning, inriktning och utformning av den samlade FoU-statistiken.

Som FRU har framhållit saknas egentlig FoU-statistik för högskolan. Regeringen kommer därför att uppdra åt UHÄ att i samråd med bl. a. riksrevisionsverket (RRV) och SCB utreda möjligheterna att med hjälp av högskolans ekonomi-administrativa rutiner erhålla statistik över FoU inom högskolan.

FUN har föreslagit att ekonomiadministration och redovisning skall omfatta samtliga resursströmmar inom högskolan. FUN:s förslag gäller i huvudsak frågor som det ankommer på berörda myndigheter att besluta om. UHÄ och RRV skall få i uppdrag att pröva möjligheterna att tillgodose de av FUN framförda förslagen om förbättringar i högskolans ekonomiadministration och redovisning. En förbättrad redovisning av kostnaderna

per projekt är angelägen. UHÄ och RRV kommer att få i uppdrag att svara för en försöksverksamhet med projektredovisning.

Utredningen (U 1975: 14) om studiedokumentation och statistik för högskolan (STUDOK) utarbetar förslag om den framtida högskolestatistiken rörande grundläggande högskoleutbildning. Vid utformningen av denna statistik måste beaktas att uppgifter måste finnas om rekryteringsunderlaget för forskarutbildning, dvs. bl. a. uppgifter om hur många studerande som går igenom fördjupningsstudier inom olika ämnen. SCB och UHÄ skall få i uppdrag att i samråd göra en översyn av högskolestatistiken såvitt avser studerande i forskarutbildning.

FRU föreslår att ett sammanhållet datoriserat *register över FoU-projekt* skapas, vilket bör innefatta alla statligt stödda FoU-projekt och så långt det visar sig möjligt även FoU-projekt som det privata eller offentligt ägda näringslivet stöder och bedriver. Det slutliga valet av teknik och organisation föreslås ske först efter en försöksverksamhet.

En inventering som FRU gjort avseende FoU-verksamhet med statligt stöd visade på existensen av närmare 200 kataloger och listor sammanställda efter skiftande principer. Det finns dock f. n. ingen motsvarande kartläggning av behovet av och efterfrågan på information i registerform om FoU-projekt. Det är knappast rimligt att ta ställning till frågan om register över FoU-projekt utan uppgifter om vilka behov olika tänkbara användare har av information ur ett sådant register: vilka uppgifter behöver de eller skulle i varje fall vara av intresse för dem, vilka indelningsgrunder/klassificeringssystem är de intresserade av, hur pass aktuella måste uppgifterna vara, vid vilka tidpunkter behöver de uppgifterna, i vilken form vill de ha dem etc.

Riksdagen beslöt hösten 1978 att en delegation för vetenskaplig och teknisk informationsförsörjning skall inrättas. En organisationskommitté (U 1978: 10) har tillkallats för att förbereda inträttandet av delegationen. Regeringen kommer att uppdraga åt organisationskommittén för vissa åtgärder på informationsförsörjningsområdet att i samråd med FRN kartlägga behovet hos olika tänkbara användare av registeruppgifter om forskningsprojekt.

I utredningsuppdraget skall ingå att pröva i vad mån redovisade behov kan tillgodoses genom befintliga register, som samordnas – bl. a. så att de alla innehåller ett visst minimum av information om enskilda projekt – och eventuellt kompletteras.

Informationen om befintliga register behöver sannolikt förbättras och registren göras lättillgängliga.

Hur resultaten av redan utfört och kommande registreringsarbete skall kunna utnyttjas bättre och av fler måste vara en väsentlig fråga i det nyssnämnda utredningsarbetet.

En fråga som uppmärksammas av många remissinstanser är om ett eventuellt FoU-register också skall omfatta uppgifter om den forskning

som inte finansieras med offentliga medel. De allmänna motiv som hittills anförts för FoU-registrering – behovet av information till skilda grupper, angelägenheten av att försöka undvika dubbelarbete – talar för att en FoU-registrering bör vara så fullständig som möjligt. En rad särskilda problem – bl. a. i fråga om sekretessen – är dock förknippade med att försöka få en eventuell FoU-registrering fullständig även i vad avser privatfinansierad forskning. Hur pass angeläget det är att lösa dessa problem och vilka åtgärder som skall sättas in för att försöka göra det är beroende av vilket behov av uppgifter för skilda ändamål som olika tänkbara registeranvändare kan ha. Ett slutligt ställningstagande till frågan om hur pass fullständig FoU-registrering som skall eftersträvas i detta avseende bör därför anstå tills den nyss nämnda kartläggningen av efterfrågan på uppgifter i registerform om FoU-projekt är klar.

Utskottet. FRU konstaterar i sitt betänkande (SOU 1977: 52) Forskningspolitik att krav på en utbyggnad och förbättring av FoU-statistiken och informationen om forskning förts fram i flera sammanhang, bl. a. av forskningsrådets tidigare samarbetsdelegation, av riksdagens revisorer år 1972 och i riksdagsdebatter som föregått utformningen av direktiv till utredningen. En förbättrad FoU-statistik och -registrering är enligt utredningen en förutsättning för en förbättrad och långsiktig forskningsplanering.

Genom FRU:s arbete har enligt föredragande statsrådet utbudet av FoU-statistik och FoU-registrering kartlagts. Föredraganden anser att även behovet av och efterfrågan på sådan statistik och sådana registeruppgifter måste klarläggas innan ställning kan tas till om en heltäckande statistik skall tas fram och ett sammanhållet register skall byggas upp så som FRU föreslagit. Uppdrag skall därför lämnas till UHÄ, SCB och RRV i syfte att ta fram ytterligare beslutsunderlag.

Enligt motionen 1978/79: 2234 skall förslagen om heltäckande FoU-statistik (yrkandet 1) och om allmän forskningsregistrering (yrkandet 2) avslås av riksdagen. Som skäl anförts att kostnaderna skulle bli betydande och att risk för onödigt byråkratisering föreligger.

Riksdagen bör enligt motionen 1978/79: 2215 (yrkandet 2) ge regeringen till känna att det inte finns något skäl att "lägga ned ett övermått av tid och kraft på registrering och statistik på forskningsområdet – en verksamhet vars produkter ändå alltid kommer att vara förlegade vid den senare tidpunkt då de kommer att publiceras". Motionären förordar i stället aktuella översikter sammanställda av "kompetenta och väl placerade forskare".

Statsmakternas beslut i FoU-frågor måste enligt motionen 1978/79: 2230 grundas på en djupgående kunskap om den forskning som bedrivs och de forskningsbehov som kan förutses. FRU:s förslag om FoU-statistik och -registrering utgör förutsättningar för en höjd ambitionsnivå när det gäller

forskningsplanering och forskningspolitik. Om utbildningsdepartementet skall kunna fullgöra de i propositionen 1978/79: 119 föreslagna samordnade uppgifterna måste regeringen ha tillgång till relevant forskningsstatistik och uppgifter om de totala resursströmmarna i FoU-systemet. Regeringen måste därför, enligt motionen, själv precisera sina informationsbehov och inte överlåta denna uppgift på FRN och SCB. Regeringen bör själv ta ansvaret för FoU-statistiken, och förbättringarna bör genomföras successivt. Försöksverksamhet med den av FRU föreslagna forskningsregistreringen bör vidare inledas omedelbart. Så långt det är möjligt bör även forskning i privata företag ingå i en framtida registrering i full skala.

Utskottet kan först konstatera att en enig forskningsrådsutredning lade förslagen om heltäckande FoU-statistik och långtgående forskningsregistrering, men också att viss tveksamhet till dessa förslag framförts av remissinstanser. Framför allt har framförts att insamling och registrering av uppgifter skulle kunna innebära en administrativ belastning för berörda myndigheter och att det skulle vara svårt att hinna publicera aktuella uppgifter. Utskottet har förståelse för dessa invändningar men måste samtidigt hävda vikten av att forskningspolitiska beslut, både kortsiktiga och mera långsiktiga sådana, kan grundas på ett så gott faktaunderlag som möjligt. Därför är det väsentligt att beslut kan fattas så snart det är möjligt om omfattningen av FoU-statistiken och -registreringen. Utskottet anser dock att de i propositionen förordade undersökningarna av behov m. m. först bör göras. Utskottet anser att de undersökningar som föreslås i propositionen skall göras på myndighetsnivå. Regeringen bör, när den lämnar undersökninguppdragen, formulera sina egna behov av statistik och information om forskning. Regeringen har också möjlighet att när uppdragen redovisas bedöma om det finns några för regeringen väsentliga behov som inte kommit fram i undersökningarna. Enligt utskottets mening behöver riksdagen inte göra det i motionen 1978/79: 2230 (yrkandet 1) yrkade uttalandet om att regeringen skall definiera statistikbehovet och ta ansvaret för FoU-statistiken.

Utskottet anser att det är viktigt att kartläggningen av behovet av FoU-registrering kompletteras på det sätt som förordas i propositionen, nämligen med en prövning av i vad mån redovisade behov kan tillgodoses genom befintliga register, vilka samordnas och eventuellt kompletteras. Utan att nu ta ställning till hur framtida registreringssystem bör byggas upp anser utskottet att denna prövning också bör kunna innefatta en begränsad försöksverksamhet. Med hänvisning till vad utskottet här anfört anser utskottet att yrkandet 1 i motionen 1978/79: 2230 om att försöksverksamhet skall genomföras i enlighet med FRU:s förslag inte behöver föranleda någon riksdagens åtgärd.

Regeringen har som framgår av det anförda inte föreslagit att beslut nu skall fattas om heltäckande FoU-statistik eller forskningsregistrering i enlighet med FRU:s förslag utan i stället förordat fortsatt utredning m. m. i

olika former innan ställning i frågan tas. Utskottet avstyrker därför yrkandena 1 och 2 i motionen 1978/79: 2234 och hänvisar samtidigt till vad som nyss anförts om behovet av ett gott beslutsunderlag för den forskningspolitiska planeringen.

Utskottet kan inte heller tillstyrka att riksdagen gör det i motionen 1978/79: 2215 yrkade uttalandet, varför riksdagen bör avslå motionens yrkande 2.

Utskottet har således inget att erinra mot vad som förordats i propositionen om FoU-statistik och FoU-registrering, däri även inbegripet bl. a. förslagen om bättre statistik över forskarstuderande och bättre information om resursströmmarna inom högskolan i vad gäller FoU.

Samhällsriktad forskningsinformation

Propositionen (s. 30–34). Den samhällsriktade forskningsinformationen måste förbättras. Sådan information har många mottagare, såsom politiker, administratörer, lärare, folkbildningsorganisationer, journalister m. fl. och sist men inte minst allmänheten.

I alltför många fall får endast forskaren själv och en ytterst begränsad grupp personer del av resultaten av ett forskningsarbete. Flera skäl talar för en utbyggnad av den allmänna samhällsriktade forskningsinformationen.

Forskningen är till stor del finansierad med offentliga medel. Medborgarna har därför rätt att fortlöpande få information om FoU-verksamheten. Forskningsresultat kan på kort eller lång sikt påverka olika delar av samhällslivet. Också sett ur forskningens synvinkel är en förbättrad samhällsriktad allmän forskningsinformation angelägen. Sådan information är en förutsättning för utveckling av kontakter med olika grupper, varigenom synpunkter på verksamheten kan komma fram och aktuella forskningsbehov redovisas.

Resurserna för samhällsriktad forskningsinformation föreslås förstärkta med 4 milj. kr. Medlen skall disponeras av FRN, som bör ha ett särskilt samordningsansvar för denna information. 2 milj. kr. skall efter ansökan av FRN fördelas till stöd för högskoleenheternas information om forskning.

I propositionen framhålls vidare bl. a. vikten av att åtgärder vidtas för att få fram lättillgänglig information om forskning och vetenskap till barn och ungdom. FRN skall i samråd med andra berörda myndigheter undersöka möjligheterna att ge ut en populärvetenskaplig tidskrift för barn och ungdom och överväga andra insatser riktade till dessa.

FRN skall också få i uppdrag att i samråd med statens kulturråd undersöka möjligheterna att ge ut populärvetenskaplig litteratur i upplagor som är mycket billiga, av typen "femkronorsböcker".

Många olika grupper behöver och har intresse av information om forsk-

ning. Det gäller givetvis dem som på olika sätt direkt skall använda sig av forskningens resultat. Information till sådana grupper – *nyttjarinformation* enligt FRU:s benämning – omfattas inte av FRU:s förslag. Nyttjarinformation fungerar tillfredsställande inom flera områden, t. ex. jordbruksområdet och byggnadsområdet. Andra områden förefaller dock mindre väl tillgodosedda. Regeringen kommer att uppdraga åt FRN att i samarbete med bl. a. UHÄ undersöka vilka behov av nyttjarinformation som inte är tillfredsställande tillgodosedda och att lämna förslag i fråga om hur de problem som eventuellt kan vara förknippade med utökad nyttjarinformation skall lösas. FRN bör i anslutning till detta uppdrag även kunna ta initiativ till t. ex. försöksverksamhet med utvidgad nyttjarinformation eller initiera andra åtgärder i syfte att sprida nyttjarinformation om forskning. Kostnaderna för dessa ändamål bör bestridas inom ramen för det belopp för forskningsinformation som föreslås.

Utskottet. Den samhällsriktade forskningsinformationen har länge varit eftersatt hävdar föredragande statsrådet. Det är enligt hans mening mycket viktigt att denna informationsverksamhet utvidgas. Utskottet delar denna uppfattning. Regeringens förslag om medelsanvisning för ändamålet behandlar utskottet i avsnittet Vissa medelsanvisningar.

I propositionen framhålls bl. a. vikten av att åtgärder vidtas för att få fram lättillgänglig information om forskning och vetenskap till barn och ungdom. FRN skall i samråd med andra berörda myndigheter undersöka möjligheterna att ge ut en populärvetenskaplig tidskrift för barn och ungdom och överväga andra insatser riktade till dessa.

Sedan några år ges med statligt stöd försöksvis ut framför allt skönlitteratur i upplagor som är billiga, de s. k. femkronorsböckerna i serien "En bok för alla". FRN kommer enligt propositionen att få i uppdrag att i samråd med statens kulturråd undersöka möjligheterna att på motsvarande sätt ge ut populärvetenskaplig litteratur.

I motionen 1978/79: 2230 (yrkandet 3) behandlar motionärerna frågan om utgivning av populärvetenskaplig litteratur för barn och ungdom. Motionärerna framhåller att utgivningen av prisbillig litteratur (En bok för alla) avser återutgivning av redan publicerade böcker. Eftersom den i propositionen föreslagna utgivningen av populärvetenskaplig litteratur inte skulle gälla återutgivning, menar motionärerna att den inte bör sammanföras med utgivningen av prisbillig litteratur. I stället föreslås att frågan om utgivning av ny populärvetenskaplig litteratur för barn överlämnas till statens kulturråds prövning i dess arbete med övriga litteraturstödsfrågor.

I propositionen framförs som framgår av det föregående förslag till två olika åtgärder, båda med syfte att förbättra forskningsinformation till allmänheten. Den ena avser möjligheterna att ge ut en populärvetenskaplig tidskrift för barn och ungdom och överväga andra insatser riktade till

dessas. Den andra avser möjligheterna att i billighetsupplaga ge ut populärvetenskaplig litteratur utan inriktning på viss åldersgrupp.

Utskottet förutsätter att denna utgivning skall avse såväl återutgivning som publicering av ny populärvetenskaplig litteratur, vilket kan ske enligt de nu gällande reglerna för försöksverksamheten med de s. k. femkronorsböckerna.

FRN skall i fråga om tänkbara informationsinsatser till förmån för barn och ungdom samråda med berörda myndigheter. Berörda myndigheter är bl. a. socialstyrelsen, UHÄ och statens kulturråd. I propositionen framhålls möjligheten att ge ut en populärvetenskaplig tidskrift såsom en tänkbar åtgärd. För att informera barn och ungdom om forskning kan även andra former än tryckta skrifter användas, t. ex. "öppet-hus"-verksamhet vid universitet och högskolor. Att uppdraget lämnas till FRN framstår för utskottet som helt naturligt eftersom FRN har ansvar för information om forskning. Samråd om formerna för denna information bör genom FRN:s försorg ske med t. ex. statens kulturråd. Yrkandet 3 i motionen 1978/79: 2230 blir genom uppdraget till FRN tillgodosett och bör inte påkalla någon riksdagens åtgärd.

Naturvetenskapliga forskningsrådet har en redaktionstjänst som bl. a. svarar för vissa uppgifter i samband med spridning av vetenskapliga tidskrifter. Föredragande statsrådet framhåller att han kommer att föreslå regeringen att uppdraga åt FRN att i samråd med forskningsråden pröva frågan hur dessa uppgifter bäst utförs för rådsorganisationen som helhet.

I motionen 1978/79: 1886 hemställs om åtgärder för att förbättra spridningen av vetenskapliga tidskrifter. I motionen framhålls att en vetenskaplig tidskrift är en grundläggande form för att dokumentera och sprida vetenskapliga resultat. Flera engelskspråkiga internationella tidskrifter är baserade i Skandinavien, i första hand i Sverige. Kostnaderna för framställning av sådana tidskrifter är dock höga. Prenumerationspriserna ligger ofta mellan 300 och 2 000 kr. per år och bekostas vanligen av samhällsägda institutioner. I u-länderna medför bristen på resurser att möjligheterna att prenumerera på vetenskapliga tidskrifter begränsas, vilket kan leda till kunskapsmässig isolering. Motionärerna framhåller att prenumerationskostnaderna skulle kunna sänkas avsevärt, om samhället stod för baskostnaderna för framställning av vetenskapliga tidskrifter. Ett lägre pris för prenumeration skulle bidra till ökad spridning till u-länderna och öka läsfrekvensen avsevärt.

Utskottet finner i likhet med motionärerna att spridning av vetenskapliga tidskrifter både inom landet och internationellt är utomordentligt angelägen. En del av detta problem kommer att behandlas genom det nyss nämnda uppdraget till FRN att pröva frågan om spridning av vetenskapliga tidskrifter. Utskottet utgår från att FRN därvid kommer att belysa konsekvenserna av att samhället skulle förändra sin finansiering av vetenskapliga tidskrifter så att denna mindre skulle ske via höga prenumerationsav-

gifter och i stället mera via direkt stöd till tidskrifternas baskostnader. I propositionen anmäls också att FRN i samarbete med UHÄ skall undersöka vilka behov av nyttjarinformation som inte är tillgodosedda. Utskottet vill påpeka att spridandet av information om forskning ingår i ansvarsområdet för beredningen för u-landsforskning (SAREC). SAREC kommer – enligt uppgift från beredningens kansli – att medverka i en FN-konferens i Wien hösten 1979, där frågan om formerna för utbyte av tidskrifter med u-länderna kommer att behandlas. Utskottet finner att syftet med motionen 1978/79: 1886 i allt väsentligt är tillgodosett och att den därför inte påkallar någon åtgärd.

I motionen 1978/79: 2233 (yrkandet 10) krävs att publicering av forskningsresultat och spridning av vetenskapliga publikationer från de socialistiska länderna ökas.

Utskottet, som anser det angeläget att utbytet av forskningsresultat över huvud ökas, kan inte biträda motionsyrkandet att öka forskningssamarbetet i denna form med vissa speciella länder. Yrkandet 10 i motionen 1978/79: 2233 bör därför avslås av riksdagen.

I motionen 1978/79: 2232 (yrkandet 7) begär motionärerna att frågan om information om forskning och forskningsresultat i olika former skyndsamt utreds. Motionärerna framhåller bl. a. vikten av att resurser ges för information om forskning. Värdet av forskningen reduceras betydligt om insatser inte görs för att föra ut resultaten till intresserade utanför forskningsinstitutionerna, menar motionärerna.

Utskottet anser att motionsyrkandet är tillgodosett genom förslagen i propositionen och avstyrker motionen 1978/79: 2232 yrkandet 7.

I motionen 1978/79: 2231 yrkas förslag om ökade utbildningsinsatser till stöd för en kvalificerad journalistik om forskningsfrågor och forskningsresultat. Motionärerna erinrar om det uttalande som utskottet gjorde år 1977 (UbU 1976/77: 20 s. 119) om angelägenheten av att utbildningsmyndigheterna stimulerar journalisternas specialkunskaper inom journalistutbildningen.

Det ankommer på UHÄ och övriga berörda högskolemyndigheter att medverka till att stimulera journalisters specialisering på det sätt som riksdagen redan uttalat sig om. Med anledning härav bör motionen 1978/79: 2231 inte föranleda någon riksdagens åtgärd.

I motionen 1978/79: 2230 (yrkandet 4) kräver motionärerna att riksdagen hos regeringen skall begära ett samlat åtgärdsprogram för att stimulera intresset för naturvetenskap och teknik bland barn och ungdom.

Utskottet har tidigare i olika sammanhang uppmärksammat problemet med det vikande intresset bland ungdom för naturvetenskap och teknik. Föregående år framhöll utskottet bl. a. (UbU 1977/78: 20 s. 8) att ett omfattande arbete i syfte att öka tillströmningen till sådan utbildning

pågick inom SÖ och UHÄ, inom kommittéer som gymnasieutredningen och på fältet inom högskolor och skolor. Härtill kommer nu det nyss nämnda uppdraget till FRN. Eftersom syftet med motionärernas yrkande kan anses vara tillgodosett genom nämnda insatser avstyrker utskottet motionen 1978/79: 2230 yrkandet 4.

Arbetstagarinflytande och arbetstagarorganisationernas möjligheter att initiera forskning

Propositionen (s. 34–38). Flera skäl talar för att av intressenter utanför forskarsamhället *arbetstagarorganisationerna* i många fall kan resa särskilda anspråk på *representation i FoU-ansvariga organ*. Arbetstagarorganisationerna företräder mycket breda intressegrupper. Deras medverkan i olika FoU-organ torde komma att tillföra behandlingen av FoU-frågor många värdefulla synpunkter. Samtidigt kan denna medverkan göra det möjligt för organisationerna att bland sina medlemmar skapa större förståelse för forskningens villkor. Organisationernas motparter – arbetsgivarna – råder över en mycket stor del av den samlade FoU-verksamhetens omfattning och inriktning.

Det är dock knappast rimligt att arbetstagarorganisationerna skall vara företrädare i alla myndigheter och organ inom FoU-området. Det är viktigt att representanter i myndighetsstyrelser och andra organ utväljs så att de med sin kunskap och erfarenhet får möjlighet att på ett aktivt sätt bidra till verksamhetens måluppfyllelse. I vissa av dessa organ förefaller arbetstagarrepresentation inte att vara mer angelägen eller naturlig än representation för andra grupper. Frågan om arbetstagarrepresentation måste bedömas från fall till fall. Eftersom många organ är sammansatta utifrån en princip om balans mellan olika intressen kan en ökad representation för löntagarna i vissa fall kräva att representationen för andra grupper också prövas eller att hela sammansättningen ses över. Hänsyn måste också tas till mandatperioderna för dem som sitter i olika organ. Åtgärderna för att i rimlig utsträckning öka arbetstagarorganisationernas representation i FoU-organ måste därför vidtas successivt.

Ett av de organ som nämnts i diskussionen om utökad arbetstagarrepresentation är STU. Det är otvivelaktigt så att många aspekter på den tekniska utvecklingen i företagen och samhället som helhet är av stor betydelse för de fackliga organisationerna. Det är naturligt att den arbetstagarrepresentation som sedan länge finns i ett antal nämnder och grupper för olika teknikområden inom STU utvidgas till central nivå inom verket. Arbetstagarintressen har fått en bred representation i två centrala policyskapande råd som helt nyligen har tillsatts inom STU, nämligen det tekniskt-industriella rådet och det tekniskt-vetenskapliga rådet. Det finns skäl för en utvidgad arbetstagarrepresentation i de kollektiva forskningsinstituten, främst i de institut som har anknytning till industribranschen. Sådana

representanter bör kunna ingå bland de statliga representanter i institutens styrelser som varje år utses av STU.

Arbetsstagarorganisationernas möjligheter att initiera forskning bör förbättras. Arbetsstagarorganisationerna bör därför få ett särskilt stöd för detta. Arbetarskyddsfonden bör svara för fördelningen av medel för verksamheten. Ett belopp om högst 5 milj. kr. bör få disponeras ur fondens kapitalbehållning för denna verksamhet under budgetåret 1979/80. Medlen bör, i överensstämmelse med FRU:s förslag, kunna användas för utarbetande av forskningsprogram, kunskapsöversikter, kursverksamhet, remissarbete inom områden som rör vetenskapliga frågor, stöd till förberedelser för ställningstaganden i FoU-organ m. m.

Utskottet. Såsom framhålls i propositionen är frågan om inflytandet över forskningen en viktig forskningspolitisk fråga. I diskussionen om vem eller vilka som skall få vara med och besluta måste man enligt föredragande statsrådets mening skilja mellan å ena sidan val av vetenskaplig metod, teoriutveckling, resultatredovisning m. m. och å andra sidan val av problemområde som bör belysas. Det första ledet bör enligt föredragandens mening förbehållas en inomvetenskaplig prövning. I det andra ledet, som ytterst rör resursfördelningen, är det enligt föredraganden angeläget att stärka inflytandet från andra grupper än forskarna själva.

Regeringens förslag avseende planerings- och ledningsorganisationen för forskning och forskarutbildning inom högskolan behandlar utskottet – i enlighet med propositionens disposition – i det följande under rubriken Planerings- och ledningsorganisation.

I vad gäller arbetsstagarrepresentation i andra myndigheter och organ inom FoU-området delar utskottet föredragandens uppfattning att frågan om sådan representation måste bedömas från fall till fall och att en ökning endast kan komma till stånd successivt under hänsynstagande till löpande mandatperioder m. m. Av det anförda följer att utskottet inte kan biträda förslaget i motionen 1978/79: 2237 yrkandet 3 att riksdagen skall uttala att de fackliga organisationerna bör ges representation i samtliga de FoU-organ de bedömer som väsentliga.

I vad gäller de kollektiva forskningsinstituten finns det enligt propositionen skäl för att arbetsstagarorganisationerna får vidgad representation främst i de institut som har anknytning till industrin. Detta bör kunna åstadkommas inom ramen för den statliga representation i institutens styrelser som varje år utses av STU. Näringsutskottet, som yttrat sig i frågan, har inte någon erinran mot detta uttalande i propositionen och utbildningsutskottet kan också ansluta sig till vad föredraganden anför i fråga om de kollektiva forskningsinstituten.

I fråga om STU yttrar föredragande statsrådet att han finner det naturligt att den arbetsstagarrepresentation som sedan länge finns i ett antal nämnder

och grupper för olika teknikområden inom STU utvidgas till central nivå inom verket och att han därför med tillfredsställelse konstaterar att arbetstagarintressen har fått en bred representation i två centrala policyskapande organ som nyligen har tillsatts inom STU. De båda organen är det tekniskt-industriella rådet och det tekniskt-vetenskapliga rådet. I anslutning till detta uttalande yrkas i motionen 1978/79: 2236 att riksdagen skall uttala "att arbetstagarrepresentation bör ingå i styrelsen för teknisk utveckling". Härmed torde förstås att de centrala arbetstagarorganisationerna skall bli företrädare i STU:s styrelse.

STU:s styrelse består enligt myndighetens instruktion (1968:404, ändrad senast 1979: 113) av en generaldirektör och sju andra ledamöter, vartill kommer personalföreträdare enligt kungörelsen (1974: 224) om personalföreträdare i statlig myndighets styrelse m. m. Förutom generaldirektören – som icke är ordförande – ingår f. n. i styrelsen två personer som har hämtats från näringslivet, två som är verksamma inom statsförvaltningen, två professorer och en riksdagsledamot.

I likhet med näringsutskottet anser utbildningsutskottet att de centrala arbetstagarorganisationerna bör vara företrädare i STU:s styrelse. Utbildningsutskottet föreslår att riksdagen med bifall till motionen 1978/79: 2236 som sin mening ger denna utskottens gemensamma uppfattning till känna för regeringen.

Regeringen föreslår i propositionen att arbetstagarorganisationerna skall få ett särskilt stöd genom vilket det skall bli möjligt för dem att initiera forskning. Under budgetåret 1979/80 föreslås att för detta stöd skall få disponeras högst 5 milj. kr. ur arbetarskyddsfondens kapitalbehållning.

I motionen 1978/79: 2234 (yrkandet 3) hemställs att riksdagen avslår regeringens förslag. I motionen 1978/79: 2237 (yrkandet 5) föreslås att 10 milj. kr. skall få tas i anspråk.

Utskottet anser för sin del det i propositionen framlagda förslaget väl avvägt. Utskottet tillstyrker därför detta och föreslår att riksdagen avslår motionerna 1978/79: 2234 yrkandet 3 och 1978/79: 2237 yrkandet 5 i förevarande del.

Rekrytering till forskarutbildning

Propositionen (s. 42–52). Rekryteringen till forskarutbildning ökade kraftigt under senare hälften av 1960-talet och i början av 1970-talet. Tillströmningen till olika fakultetsområden under 1970-talet framgår av följande tabell.

Nybjörjare i forskarutbildning kalenderåren 1970 och 1971 samt läsåren 1972/73–1977/78

Fakultet (motsv.)	1970	1971	1972/73	1973/74	1974/75	1975/76	1976/77	1977/78
Teologisk	23	23	31	37	31	34	30	57
Juridisk	14	27	15	46	29	39	30	51
Medicinsk	302	348	333	623	567	456	557	597
Odontologisk	51	43	52	36	28	41	51	45
Humanistisk	396	457	498	498	431	438	346	412
Samhällsvetenskaplig ¹	847	806	579	530	440	463	497	526
Matematisk-naturvetenskaplig	446	399	406	390	403	385	391	402
Teknisk	378	346	428	440	468	541	453	447
Handelshögskola	44	20	18	20	25	20	43	20
Skogshögskola	10	13	8	9	17	13	16	12
Veterinärhögskola	14	19	8	19	16	17	20	22
Lantbrukshögskola	38	17	21	28	50	49	48	30
Farmaceutisk	19	32	32	24	20	20	24	27
Summa	2 582	2 550	2 429	2 700	2 525	2 516	2 506	2 648

¹ Exklusive nybjörjare i psykologutbildning (skattat antal för år 1970 och 1971).

Källor: SCB, SM U 1974: 22 och 37, 1975: 17, 31 och 34, 1976: 17 och 33, 1977: 33, 1978: 25 och opublicerat material.

Tillströmningen har under 1970-talet legat på i stort sett oförändrad nivå. De senast tillgängliga siffrorna visar att totalt sett tillströmningen nu är något högre än 1970.

Antalet närvarande studerande var höstterminen 1969 drygt 9 000. Sedan höstterminen 1971 har antalet närvarande legat relativt stabilt på 11 000–12 000. Antalet närvarande forskarstuderande inom olika fakultetsområden framgår av följande tabell. Det bör dock beaktas att dessa siffror avser närvarande individer och inte tar hänsyn till dessas mycket varierande grad av studieaktivitet.

Antal närvarande studerande i forskarutbildning höstterminerna 1960, 1963, 1966, 1969, 1971, 1973, 1975, 1977 och 1978.

Fakultet (motsv.)	1960	1963	1966	1969	1971	1973	1975	1977	1978 ^b
Teologisk	108	127	86	83	103	135	143	141	169
Juridisk	20	32	48	57	75	94	114	147	166
Medicinsk	416	638	683	988	1 306	1 509	1 701	1 926	1 934
Odontologisk	17	35	45	77	153	191	181	193	188
Humanistisk	1 205	1 812	1 284	1 642	2 040	2 116	2 260	2 326	2 357
Samhällsvetenskaplig ^a	—	—	1 119	2 261	4 273	2 344	2 414	2 554	2 659
Matematisk-naturvetenskaplig	842	1 237	1 778	2 285	2 356	2 571	2 505	2 401	2 366
Teknisk	429	640	847	1 288	1 554	1 641	1 782	1 950	2 004
Handelshögskola	43	72	98	122	97	94	78	83	35
Skogshögskola	7	14	32	67	85	65	68	71	76
Veterinärhögskola	17	24	30	47	62	53	46	66	72
Lantbrukshögskola	62	84	88	151	187	179	208	231	219
Farmaceutisk	11	23	31	71	96	118	109	108	111
Summa	3 177	4 738	6 169	9 139	12 387	11 110	11 609	12 120	12 293

^a Exklusive studerande för psykologexamen.

^b Anm. ht 1978 preliminära siffror.

Källor: SCB, PM 1974: 3, SM U 1976: 42, 1977: 7 och 10, 1978: 25 och opublicerat material.

Den kraftiga expansionen av antalet forskarstuderande borde vid mitten av 1970-talet ha resulterat i en ökning av examinationen. Någon sådan ökning har dock inte inträffat. Antalet avlagda forskarexamina redovisas i följande tabell.

Avlagda forskarexamina läsåren 1969/70–1976/77 efter studieinriktning

Fakultet (motsv.)	1969/70	1970/71	1971/72	1972/73	1973/74	1974/75	1975/76	1976/77 ^b
Teologisk	19	30	21	13	17	7	7	16
Juridisk	15	9	10	8	15	4	6	4
Medicinsk	133	139	172	174	318	165	189	183
Odontologisk	6	7	2	11	25	11	10	24
Humanistisk	158	201	193	154	130	108	74	87
Samhällsvetenskaplig ^a	142	239	294	233	164	138	118	106
Matematisk-naturvetenskaplig	355	461	365	285	263	200	163	185
Teknisk	177	239	196	202	218	116	145	108
Handelshögskola	11	8	10	14	11	13	8	10
Skogshögskola	5	7	10	9	3	11	6	7
Veterinärhögskola	7	7	4	10	12	14	7	1
Lantbrukshögskola	22	31	19	19	13	18	15	11
Farmaceutisk	8	32	13	10	4	13	12	10
Summa	1 058	1 410	1 309	1 142	1 193	818	760	752

^a Exklusive psykologexamina.

^b Anm. läsåret 1976/77 preliminära siffror.

Källor: SCB, SM U 1975: 31, 1976: 42, 1977: 10 och 38 och opublicerat material.

Stor enighet råder om forskningens betydelse för vårt samhälle. För att forskningen skall kunna uppfylla de krav och förväntningar som ställs på den är det angeläget att de för forskning mest lämpade kan rekryteras till forskningsarbete.

Att rekryteringen till forskarutbildning f. n. är mer eller mindre starkt begränsad till vissa kategorier innebär att många individer som väl skulle lämpa sig för forskningsarbete och som skulle kunna ha mycket att tillföra forskningen går förlorade för forskningen. Detta är ett slöseri med begåvningsresurser. Rekryteringen till forskarutbildning bör breddas.

I detta syfte bör reglerna för *behörighet till forskarutbildning* ändras till att avse dels allmän behörighet, dels särskild behörighet. Kravet för allmän behörighet bör vara studier motsvarande 80 poäng inom allmän, lokal eller individuell utbildningslinje. Variant av allmän linje där de studerande på grund av sina förkunskaper ges en kortare utbildning än vad som är regel bör bedömas på samma sätt som den normala utformningen av linjen.

I fråga om allmän behörighet till forskarutbildning för dem som gått igenom enstaka kurser bör gälla att behörigheten skall grundas på den grundläggande utbildningens totala omfattning och innehåll. Kravet på viss bredd i förutbildningen liksom på viss fördjupning inom området för forskarutbildning måste upprätthållas.

Med den nu förordade ordningen kommer flertalet av de linjer som genom högskolereformen kommit att tillhöra högskolan att ge allmän behörighet för forskarutbildning.

Den allmänna behörigheten innebär behörighet till forskarutbildning inom samtliga fakulteter oberoende av området för den behörighetsgivande grundutbildningen.

Yrkeserfarenhet bör där det bedöms lämpligt kunna krävas för att ge särskild behörighet för forskarutbildning. Yrkeserfarenhet av betydelse för forskarutbildningen bör också kunna tillgodoräknas vid urval till forskarutbildning.

De särskilda behörighetskraven bör liksom regler för urval mellan sökande till forskarutbildning fastställas av berörd fakultetsnämnd.

De nya behörighetsreglerna kan inte genomföras utan vissa förberedelser vid bl. a. berörda högskolemyndigheter. Också ur de studerandes synvinkel är det angeläget att förändringar i behörighetsreglerna inte genomförs alltför snabbt. Det är rimligt att de nya reglerna för behörighet till forskarutbildning börjar tillämpas den 1 juli 1980.

Skillnaden mellan allmän och särskild behörighet till forskarutbildning kommer i många fall att vara stor. FUN har föreslagit att särskilda "överbryggande" kurser skall komma till stånd för att göra övergång till forskarutbildning till en realistisk möjlighet för dem som har allmän men inte särskild behörighet. Det utbildningsbehov det här är fråga om kommer att bli ytterst mångskiftande. För vissa grupper av studerande kan det vara lämpligt att man anordnar särskilda kurser som leder till behörighet för forskarutbildning inom ett visst ämne. UHÄ kommer att få i uppdrag att analysera frågan om för vilka grupper det kan finnas klart definierade utbildningsbehov av detta slag som är av en sådan storleksordning att de bör mötas genom att särskilda kurser anordnas. Medel bör anvisas för utveckling och försöksvis drift av sådana kurser. På sikt bör emellertid detta slag av kurser ingå i högskolans normala utbud av utbildning och medel härför räknas inom de reguljära anslagen.

Berörda myndigheter kommer att få i uppdrag att utreda inom vilka områden *etappavgångar* inom forskarutbildningen skulle vara lämpliga samt utarbeta förslag till sådana etappavgångar. Frågan om särskilda examensbenämningar bör knytas till sådana etapputbildningar bör prövas i detta sammanhang.

Studieorganisationen i forskarutbildningen bör utvecklas i syfte att underlätta *deltidsstudier*.

FUN föreslår att forskarutbildning formellt och reellt skall ges ökat *meritvärde*. Det kan finnas anledning att förutsättningslöst pröva om det med hänsyn till såväl värdet av genomgången forskarutbildning för tjänsten och verksamheten i fråga som stimulanseffekten på rekryteringen till forskarutbildning kan vara berättigat att för vissa typer av statliga och kommunala tjänster kräva forskarutbildning eller ge sådan utbildning särskilt meritvärde. Denna prövning måste dock beakta de allmänna strävandena inom yrkeslivet att inte ställa upp högre krav för en befattning än arbetet motiverar. Dessa frågor är angelägna framför allt för arbetsmarknadens parter.

Utskottet delar föredragande statsrådets uppfattning att rekryteringen till forskarutbildning bör breddas och instämmer i att åtgärder i detta syfte måste vidtas. Utskottet vill därtill stryka under vikten av att åtgärder vidtas för att de som rekryteras till forskarutbildning också fullföljer denna och det inom rimlig tid. Åtgärder med dessa syften kan t. ex. gälla finansieringen av studierna. Utskottet förutsätter att frågor om rekryteringen till forskarutbildning och fullföljandet av sådan utbildning ägnas stor uppmärksamhet i det fortsatta arbetet med FoU-planeringen. Viktiga frågor i detta sammanhang bereds f. n. inom läartjänstutredningen.

En fråga som har betydelse för de forskarstuderandes möjlighet att fullfölja sina studier är tillgången på *handledare*. I motionen 1978/79: 2230 (yrkandet 6) anføres att missförhållanden råder vid vissa institutioner där för många studerande antagits i förhållande till handledarresurserna. Motionärerna anser att tillfälliga förstärkningar vid sådana institutioner bör prövas. Det bör enligt motionen ankomma på UHÄ att undersöka behovet av ytterligare resurser för att komma till rätta med dessa förhållanden.

Utskottet finner det angeläget att frågan om eventuell obalans mellan tillgång och efterfrågan på handledning för forskarstuderande blir belyst. Utskottet finner emellertid att det ankommer på berörda myndigheter att föreslå de resursförstärkningar som de anser erforderliga. Motionen 1978/79: 2230 yrkandet 6 i denna del bör därför inte föranleda någon riksdagens åtgärd.

För att vidga rekryteringen till forskarutbildningen föreslår föredragande statsrådet att reglerna för behörighet skall ändras och avse dels *allmän behörighet*, dels *särskild behörighet*. De nya reglerna skall tillämpas fr. o. m. den 1 juli 1980.

Kravet för allmän behörighet skall vara studier motsvarande 80 poäng på allmän, lokal eller individuell utbildningslinje. Även kortare variant av allmän utbildningslinje kan ge allmän behörighet. Allmän behörighet genom enstaka kurser bör grundas på krav på viss bredd i den grundläggande utbildningen och på fördjupning inom området för forskarutbildningen. Den allmänna behörigheten skall ge behörighet till forskarutbildning inom samtliga fakulteter oberoende av området för den behörighetsgivande grundutbildningen.

Den allmänna behörigheten skall kompletteras med särskilda behörighetskrav för varje ämnesområde. De särskilda behörighetskraven skall utformas så att kvalitet i forskarutbildningen garanteras. Formalism skall undvikas vid preciseringen av de särskilda behörighetskraven. Det viktigaste måste vara, framhåller föredragande statsrådet, att ställa krav på förkunskapernas innehåll och inte på viss formell dokumentation av kunskaperna. Givetvis bör endast nödvändiga förkunskaper krävas. Vidare skall vid utformningen av de särskilda behörighetskraven beaktas sådana kunskaper och erfarenheter som kan underlätta för kvinnor och andra underrepresenterade grupper att få tillträde till forskarutbildning.

Föredragande statsrådet konstaterar att skillnaden mellan allmän och särskild behörighet i många fall kommer att vara stor. Behovet av kompletterande utbildning för att nå särskild behörighet kommer i många fall att kunna tillgodoses genom utbudet av enstaka kurser eller genom att studerande bereds möjlighet att gå igenom en del av en utbildningslinje. För vissa grupper kommer det emellertid att behövas särskilda kurser, av FUN kallade "överbryggande" kurser. UHÄ avses få i uppdrag att utreda behovet av sådana särskilda kurser. För utveckling och försöksvis drift av sådana kurser beräknas särskilda medel.

Riksdagen bör enligt motionen 1978/79: 2234 (yrkandet 9) avslå regeringens förslag om allmän behörighet. Motionärerna anser att skillnaden mellan allmän och särskild behörighet kommer att bli stor och att behovet av "överbryggande" kurser också blir stort. Det är därför missledande och meningslöst att definiera en allmän behörighet.

Rekryteringen till forskarutbildningen skall enligt motionen 1978/79: 2233 (yrkandet 7) breddas. I detta syfte bör kraftfulla åtgärder vidtas för att förbättra undervisningen. Motionärerna pekar på vad de anser som missförhållanden inom den grundläggande utbildningen och framhåller att dessa måste rättas till. Vidare anför de att för behörighet till forskarutbildning skall krävas studier om minst 120 poäng med tre terminers heltidsstudier (motsvarande 60 poäng) i det ämne eller den sektor som forskarstudierna huvudsakligen berör, dvs. i huvudsak motsvarande nu gällande behörighetskrav. Om studier motsvarande 60 poäng i samma ämne inte ingår i en linje bör enligt motionen påbyggnadslinje inrättas.

Utskottet anser det riktigt att införa en regel om allmän behörighet till forskarutbildning på det sätt som föreslagits i propositionen. Därigenom öppnas forskarutbildningen för grupper som hittills saknat möjlighet att fortsätta sina studier efter grundutbildningen. Detta gäller bl. a. många som genomgått utbildningar som förts till högskolan genom högskolereformen. Dessa grupper skulle utestängas från möjligheten att få forskarutbildning om de nuvarande reglerna bibehålls eller regler liknande dessa infördes. Riksdagen bör därför avslå motionen 1978/79: 2233 yrkandet 7 i denna del. Utskottet ansluter sig alltså till regeringens förslag och föreslår att riksdagen med avslag på motionen 1978/79: 2234 yrkandet 9 godkänner de riktlinjer för allmän behörighet till forskarutbildning som förordas i propositionen 1978/79: 119. Riksdagen bör även godkänna de riktlinjer som förordas i propositionen om särskild behörighet till forskarstudier.

Det är viktigt att underlätta för blivande forskarstuderande att uppnå de särskilda behörighetskrav som kommer att uppställas. Utskottet tillstyrker därför förslaget om utveckling och försöksvis drift av "överbryggande" kurser. Till medelsanvisningen återkommer utskottet i det senare avsnittet Vissa medelsanvisningar.

Utskottet noterar i detta sammanhang att föredragande statsrådet fram-

håller värdet av att individuella linjer inrättas för studerande som siktar till forskarstudier i ämnen som normalt inte ingår i allmänna utbildningslinjer. Statsrådet framhåller även att enstaka kurser i större utsträckning bör byggas på varandra för att underlätta ämnesfördjupning. Likaså utgår statsrådet från att UHÄ noga prövar möjligheterna att i ökad utsträckning inrymma fördjupningsstudier i de allmänna linjerna. Det är enligt utskottets mening bl. a. genom sådana åtgärder som rekryteringen till forskarutbildningen kan underlättas. Däremot kan utskottet inte tillstyrka att *särskilda påbyggnadslinjer* skall inrättas för att nå den ämnesfördjupning som krävs för särskild behörighet till forskarutbildning. Riksdagen bör således avslå motionen 1978/79: 2233 yrkandet 7 i denna del. Till frågan om påbyggnadslinjer återkommer utskottet i det följande avsnittet av detta betänkande.

Då det gäller kravet i motionen 1978/79: 2233 på kraftfulla åtgärder för att *förbättra den grundläggande högskoleutbildningen* vill utskottet erinra om den nyligen genomförda högskolereformen och det omfattande arbete med att utvärdera denna som för närvarande pågår. Utskottet vill också erinra om strävandena att öka samspelet mellan den grundläggande högskoleutbildningen och forskarutbildningen, vilket kommer att medföra åtgärder även inom den grundläggande högskoleutbildningen. Med hänvisning till det anförda föreslår utskottet att riksdagen avslår motionen 1978/79: 2233 yrkandet 7 i denna del.

I syfte bl. a. att rekrytera nya grupper till forskarutbildning föreslår föredragande statsrådet att ett system med *etappavgångar* ur forskarutbildningen skall utvecklas. Dessa etappavgångar måste utformas så att de passar både forskarutbildningen och arbetsmarknaden. De måste således dels utgöra naturliga, avslutade moment inom forskarutbildningen, dels ge en utbildning som svarar mot ett arbetsmarknadsbehov. Berörda myndigheter skall få i uppdrag att utreda inom vilka områden etappavgångar är lämpliga och även att utarbeta förslag till sådana. I sammanhanget skall också prövas om särskilda examensbenämningar skall knytas till dessa etappavgångar.

Utskottet tillstyrker vad föredragande statsrådet förordat om etappavgångar.

Riksdagen skall enligt motionen 1978/79: 2232 (yrkandet 3) hos regeringen begära utredning och förslag om inrättandet av en *mellanexamen inom forskarutbildningen*. En sådan examensnivå skulle svara mot ett och ett halvt till två års fördjupningsstudier inom ett ämnesområde och inte primärt betraktas som ett steg mot doktorsexamen. En mellanexamen skulle enligt motionärernas mening fylla behoven av återkommande utbildning på en högre nivå för t. ex. personer i yrkeslivet.

Utskottet anser att motionen till största delen blir tillgodosedd genom de i propositionen föreslagna etappavgångarna inom forskarutbildningen.

vilka både skall vara naturliga avslutade moment inom forskarutbildningen och svara mot ett arbetsmarknadsbehov. Även påbyggnadsutbildningarna vilka bygger på genomgången utbildningslinje, omfattar minst 20 poäng och inte är forskarutbildning, kan i vissa fall svara mot de behov av återkommande utbildning som tas upp i motionen. Utskottet har inte i dag underlag för att kunna avgöra om det vid sidan av etappavgångar och påbyggnadsutbildningar behövs en sådan särskild forskarutbildning som motionärerna avser, dvs. en utbildning som helt avslutas på mellannivå och inte är avsedd att fullföljas till doktorsnivå och enbart är arbetsmarknadsanpassad. Utskottet kan därför inte biträda motionen 1978/79: 2232 yrkandet 3 utan föreslår att riksdagen avslår detsamma.

Enligt föredragande statsrådet kan det finnas anledning att förutsättningslöst pröva om det kan vara berättigat att för vissa typer av statliga och kommunala tjänster kräva forskarutbildning eller ge sådan utbildning särskilt *meritvärde*, detta med hänsyn till dels värdet för tjänsten och verksamheten i fråga av genomgången forskarutbildning, dels stimulanseffekten på rekryteringen till forskarutbildning. Prövningen skall emellertid ske med utgångspunkt i de allmänna strävandena inom yrkeslivet att inte ställa upp högre krav för en befattning än arbetet motiverar. Enligt föredragande statsrådets mening är dessa frågor en angelägenhet framför allt för arbetsmarknadens parter.

Forskarutbildningens meritvärde behandlas i flera motioner. Enligt motionerna 1978/79: 1625 och 1978/79: 2234 (yrkandena 5, 6 och 7) skall riksdagen hos regeringen begära förslag till åtgärder som höjer forskarutbildningens meritvärde, bl. a. krävs lagändringar för att vetenskaplig kompetens skall kunna krävas för vissa tjänster. Motionärerna anser att riksdagen bör uttala att gymnasielektorat skall tillsättas med vetenskapligt meriterade personer.

Riksdagen bör enligt motionen 1978/79: 2232 (yrkandet 8) ge regeringen till känna att betydelsen av vetenskapliga erfarenheter skall beaktas i personalrekryteringssammanhang.

Författningsändringar yrkas också i motionen 1978/79: 2215 i syfte att ge forskningsmeriter "tillbörligt värde" vid sökande av tjänster hos stat och kommun. Enligt motionärens mening bör därigenom verksamma forskare kunna lämna den direkta forskarkarriären och övergå till andra uppgifter, där forskarutbildade och forskningsmeriterade personer kan göra en insats. Frågan om att utnyttja vissa forskare för andra uppgifter än de för dem traditionella tas även upp i motionen 1978/79: 733. Motionären anför bl. a. att det behövs åtgärder som stimulerar rekrytering av naturvetare och tekniker till andra områden än sådana de vanligen går till. Dessutom behövs åtgärder för att öka utrymmet för naturvetenskaplig och teknisk utbildning på alla nivåer.

Utskottet delar föredragande statsrådets uppfattning att frågan om fors-

karutbildningens meritvärde bör ses mot bakgrunden av såväl det sakliga värdet av sådan utbildning som den stimulanseffekt på rekryteringen som behörighetsbestämmelser och meritvärderingspraxis kan ha. Det kan således vara motiverat att såsom framhålls i propositionen pröva om forskarutbildning bör krävas för flera statliga och kommunala tjänster än nu eller ge särskilt meritvärde. Detta kan exempelvis gälla tjänster inom skolan och på arkiv-, musei- och biblioteksområdet samt inom planerings- och utredningsverksamhet. Utskottet vill erinra om att det ankommer på regeringen eller myndighet som regeringen utser att meddela föreskrifter om behörighet eller meritvärdering vid tillsättning av statlig och i vissa fall även kommunal tjänst. Det finns vidare skäl erinra om att det för vissa lärartjänster vid gymnasieskolan (lektorstjänster) enligt skolförordningen krävs filosofie doktorsexamen inom ämnesområde som motsvarar ett av tjänstens ämnen. Motionsyrkandena i denna fråga är således redan tillgodosedda genom de regler som gäller i dag.

Vid en prövning av forskarutbildningens meritvärde bör man dock i enlighet med föredragande statsrådets mening beakta de allmänna strävandena att inte uppställa högre krav för en befattning än vad arbetsuppgifterna kräver. Utskottet instämmer vidare i påpekandet att dessa frågor är angelägna för arbetsmarknadens parter. Även anställningsvillkoren i övrigt är väsentliga för att stimulera intresset för forskarutbildning som yrkesförberedelse i allmänhet. Utskottet anser att riksdagen med anledning av motionerna 1978/79: 1625, 1978/79: 2215 yrkandet 6 i denna del, 1978/79: 2232 yrkandet 8 och 1978/79: 2234 yrkandena 5, 6 och 7 som sin mening bör ge regeringen till känna vad utskottet anför.

Utskottet delar den i motionerna 1978/79: 733 och 1978/79: 2215 framförda åsikten att det vore av värde för arbetslivet om forskarutbildade både generellt sett och inom särskilda ämnesområden rekryterades till sådana sektorer dit de vanligen inte kommer. Enligt utskottets mening torde det dock vara svårt att ställa upp regler för en sådan i dag ovanlig rekrytering. Mot den bakgrunden och med hänvisning till vad som ovan anförts om meritvärdering m. m. för den offentliga sektorn och till att dessa frågor på den privata sektorn främst berör arbetsmarknadens parter kan utskottet inte tillstyrka motionerna 1978/79: 733 i denna del eller 1978/79: 2215 yrkandet 6 i denna del. Utskottet vill i sammanhanget erinra om den försöksverksamhet som FOSAM-utredningen bedriver med att låta forskare inom högskolan verka en tid inom bl. a. näringsliv och offentlig förvaltning.

Yrkandet i motionen 1978/79: 733 om *ökade utrymmesramar för naturvetenskaplig och teknisk utbildning* på alla nivåer är enligt utskottets mening tillgodosett genom de, så långt det statsfinansiella läget medgett det, ökade anslagen till dessa ändamål inom högskoleområdet som riksdagen anvisat under en följd av år. Denna del av motionen 1978/79: 733 bör således avslås av riksdagen. I vad gäller naturvetenskaplig och teknisk utbildning på lägre nivåer hänvisar utskottet till sitt betänkande 1978/79: 40 om gymnasieskolan.

Breddat utbildningsutbud

Propositionen (s. 53–55). Det har tidigt vuxit fram krav på att högskolan skall ge en mer differentierad högre utbildning som är bättre anpassad till verksamhet utanför högskolan. I dag finns inom några områden utbildning som bygger på grundläggande högskoleutbildning utan att vara forskarutbildning. Som exempel kan nämnas psykologutbildning efter grundutbildningen, samhällsekonomisk påbyggnadsutbildning och specialistutbildning vid teknisk fakultet. Härutöver finns inom den grundläggande högskoleutbildningen påbyggnadslinjer, vilka bygger på genomgången allmän utbildningslinje eller motsvarande.

Högskoleutbildning som bygger på genomgången utbildningslinje, inte är forskarutbildning och har en omfattning av minst 20 poäng bör betecknas som påbyggnadslinje. För dessa linjer bör de nuvarande bestämmelserna i högskoleförordningen gälla.

Finansieringen av studierna inom påbyggnadsutbildning bör ske på samma sätt som normalt för grundutbildningen, dvs. med studiemedel.

Med hänsyn till påbyggnadslinjernas karaktär framstår det som naturligt att de planeras i anslutning till den grundläggande utbildningen, vars planerings- och ledningsorgan bl. a. innehåller företrädare för yrkeslivet och för allmänna intressen. Det normala bör därför vara att påbyggnadslinjer liksom nu ses som en del av grundläggande högskoleutbildning. I enlighet med förslag av UHÄ bör påbyggnadslinjer också kunna vara lokala.

De principer för påbyggnadsutbildningarnas inordnande i högskolans studieorganisation som förordats leder bl. a. till att psykologutbildningen efter grundutbildningen bör bli en påbyggnadslinje och att medel för denna linje fortsättningsvis bör anvisas under anslaget till Utbildning för administrativa, ekonomiska och sociala yrken. En överföring av medlen för psykologutbildningen efter grundutbildningen till sektorsanslaget ger möjligheter till en samplanering av denna utbildning och psykologlinjen. Med stöd av det bemyndigande som begärts i årets budgetproposition för budgetåret 1979/80 bör UHÄ göra de omfördelningar av utbildningskapacitet och resurser mellan dessa båda linjer som kan vara påkallade.

Medel beräknas för planering av och försöksverksamhet med påbyggnadsutbildning av det slag som FUN har behandlat.

Utskottet tillstyrker de i propositionen förordade riktlinjerna för påbyggnadslinjer inom högskoleutbildningen. Detta innebär bl. a. att sådana linjer bör bygga på genomgången utbildningslinje, att de inte är forskarutbildning och att de omfattar minst 20 poäng.

Psykologlinjen, som omfattar 120 poäng, är allmän utbildningslinje inom sektorn för utbildning för administrativa, ekonomiska och sociala yrken. En ny utbildningsplan för psykologlinjen började gälla fr. o. m. den 1 juli

1977, dvs. i samband med ikraftträdandet av beslutet om högskolereformen. Utbildningen på psykologlinjen skall enligt den nya utbildningsplanen ge "kunskaper och färdigheter som krävs för psykologiskt inriktad verksamhet".

De principer för påbyggnadsutbildningarnas inordnande i högskolans organisation som förordas i propositionen leder enligt föredragandens mening till att psykologutbildningen efter grundutbildningen, den år 1972 inrättade s. k. PEG-utbildningen, bör bli en påbyggnadslinje och att medel för denna linje fortsättningsvis bör anvisas under anslaget Utbildning för administrativa, ekonomiska och sociala yrken. Föredragande statsrådet anför vidare följande.

En överföring av medlen för psykologutbildningen efter grundutbildningen till sektorsanslaget ger möjligheter till en samplanering av denna utbildning och psykologlinjen. Jag utgår från att UHÄ med stöd av det bemyndigande jag förordat i årets budgetproposition för budgetåret 1979/80 gör de omfördelningar av utbildningskapacitet och resurser mellan dessa båda linjer som kan vara påkallade.

I den under allmänna motionstiden väckta motionen 1978/79: 206 framförs förslag om dels en tillfällig ökning av kapaciteten för PEG-utbildning med 500–600 platser fördelade på de olika universitetsorterna och under förslagsvis tre år, dels att de nuvarande utbildningarna skall ersättas av en femårig sammanhängande studiegång. I motionen framhåller motionärerna bl. a. att psykologyrket enligt Sveriges Psykologförbunds tidigare kompetensprövning och avtalen mellan förbundet och de offentliga arbetsgivarna hittills varit uppdelat på två nivåer, en lägre med krav på avlagd grundexamen (3-årig utbildning) och en högre med krav på PEG-utbildning (2-årig). För att man skall få legitimation som psykolog fordras den sammanlagda utbildningen på fem år jämte ett års praktisk tjänstgöring i psykologarbete. Vidare påpekas i motionen att det enligt från den 1 januari 1979 gällande avtal numera finns endast en psykologkategori, legitimerad psykolog. Den tidigare uppdelningen på A-tjänster och B-tjänster är alltså slopad.

Genom regeringens förslag i propositionen 1978/79: 119 har motionärernas förslag om ökat utrymme för PEG-utbildning blivit delvis tillgodosett. Utskottet förutsätter alltså att den i propositionen angivna omfördelningen kommer till stånd. Utskottet har inhämtat att UHÄ har för avsikt att tillsätta en arbetsgrupp som skall se över hela psykologutbildningen. Utredningsarbetet bör bedrivas med största möjliga skyndsamhet.

Utskottet vill erinra om att riksdagen år 1972, när det ännu fanns två slags psykologtjänster på olika nivåer, på förslag av utskottet tog avstånd från i motioner framförda yrkanden om en sammanhängande femårig psykologutbildning (UbU 1972: 11, rskr 1972: 102). Med hänsyn till vad som numera gäller i fråga om legitimation och tjänster för psykologer är det enligt utskottets uppfattning angeläget att riksdagen om möjligt redan i 1980 års budgetproposition kan få den samlade redovisning som erfordras

för en ny bedömning av psykologutbildningens längd. Väsentliga delar för denna bedömning måste vara även principerna om återkommande utbildning och etappavgångar. Utskottet föreslår att riksdagen med anledning av motionen 1978/79: 206 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört om en samlad redovisning i fråga om psykologutbildningen.

Studiefinansiering

Propositionen (s. 56–59). Studiestöd inom forskarutbildning utgår f. n. i form av utbildningsbidrag för doktorander, stipendiering inom ramen för assistent- och amanuens tjänster samt studiemedel. Innevarande budgetår finns 1 306 utbildningsbidrag för doktorander. Utbildningsbidrag ansluter beloppsmässigt till utbildningsbidragen inom arbetsmarknadsutbildningen.

Regeringen har uppdragit åt lärtjänstutredningen (U 1977: 04) att bl. a. belysa de effekter olika sätt att finansiera forskarutbildningen har när det gäller rekryteringen till utbildningen och studiernas bedrivande. Därvid skall jämförelser göras mellan bl. a. de nuvarande utbildningsbidragen och de vid remissbehandlingen av FUN föreslagna doktorandtjänsterna. Utredningen skall föreslå lämplig form för studiefinansiering.

Tills vidare bör det nuvarande systemet med utbildningsbidrag för doktorander bestå men antalet ökas med 75. Kostnaderna budgetåret 1979/80 för dessa nya utbildningsbidrag är med nuvarande bidragsbelopp ca 3,4 milj. kr.

Utbildningsbidragen bör även i fortsättningen fördelas av fakultets/sektionsnämnderna mellan doktorander.

Vissa förändringar i de regler som gäller för utbildningsbidragen för doktorander bör genomföras. Det ankommer på regeringen att besluta om dessa förändringar.

Utbildningsbidrag för doktorander bör kunna utgå under hela normalstudietiden för doktorsexamen, dvs. fyra år. Studerande som bedriver deltidsstudier bör kunna uppbära del av utbildningsbidrag. Utbildningsbidrag bör i sådana fall kunna utgå under den tid som motsvarar fyra års heltidsstudier. För att motverka en stark splittring av resurserna och orimligt långa studietider bör dock utbildningsbidrag aldrig kunna utgå under längre tid än åtta år, dvs. för vad som motsvarar halvtidsstudier. Det bör dock vara möjligt för en studerande att under en del av utbildningen uppbära lägst 25 % av helt utbildningsbidrag.

Studerande med helt utbildningsbidrag bör endast i undantagsfall medges fullgöra undervisning eller annat arbete som överstiger 10 % av full tjänst. Denna begränsning bör gälla oavsett arbetets karaktär. För en sådan skärpning i förhållande till nu gällande bestämmelser talar att tvingande ekonomiska skäl endast undantagsvis torde kunna anföras för mer omfattande förvärvsarbete.

Erfarenheterna sedan utbildningsbidragen infördes den 1 juli 1976 har

visat att tillämpningen av sjuk- och föräldraförsäkringen för studerande som uppburit utbildningsbidrag inte fungerat tillfredsställande.

Utskottet. Studerande inom forskarutbildning vid högskoleenhet kan få studiestöd i form av ett bidrag kallat *utbildningsbidrag för doktorander*. Sådant utbildningsbidrag kan också utgå till studerande inom forskarutbildning vid Handelshögskolan i Stockholm. Studiestöd inom forskarutbildning utgår vidare till innehavare av assistent- och amanuensjänst genom att dessa tjänster inrymmer ett stipendiemoment. Studiestöd i form av studiemedel slutligen utnyttjas enligt undersökningar som gjorts av FUN endast i obetydlig utsträckning av studerande inom forskarutbildning.

FUN har föreslagit att assistent- och amanuensjänsterna i nuvarande form avvecklas och ersätts med en ny typ av halvtidstjänst som assistent. Den nya tjänstetypen bör enligt utredningens förslag vara förenad med utbildningsbidrag för doktorander, vilket därvid skall utgå med hälften av fullt bidrag.

Regeringen har funnit att frågan om de forskarstuderandes studiefinansiering behöver prövas ytterligare. Lärartjänstutredningen har anförtrottps uppgiften. Tills vidare bör enligt propositionen utbildningsbidragen bibehållas liksom assistent- och amanuensjänsterna. Utskottet har inte funnit någon anledning till erinran häremot. Utskottet har inhämtat att lärartjänstutredningen bedriver sitt arbete med sikte på att det skall kunna avslutas före årsskiftet 1979-1980.

Innevarande budgetår finns 1 360 utbildningsbidrag för doktorander. Regeringen föreslår att *antalet* ökas med 75 till 1 435. Kostnaden för de nya bidragen beräknas till 3,4 milj. kr. Utskottet tillstyrker regeringens förslag. Hemställa i fråga om medelsanvisning för utbildningsbidrag budgetåret 1979/80 gör utskottet i det följande under avsnittet Vissa medelsanvisningsfrågor.

Med hänvisning till vad utskottet nu anfört om det uppdrag som lärartjänstutredningen fått avstyrker utskottet motionen 1978/79: 2233 yrkandet 5.

Utbildningsbidragens *fördelning mellan fakultetsområden* fastställs av regeringen, medan fördelningen mellan läroanstalter fastställs av UHÄ. Vid varje fakultet fördelas utbildningsbidragen på person av fakultets- eller sektionsnämnden. I dessa avseenden föreslås inga ändringar i propositionen.

Enligt motionen 1978/79: 2230 (yrkandet 7) kan man inte avstå från att använda utbildningsbidragen som ett medel att mer eller mindre temporärt främja rekryteringen till forskarutbildning inom områden till vilka rekryteringen är svag. Som särskilt stark framstår, *menar motionärerna*, bristen på utbildningsbidrag inom teknisk fakultet. Av de 75 nya utbildningsbidragen bör därför merparten gå till den tekniska forskarutbildningen.

Föredragande statsrådet hävdar att syftet med utbildningsbidragen i första hand bör vara att rekrytera och ta till vara forskarbegävningar oavsett inriktning, inte att styra forskningen till vissa ämnen.

Utskottet erinrar om att FUN föreslagit att utbildningsbidragen mer direkt än vad som f. n. sker skall användas som ett instrument för dimensioneringen av forskarutbildningen inom olika områden. Utskottet delar för sin del den uppfattning som föredraganden redovisat, dvs. att uppnå en styrning av forskningen till vissa ämnesområden är inte huvudsyftet med utbildningsbidragen. Detta bör emellertid inte hindra att bidragens fördelning på fakultetsområden görs också med visst hänsynstagande till de mera speciella behovssituationer som från tid till annan kan föreligga. Utskottet och riksdagen har tidigare – under såväl innevarande som tidigare riksmöten – betonat betydelsen av matematisk-naturvetenskaplig forskning och teknisk forskning. Med denna utgångspunkt har utskottet den uppfattningen att fördelningen av de 75 nya utbildningsbidragen bör göras under särskilt hänsynstagande till de behov av utbildningsbidrag som redovisas från dessa forskningsområden. Utskottet föreslår att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet sålunda anfört med anledning av yrkandet 7 i motionen 1978/79: 2230.

Vad som i propositionen förordats i fråga om den *tid* under vilken utbildningsbidrag skall få utgå bör av riksdagen godkännas.

Enligt nu gällande bestämmelser får studerande som uppbär utbildningsbidrag endast om särskilda skäl föreligger under ett läsår fullgöra mer än 100 timmars schemalagd lärartjänstgöring eller mer än 200 timmars *annat arbete*. Den studerande får dock alltid inneha förtroendeuppdrag inom facklig organisation eller studentorganisationer.

I propositionen föreslås den ändringen att studerande med helt utbildningsbidrag endast i undantagsfall får medges fullgöra undervisning eller annat arbete som överstiger 10 % av full tjänst. Denna begränsning skall gälla oavsett arbetets karaktär. För skärpningen i förhållande till nu gällande bestämmelser talar, framhåller föredraganden, att tvingande ekonomiska skäl endast undantagsvis torde kunna anföras för mer omfattande förvärvsarbete.

I motionen 1978/79: 2234 hemställs (yrkandet 8) att riksdagen avslår regeringens förslag om begränsning av möjligheterna för studerande med utbildningsbidrag att ta arbete vid sidan av studierna. Motionärerna menar att utbildningsbidragen fortfarande är låga och påpekar att möjligheten att finansiera studierna för de flesta studerande har en avgörande betydelse för beslut att övergå till forskarutbildning.

Utskottet har nyss redovisat att lärartjänstutredningens arbete nu kan förväntas vara avslutat före innevarande års utgång. Nuvarande regler för utbildningsbidragen prövas jämlikt tilläggsdirektiv av utredningen. Enligt utskottets mening talar övervägande skäl mot att denna prövning föregrips

genom att riksdagen nu beslutar om ändring av reglerna. Utskottet avstyrker därför regeringens förslag härom och biträder sålunda yrkandet 8 i motionen 1978/79: 2234.

De som åtog sig läraruppgifter vid *universitetsfilialerna* — och därigenom gjorde det möjligt att starta dessa — och sedan stannat kvar som lärare vid de nya högskoleenheterna har enligt motionen 1978/79: 2235 i många fall fått uppleva en negativ effekt av sitt åtagande. De har inte fått ekonomisk möjlighet att avsluta sin forskarutbildning. I motionen föreslås att 1,5 milj. kr. anvisas nästa budgetår som forskningsbidrag till nämnda lärare. Utskottet är inte berett tillstyrka denna medelsanvisning. Utskottet förutsätter att lärartjänstutredningen uppmärksammar problemet och kommer att lägga fram förslag om hur ifrågavarande lärares berättigade önskemål om ekonomiska bidrag för avslutande av forskarutbildning skall kunna tillgodoses. Till medelsanvisningen återkommer utskottet i ett senare avsnitt.

I propositionen 1978/79:119 framhåller föredragande statsrådet att tillämpningen av sjuk- och föräldraförsäkringen för studerande som uppbär utbildningsbidrag inte fungerar tillfredsställande. Frågan behandlas också i motionen 1978/79: 2230 (yrkandet 8). Motionärerna yrkar att riksdagen som sin mening skall ge regeringen till känna vad som i motionen anförts om utbildningsbidragens *samordning med sjuk- och föräldraförsäkringen*.

I propositionen 1978/79:162 om sjukförsäkringsförmåner vid arbetsmarknadsutbildning och vissa vuxenstudier, m. m., vilken i nu ifrågavarande del behandlats av socialförsäkringsutskottet i betänkandet SfU 1978/79: 21, har lagts fram förslag avseende bl. a. samordningen av sjukpenningförmåner och utbildningsbidraget för doktorander. Socialförsäkringsutskottet anför i nämnda betänkande bl. a. (s. 11—12) följande.

I två motioner som väckts under den allmänna motionstiden i år har frågan om förbättrat stöd till studerande under sjukdom tagits upp. — — — Motionärerna i motionen 701, Anita Gradin och Arne Gadd, har begärt ett förslag från regeringen som tillgodoser behovet av ett ekonomiskt skydd vid sjukdom såväl under som efter studieperioden för doktorander med utbildningsbidrag. Sistnämnda motionärer framhåller att försörjningen under sjukdomsperioden skulle kunna tryggas antingen genom att den studerande får sin sjukpenninggrundande inkomst fastställd på grundval av utbildningsbidraget eller genom att utbildningsbidraget får uppbäras under sjukperiod som infaller såväl under studietiden som efter dennas slut.

Vad härefter gäller förmåner till doktorander under sjukdom har dessa förmåner alltsedan utbildningsbidragen till den nämnda studerandegruppen infördes genom beslut vid 1975/76 års riksmöte (prop. 1975/76:128, UbU 28, rskr 380) överensstämt med de förmåner som tillkommit studerande med särskilt vuxenstudiestöd. I den förevarande propositionen har som nämnts föreslagits att doktorander liksom studerande med särskilt vuxenstudiestöd skall få behålla den sjukpenninggrundande inkomsten under studietiden. Däremot berörs inte frågan om vidgade möjligheter för

doktorander att få behålla utbildningsbidraget under sjukdom. Utskottet anser det rimligt att de föreslagna förbättringarna i stödet under sjukdom m. m. till studerande med särskilt vuxenstudiestöd även skall tillkomma doktorander och förutsätter att regeringen vidtar erforderliga ändringar i förordningen (1976:536) om utbildningsbidrag till doktorander. Några längre gående förändringar i gällande bestämmelser är däremot utskottet f. n. inte berett föreslå. Utskottet vill emellertid erinra om att frågan om förmåner för studerande under sjukdom kommer att bli uppmärksammas inom olika utredningar. Sålunda kommer enligt vad som uppgivits i propositionen 1978/79:119 om vissa frågor rörande forskning och forskarutbildning frågan om sjukförmåner för doktorander att prövas av lärtjänstutredningen (U 1977:04). Frågan om sjukförsäkringsskydd efter studietidens slut har, såsom påpekats i den nu förevarande propositionen, samband med sjukpenningkommitténs (S 1978:04) pågående översyn av sjukpenningförsäkringen. Studiestödsutredningen (U 1975:16) slutligen skall enligt sina direktiv belysa frågan om sjukförsäkringsskyddet för studerande med studiemedel. Med hänsyn till att bestämmelserna om studiemedel vid sjukdom i huvudsak överensstämmer med vad som gäller vid sjukdom för doktorander med utbildningsbidrag kan studiestödsutredningens förslag antas få betydelse även för doktorander.

Vad utskottet förordat om ändring i bestämmelserna om utbildningsbidrag till doktorander under sjukdom m. m. bör med anledning av motionen 701 ges regeringen till känna.

Riksdagen har (rskr 1978/79:299) beslutat i enlighet med socialförsäkringsutskottets förslag.

Utbildningsutskottet anser emellertid att bestämmelserna för utbildningsbidrag till doktorander också bör ändras så att en ytterligare samordning med föräldraförsäkringen uppnås. Utskottet föreslår att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört med anledning av motionen 1978/79:2230 yrkandet 8.

I detta sammanhang vill utskottet till behandling ta upp frågan om *kompensation för sjuklön* m. m. som betalats från forskningsanslag.

Enligt lagen om allmän försäkring erhåller arbetstagare sjuk- eller föräldrapenning från försäkringskassan under sjukdom eller föräldraledighet. För flertalet statligt anställda arbetstagare gäller genom kollektivavtal bestämmelser om s. k. arbetsgivarinträde. Fr. o. m. den 1 juli 1974 är arbetsgivarinträde obligatoriskt även för personal som avlönas genom forskningsanslag och donationsmedel.

Arbetsgivarinträdet innebär att det vid sjukdom och föräldraledighet i stället för sjuk- eller föräldrapenning utgår lön från arbetsgivaren. Staten kompenseras för sitt arbetsgivarinträde genom att de allmänna försäkringskassorna betalar in till riks-försäkringsverket de sjuk- och föräldrapenningar som belöper på anställda vid statliga myndigheter. Försäkringsersättningarna, som för innevarande budgetår beräknats uppgå till ca 3,5 % av de statliga myndigheternas löneutbetalningar, tillgodoförs statsbudgeten som inkomst.

Vid beräkning av statliga myndigheters anslag till lönekostnader beaktas de sociala arbetskraftskostnaderna genom ett särskilt lönekostnadspålägg (LKP). Pålägget, som är avsett att täcka dels de generella avgifter som samtliga arbetsgivare enligt lag har att erlagga, dels de kostnader i övrigt som är förknippade med de statliga anställningsförmånerna, fastställs av regeringen till viss procent av utgivna löneförmåner. Procentsatsen, som för innevarande budgetår beräknats till 39%, är enhetlig för samtliga myndigheter.

När lönekostnadspålägget fastställs tar man hänsyn till att staten uppbär den nämnda försäkringsersättningen från riks-försäkringsverket. Pålägget reduceras nämligen i motsvarande mån.

För verksamheter finansierade med gåvo- och donationsmedel som överlämnats till statlig myndighet gäller samma bestämmelser som för statliga myndigheter. Detta innebär att från gåvo- och donationsmedel bestrids förutom lönekostnader också sociala kostnader till ett belopp som även det reduceras med hänsyn till försäkringsersättningen från riks-försäkringsverket.

Såväl lönekostnadspålägget som försäkringsersättningen från riks-försäkringsverket tillförs inkomstiteln Pensionsmedel m. m. och används för att gemensamt täcka de sociala arbetskraftskostnaderna, däribland arbetsgivaravgiften till sjukförsäkringen.

Nuvarande metod att kollektivt tillföra statliga myndigheter sjukförsäkringsersättningen från riks-försäkringsverket och samtidigt i motsvarande mån reducera myndigheternas lönekostnadspålägg får bl. a. den effekten att endast myndigheter med genomsnittlig sjukfrånvaro erhåller en helt rättvisande kompensation. Övriga myndigheter blir antingen över- eller underkompenserade. Forskningsverksamheter som arbetar med en begränsad tids- och kostnadsram kan naturligtvis av nämnda skäl bli underkompenserade om de anställda ofta är sjuka eller föräldralediga. Inom de enskilda myndigheterna kan däremot på sikt en utjämning beräknas ske. Metoden är administrativt enkel att tillämpa, vilket är en fördel för myndighetskollektivet som sådant. Skulle man skilja ut de försäkringsersättningar, som hänför sig till anställda som avlönats med t. ex. gåvo- och donationsmedel, skulle följden bli en ökad administration såväl för försäkringskassorna som för de berörda myndigheterna. Dessutom måste gåvo- och donationsmedlen belastas med ett högre lönekostnadspålägg för att täcka bortfallet av försäkringsersättning på inkomstiteln Pensionsmedel m. m.

I en motion till riksmötet 1975, vilken hänvisades till utbildningsutskottet, begärdes åtgärder i syfte att komma till rätta med den dubbla ekonomiska belastning, som enligt motionären drabbade forskningsanslagen i de fall anställd personal var sjuk- eller föräldraledig. Utbildningsutskottet ansåg i sitt av riksdagen godkända betänkande 1975/76:10 (rskr 1975/76: 37) att frågan – med hänsyn till att det statliga arbetsgivarinrättet

gjorts obligatoriskt efter den 1 juli 1974 på personal med lön som bestrids av donationsmedel och anslag från forskningsråd – borde bli föremål för prövning av regeringen och därefter underställas riksdagen för beslut.

Riksdagen har därefter vid såväl riksmötet 1975/76 som riksmötet 1976/77 på förslag av socialförsäkringsutskottet (SfU 1975/76:13 och 1976/77:23) avslagit motionsyrkanden, som syftat till att forskningsverksamheter som finansieras med gåvo- och donationsmedel skall tillgodoföras de försäkringsersättningar som hänför sig till den för verksamheten anställda personalen. Riksdagen har därvid hänvisat till den vid riksmötet 1975/76 begärda översynen.

I den vid riksmötet 1977/78 väckta motionen 1977/78: 542 aktualiserades ånyo frågan om kompensation för gåvo- och donationsmedel som tas i anspråk för lön vid sjuk- och föräldraledighet. I motionen begärde motionären att en bestämmelse av följande innebörd skall införas. När personal, som avlönas genom enskilda forskningsanslag överlämnade till högskolas förvaltning, är sjuk- eller föräldraledig skall ett belopp motsvarande det försäkringskassa tillför eller beräknas tillföra statsverket överföras från högskolans avlöningsanslag till det ifrågavarande forskningsanslaget.

Socialförsäkringsutskottet anför i betänkandet SfU 1978/79:8 avslutningsvis följande.

Som framgår av det anförda har riksdagen tidigare begärt att frågan om hur ifrågavarande forskningsverksamhet kan kompenseras när personalen är sjuk- eller föräldraledig skall prövas av regeringen. Utskottet, som förutsätter att denna prövning kommer till stånd, anser att man i detta sammanhang får överväga om den av motionären anvisade lösningen är lämplig. Någon riksdagens åtgärd anser utskottet inte påkallad.

Utbildningsutskottet anser att riksdagen med bifall till motionerna 1978/79: 265 och 1978/79: 917 nu bör begära att regeringen vid riksmötet 1979/80 för riksdagen redovisar de undersökningar som gjorts för att finna en lösning på problemet och om möjligt framlägger förslag – om så befinns lämpligt eller nödvändigt alternativa förslag – som riksdagen får ta ställning till. Utskottet menar alltså att det bör vara möjligt att lösa även denna fråga.

Dimensionering av forskarutbildningen

Propositionen (s. 60–62). Dagens förhållanden när det gäller dimensioneringen av forskarutbildningen är ingalunda idealiska. Det torde stå klart att en bättre planering av forskarutbildningen skulle vara högst angelägen. Det gäller här långa och dyrbara utbildningar, och ur både individernas och samhällets synpunkt är det viktigt att undvika felsatsningar.

Regeringen kommer att uppdra åt UHÄ att belysa möjligheterna att genom olika modeller förbättra planeringen av forskarutbildningens dimensionering. UHÄ bör som en första etapp av uppdraget redovisa vilken

eller vilka olika modeller som bör prövas och hur en försöksverksamhet bör utformas. Försöksverksamheten bör sikta till att klarlägga dels samsarbetsformer och planeringsmetoder, dels vilket underlag som behövs för en aktiv planering för att tillgodose såväl arbetslivets som samhällets behov i övrigt av forskning inom skilda områden. Försöken bör helst omfatta ett helt forskningsområde (en eller flera fakulteter). Samtidigt måste ett studium göras av arbetsmarknaden för olika typer av forskarutbildade i landet.

I uppdraget till UHÄ bör ingå att i samråd med andra berörda myndigheter komma med förslag om hur bl. a. sektorsorganens behov av forskarutbildad personal bäst skall kunna beaktas vid planeringen av forskning och forskarutbildning inom högskolan.

Utskottet finner i likhet med föredragande statsrådet att en relativt omfattande försöksverksamhet av det slag som förordas i propositionen bör genomföras innan beslut kan tas om hur en ny planeringsordning för forskarutbildningens dimensionering bör utformas.

Utskottet anser det också väsentligt att beslutsunderlaget förbättras i vad gäller t. ex. statistisk information om rekryteringsunderlaget för forskarstudier och om de forskarstuderande. Frågor om FoU-statistik och -registrering har utskottet behandlat under ett särskilt avsnitt i det föregående.

Samverkan med FoU utanför högskolan

Propositionen (s. 62–68). Högskolan samverkar i dag med FoU utanför högskolan genom externt finansierade forskningsprojekt som förläggs till högskolan, genom forskarutbildning i samarbete med institutioner som bedriver forskning samt genom deltids- eller korttidsanställning av forskare som huvudsakligen är verksamma utanför högskolan. Intensifiering och vidareutveckling av dessa kontakter främjas inte i första hand genom föreskrifter från riksdag och regering. Det är angeläget att berörda myndigheter så långt möjligt försöker stimulera olika former av samverkan mellan forskning och forskarutbildning inom högskolan och forsknings- och utvecklingsarbete utanför högskolan.

Genom forskningssamverkan skall högskolans egen verksamhet tillföras nya verksamhetsområden, nya forskningsinriktningar. Detta får inte leda till att externa FoU-intressen får ett avgörande inflytande över inriktning och utförande av forskningen och forskarutbildningen inom högskolan.

På grundval av riksdagsbeslut med anledning av prop. 1968: 68 har STU, med början år 1969, inrättat kontaktsekretariat vid universiteten i Uppsala, Linköping, Lund och Umeå, tekniska högskolan i Stockholm, Chalmers tekniska högskola och högskolan i Luleå. Kontaktsekretariaten skall främja kontakterna mellan högskoleforskningen och näringslivet till gagn för båda parter. Det innebär att näringslivet, särskilt småföretagen och uppfin-

narna, skall stimuleras att i sin produktutveckling använda de resurser som finns vid högskoleenheter och andra forskningsinstitut. Kontaktsekretariatet skall också medverka till att resultaten från högskoleforskningen ges en praktisk tillämpning i näringslivet. Budgetåret 1978/79 har STU beräknat ca 1.7 milj. kr. för basverksamheten vid samtliga sekretariat. Härtill kommer planerad förstärkning av sekretariatet för en produktutvecklings-service.

STU bedriver genom kontaktsekretariatet inom det tekniska området en verksamhet som behövs för all forskning inom högskolan och kontaktsekretariatets basorganisation bör föras över till högskolan och knytas till högskoleenheter med fast forskningsorganisation. Häri inbegripes då inte den verksamhet som avser ren produktutvecklingsservice. Denna bör även fortsättningsvis finansieras via STU:s anslag. Kontaktsekretariatets verksamhet bör kunna omfatta all verksamhet inom högskolan.

Utskottet. FUN har redovisat en rad förslag som syftar till utökade kontakter mellan högskolan och skilda delar av samhället. Vissa av dessa förslag är enligt föredragande statsrådet möjliga att genomföra redan enligt de regler som gäller i dag. Andra ankommer det på berörda myndigheter att beakta. Några av FUN:s förslag berör annat utredningsarbete, bl. a. FOSAM-utredningen. Beslut i sådana frågor som berör pågående utredningars arbete bör inte tas innan dessa avslutat sitt arbete.

I FOSAM:s arbete ingår *försöksverksamhet med näringslivskontakt för forskare*. Under ett halvt till ett år frigörs forskare som deltar i försöksverksamheten från sina ordinarie arbetsuppgifter för att med bibehållen lön kunna gå ut till små och medelstora företag eller myndigheter för att studera deras arbete och delta i problemlösning och planering. Denna försöksverksamhet ger enligt motionen 1978/79: 2232 (yrkandet I) redan nu intryck av att utvecklas positivt. Den bör vidgas till att gälla flera vetenskapliga områden. Med näringslivskontakt bör enligt motionärerna menas inte bara företagsanknytning utan även verksamhet t.ex. vid offentlig förvaltning, inom kultursektorn eller som egenföretagare. Syftet med utvidgningen skall vara att skapa förutsättningar för forskares övergång till praktisk verksamhet och att ge dem tillfälle att skaffa sig kunskaper om problem som är både praktiskt angelägna och vetenskapligt relevanta. Kommittén bör få tilläggsdirektiv enligt dessa riktlinjer.

Enligt utskottets uppfattning ryms motionärernas önskemål om vidgad försöksverksamhet med näringslivskontakt väl inom de direktiv som FOSAM redan har. Det är således möjligt att sluta avtal om sådan verksamhet som tas upp i motionen under förutsättning att de praktiska förutsättningarna föreligger. Yrkandet I i motionen 1978/79: 2232 påkallar således inte någon åtgärd. Enligt vad utskottet inhämtat har utredningen hittills slutit tolv avtal om försöksverksamhet. Två av dessa gäller kommunal förvaltning.

FUN har föreslagit att de nuvarande *kontaktsekretariaten* vid universitetet i Uppsala, Linköping, Lund och Umeå, tekniska högskolan i Stockholm, Chalmers tekniska högskola samt högskolan i Luleå skall föras över från STU till högskoleorganisationen och knytas till regionstyrelserna. Verksamheten föreslås därvid byggas ut så att den omfattar hela högskolan och riktar sig till alla delar av samhället.

Remissinstanserna har i flertalet fall tillstyrkt överföringen men inte förslaget att sekretariaten skall knytas till regionstyrelserna. De föreslår i stället anknytning till högskoleenhet. STU avvisar förslaget om överföring.

I propositionen föreslås att kontaktsekretariaten skall föras över till högskoleorganisationen fr. o. m. budgetåret 1980/81 och i samband därmed få de utbyggda uppgifter som FUN föreslagit. Vidare föreslås att de skall knytas till högskoleenhet och inte till regionstyrelse för att därigenom åstadkomma en så nära kontakt som möjligt med forskningen. Sekretariatens verksamhet med ren produktutveckling skall även fortsättningsvis finansieras via STU:s anslag.

Kontaktsekretariaten bör enligt föredragande statsrådets mening beträffande teknisk och matematisk-naturvetenskaplig fakultet även fortsättningsvis hålla en nära kontakt med STU och de regionala utvecklingsföretagen när det gäller planering av verksamheten och kontakter med företag. Tillsättning av sådana kontaktsekreterartjänster bör också ske efter samråd med dessa organ. STU och UHÅ skall få i uppdrag att i samråd behandla de organisatoriska och praktiska frågorna i samband med överföringen.

En förutsättning för att förslaget om överföring av kontaktsekretariaten till högskolan skall kunna godtas är enligt motionen 1978/79: 2230 (yrkandet 9) att de underställs ett organ som i likhet med STU leds av en majoritet av företrädare för allmänna intressen. Därför skall sekretariaten – som FUN föreslagit – knytas till regionstyrelserna. Detta innebär emellertid inte att det praktiska ansvaret för verksamheten skall flyttas från de högskoleenheter där forskning bedrivs.

Näringsutskottet som beretts tillfälle att yttra sig över motionen 1978/79: 2230 i nu aktuell del tillstyrker propositionens förslag om utvidgade uppgifter för kontaktsekretariaten och om överföringen av sekretariaten till högskoleorganisationen (NU 1978/79: 3 y). Näringsutskottet fäster stor vikt vid att sekretariaten fortfarande kommer att ha nära samband med STU. Näringsutskottet utgår från att regeringen kommer att presentera den kommande organisatoriska lösningen av överföringen för riksdagen. Näringsutskottet ansluter sig till regeringens förslag att kontaktsekretariaten skall knytas till högskoleenhet, då det synes utskottet angeläget att de får arbeta så nära forskarna som möjligt. Utskottet anför att: "Motionärernas linje innebär, för att ta ett exempel, att kontaktverksamheten vid högskolan i Luleå skall ledas från Umeå. Detta synes föga rationellt."

Yrkandet 9 i motionen 1978/79: 2230 avstyrks således av näringsutskottet.

Utbildningsutskottet ansluter sig till näringsutskottets bedömning och föreslår att riksdagen med avslag på motionen 1978/79: 2230 yrkandet 9 godkänner de riktlinjer som förordats i propositionen 1978/79: 119 om kontaktsekretariaten.

Tjänsteorganisation

Propositionen (s. 68–73). En huvudprincip vid utformningen av den framtida tjänsteorganisationen bör vara att forskning/forskarutbildning och grundläggande utbildning – i varierande omfattning – skall kunna ingå i arbetsuppgifterna för alla innehavare av lärartjänst inom högskolan. Den mångsidiga verksamheten inom högskolan kräver en flexibel tjänsteorganisation, där utformningen av tjänsterna kan anpassas efter lokala förhållanden.

Möjligheterna för dem som arbetar inom forskning att växla mellan forskningsarbete och annat arbete bör ökas. Övergång från forskning till annan verksamhet inom eller utom högskolan bör underlättas.

Mycket talar för en mera enhetlig tjänstekonstruktion inom högskolan. En oundgänglig förutsättning för en "enhetstjänst" är dock att den utformas så att variationer med hänsyn till verksamhetens karaktär inom olika utbildnings- och forskningsområden blir möjliga.

Lärartjänstutredningen arbetar sedan år 1977 med tjänsteorganisatoriska frågor som främst rör den grundläggande högskoleutbildningen. Regeringen har gett utredningen tilläggsuppdrag att redovisa ett samlat förslag till tjänsteorganisation för utbildning och forskning inom högskolan.

Vissa åtgärder inom det tjänsteorganisatoriska området bör dock vidtas redan nu.

Det har länge varit ett starkt önskemål att innehavarna av tjänster som universitetslektor och motsvarande tjänster som lektor skall erbjudas reella möjligheter att ägna sig åt forskning. Det finns bland dessa lärare många högt kvalificerade personer som skulle vara utomordentligt väl lämpade för att forska.

För stöd till universitetslektorernas (motsv.) forskning bör anvisas 7,5 milj. kr. Medlen bör användas för att bestrida de merkostnader som är förknippade med att lektorer beviljas tjänstledighet för att bedriva forskning. Givetvis bör medlen kunna användas för sådana kostnader även för universitetslektorer vid högskoleenheter som saknar fast forskningsorganisation. Medlen bör disponeras av högskolestyrelserna vid högskoleenheter med fast forskningsorganisation. Regionstyrelserna bör disponera ett belopp avsett för dem som har tjänster vid högskoleenheter utan fast forskningsorganisation.

Innehavare av docenttjänst, vars förordnandetid har gått ut, har i dag möjlighet att erhålla tjänst som förste assistent inom högskolan. Innehavare av tjänster som förste assistent får inte i tjänsten ägna sig åt forskning.

Detta kan ofta innebära ett stort slöseri med personella resurser. De personer som det här är fråga om har ofta sina främsta erfarenheter från och förtjänster inom forskning. Det är då knappast rimligt med ett generellt förbud mot att utnyttja dem för de arbetsuppgifter de ofta är bäst ägnade för. Reglerna för tjänsterna som förste assistent bör därför ändras så att innehavare av dessa tjänster även kan få ägna sig åt forskning.

Universitetslektorer bör i större utsträckning än vad som nu sker utnyttjas i forskarutbildningen. Forskarassistenterna bör i gengäld kunna delta i undervisningen inom den grundläggande högskoleutbildningen.

Ytterligare 2 milj. kr. bör anvisas för förstärkning av högskolans forskningsorganisation. Dessa medel bör ge ökade möjligheter att inrätta extra tjänster för forskande personal. Medlen bör framför allt få disponeras av högskoleenheter där forskningsorganisationen är under uppbyggnad.

Utskottet. Lärartjänstutredningen har fått tilläggsuppdrag med den innebörden att utredningen skall redovisa ett samlat förslag till tjänsteorganisation för utbildning och forskning inom högskolan. I avvaktan på detta förslag och kommande ställningstagande till förslaget föreslås dock omedelbara åtgärder för att öka *universitetslektorernas (motsv.) möjligheter att ägna sig åt forskning*. Regeringen föreslår att 7,5 milj. kr. anvisas för att universitetslektorer skall kunna få tjänstledighet för att forska. Dessa medel förutsättes kunna användas för sådana kostnader även för universitetslektorer vid högskoleenheter utan fast forskningsorganisation. Medlen skall disponeras dels av högskolestyrelserna vid högskoleenheter med fast forskningsorganisation, dels av regionstyrelserna, som skall kunna fördela medel till dem som har tjänster vid högskoleenheter utan fast forskningsorganisation. Utskottet tillstyrker den föreslagna medelsanvisningen.

I motionen 1978/79: 2232 (yrkandet 4) hävdas att universitetslektorerna vid de nya högskoleenheterna är en speciellt missgynnad grupp i vad gäller forskningsmöjligheter. Regeringen bör enligt motionärernas mening specialdestinera medel till denna grupp.

Universitetslektorerna vid de nya högskoleenheterna skall enligt regeringens förslag ha lika stora möjligheter som universitetslektorer vid andra högskoleenheter att få del av de medel som avsätts för ändamålet. Motionsyrkandet är alltså i huvudsak tillgodosett genom regeringens förslag varför riksdagen bör avslå yrkandet 4 i motionen 1978/79: 2232.

I motionen 1978/79: 2233 (yrkandet 4) krävs att *antalet tjänster för forskare och forskarstuderande* ökas.

Regeringen föreslår i propositionen en särskild medelsanvisning på 2 milj. kr. för förstärkning av högskolans forskningsorganisation. Dessa medel bör enligt förslaget ge ökade möjligheter att inrätta extra tjänster för forskande personal. Utskottet tillstyrker regeringens förslag. Då yrkandet 4 i motionen 1978/79: 2233 blir tillgodosett genom denna medelsanvisning kan det avslås.

Utskottet har inte funnit anledning till erinran mot vad föredragande statsrådet anför i fråga om *forskningsmöjligheter för innehavare av tjänster som förste assistent*.

I motionen 1978/79: 1887 lämnas förslag till en *tjänsteorganisation för högskolan*. I motionen föreslås tjänster för doktorander, forskningsassistenttjänster och universitetslektorstjänster med möjlighet till egen forskning. Motionärerna yrkar att riksdagen hos regeringen hemställer att motionen överlämnas till lärartjänstutredningen.

Då det kan förutsättas att lärartjänstutredningen i sitt arbete tar del av de förslag avseende deras utredningsområde som genom motioner förs fram i riksdagen bör motionen 1978/79: 1887 inte föranleda någon riksdagens åtgärd.

I motionen 1978/79: 2237 (yrkandet 5) föreslås att 4 milj. kr. skall avsättas till *kvinnliga forskare och kvinnoforskning* samt att 6 milj. kr. skall avsättas för en tjänsteorganisation, som ger förbättrade resurser och utkomstmöjligheter för kvinnor.

I utredningsuppdraget för lärartjänstutredningen ingår, som nyss nämnts, att behandla och avge förslag till tjänsteorganisation för forskning och utbildning inom högskolan. I utredningens uppdrag ingår också att beakta önskemålet om jämställdhet för kvinnor och män inom forskning och forskarkarriär.

Utskottet föreslår att riksdagen avslår yrkandet 5 i motionen 1978/79: 2237 i vad det gäller den nämnda särskilda medelsanvisningen på tillsammans 10 milj. kr.

Planerings- och ledningsorganisation

Propositionen (s. 73–82). I dag finns nio fakultetsområden och nio anslag till forskning och forskarutbildning inom högskolan, nämligen humanistiska, teologiska, juridiska, samhällsvetenskapliga, medicinska, odontologiska, farmaceutiska, matematisk-naturvetenskapliga och tekniska fakulteterna.

Fakultetsindelningen fyller framför allt två funktioner. För det första är fakultetsindelningen ett viktigt instrument för riksdagens och regeringens planering av forskningen och forskarutbildningen inom högskolan eftersom medel till dessa ändamål inom högskolan anvisas per fakultetsområde. För det andra avgör fakultetsindelningen omfattningen och inriktningen av verksamhetsområdena för de organ inom fakulteterna som på det lokala planet bl. a. har att besluta i vissa frågor, fördela resurser m. m.

Riksdagen och regeringen har f. n. inte behov av en än mer ingående anslagsuppdelning avseende forskning och forskarutbildning inom högskolan. Eftersom den nuvarande fakultets- och sektionsindelningen också i huvudsak fungerat tillfredsställande med avseende på de uppgifter som

fullgörs av lokala fakultetsorgan finns det f. n. inte skäl att besluta om en generellt ändrad sådan indelning.

Vid universitetet i Linköping förbereds f. n. en temaorienterad forskningsorganisation. Denna forskning står utanför den sedvanliga disciplinindelade fakultetsorganisationen. De uppgifter som ankommer på fakultetsorgan fullgörs av bl. a. temaråd. Ett bibehållande av den nuvarande fakultetsindelningen i stort bör inte innebära något hinder för en särskild organisation för t. ex. temaorienterad forskning. Den temaorienterade forskningen i Linköping bör hänföras till en särskild fakultet.

Högskolans institutionella organisation är redan i dag mycket differentierad och uppbyggd på ett stort antal organ. I linje med den allmänna strävan att minska byråkratiseringen inom det statliga verksamhetsområdet som kommit till uttryck bl. a. i den antibyråkratiproposition som regeringen nyligen lagt fram bör det endast under mycket tvingande omständigheter inrättas ytterligare organ inom högskolan.

Planerings- och ledningsuppgifterna för forskning och forskarutbildning inom en fakultet/sektion i en högskoleregion måste även i fortsättningen hållas samman och bör anföras *en* nämnd, fakultets/sektionsnämnden. Fördelningen av uppgifter mellan fakultets- och sektionsorgan bör göras enligt nuvarande principer.

De nuvarande reglerna för fakultets/sektionsnämnds sammansättning har gällt sedan år 1977. Ytterligare erfarenheter bör avvaktas innan principerna för sammansättningen ändras. Viss möjlighet att komplettera fakultets/sektionsnämnden bör dock införas.

I enlighet med FUN:s förslag bör möjlighet öppnas att i nämnden låta ingå en ledamot företrädande gruppen "övriga lärare", dvs. lärare som inte ingår i fakultetskollegiet och som tjänstgör i utbildning som saknar institutionell anknytning till forskning. Det bör ankomma på högskolestyrelsen att för resp. fakultet/sektion bedöma behovet av sådan representation och efter samråd med regionstyrelsen utse ledamoten i fråga.

Vidare bör — med hänsyn till den betydande samverkan med intressenter utanför högskolan som finns inom vissa fakulteter — möjlighet öppnas för en representation i fakultets/sektionsnämnden också för allmänna intressen. Detta kan ha flera fördelar: förtroendet mellan allmänheten och forskningen ökar och kommunikationerna underlättas samtidigt som ny kompetens tillförs. Erfarenheterna av representation för allmänna intressen inom den interimistiska forskningsorganisationen vid universitetet i Linköping är enbart positiva. Såväl företrädare för arbetslivet som företrädare för sektorsmyndigheter etc. bör i detta sammanhang kunna ses som allmänrepresentanter. Representation för sjukvårdshuvudmannen i fakultetsnämnd med uppgifter på vårdområdet har förordats av vissa remissinstanser. Också på det tekniska området torde i vissa fall starkt intresse finnas för en representation för det omgivande samhället i fakultets/sektionsnämnd. Högskolestyrelsen bör, efter förslag av fakultets/sektions-

nämnd, kunna besluta att en företrädare för allmänna intressen skall ingå i nämnden. Högskolestyrelsen bör också utse denna ledamot sedan förslag inhämtats i lämplig ordning. I den mån önskemål finns om större representation för allmänna intressen bör regeringen efter särskild framställning kunna medge detta i fråga om viss fakultets/sektionsnämnd.

Fakultets/sektionsnämnd kommer således att få följande sammansättning.

Ordinarie sammansättning

dekanus

prodekanus

5 ytterligare ledamöter av fakultets/sektionskollegiet

av dessa skall, i överensstämmelse med nuvarande regler, fyra vara professor, två vara professor, docent eller forskarassistent och en vara universitetslektor

2 företrädare för de anställda

2 företrädare för de studerande

Möjliga kompletteringar

1 av de 5 ledamöter som utses av fakultets/sektionskollegiet kan ersättas med en företrädare för FoU utanför högskolan

1 företrädare för de anställda kan ersättas med en företrädare för FoU utanför högskolan

1 företrädare för lärare som inte ingår i fakultets/sektionskollegiet och som tjänstgör i utbildning som saknar institutionell anknytning till forskning

1 företrädare för allmänna intressen

För forskning och forskarutbildning som byggs upp med utgångspunkt i samhällsproblem eller samhällssektorer, t. ex. den temaorienterade forskningen i Linköping, kan det vara motiverat med ett annorlunda sammansatt lednings- och planeringsorgan än fakultets- och sektionsnämnden.

Utskottet. I propositionen föreslås att den *nuvarande fakultets- och sektionsindelningen* bibehålls oförändrad och att den temaorienterade forskningen i Linköping hänförs till en särskild fakultet. Utskottet har inte något att erinra häremot.

Före högskolereformen var en fakultets beslutande organ en församling bestående av fakultetens ordinarie lärare, dvs. professorer, laboratorer (motsv.) och universitetslektorer. Vissa begränsningar fanns för deltagande i tillsättningsärenden. När antalet discipliner växte och antalet ledamöter blev förhållandevis stort inrättades utbildningsnämnder som beredande organ. Efter år 1969 fick utbildningsnämnderna ett större ansvar inom sina områden. Även andra beredande organ fanns.

Genom högskolereformen år 1977 fick fakultets- och sektionskollegier till uppgift att som samrådsorgan för fakultet/sektion främja forskningen

och dess kontakt med samhällslivet samt främja sambandet mellan forskning, forskarutbildning och grundläggande utbildning. För varje fakultets- eller sektionskollegium finns en fakultets- eller sektionsnämnd. Sådan nämnd har till uppgift att inom sina respektive områden planera forskarutbildningen samt besluta om dess innehåll och organisation. Nämnden avger också förslag till anslagsframställning i fråga om forskning och forskarutbildning till UHÄ. I den nu aktuella propositionen konstateras att i fakultets/sektionsnämnd inte kan ingå representanter för alla ämnesområden inom fakulteten och att detta beklagats av många remissinstanser som yttrat sig över FUN:s betänkande. Föredragande statsrådet framhåller att nämnderna givetvis har möjlighet att inrätta olika slag av beredningsorgan i vilka kan ingå representanter för ämnen som inte är företrädare i nämnden.

Enligt motionen 1978/79: 204 bör riksdagen hos regeringen begära att en återgång till tidigare ordning för fakulteterna skall verkställas genom att ny författningstext utarbetas. Reformen med rådgivande kollegium och beslutande nämnd var enligt motionären en dumhet. Kollegierna har blivit otympliga folkförsamlingar och fakultets/sektionsnämnderna har blivit för små och icke representativa för fakulteterna. Denna konstruktion har tillkommit för att öka byråkratins makt och försvåra det kollegiala samarbetet mellan innehavarna av vetenskapliga tjänster.

Som föredragande statsrådet framhåller i propositionen har de nuvarande reglerna för fakulteterna gällt endast sedan år 1977. Med hänvisning härtill och med avståndstagande från motionärens uttalande om syftet med de ändrade reglerna för fakulteternas beslutsordning föreslår utskottet att riksdagen avslår motionen 1978/79: 204.

Även om det ännu är för tidigt att ta ställning till om fakultets/sektionsnämnd bör ha ändrad sammansättning anser dock föredragande statsrådet att det bör finnas möjligheter till komplettering med dels en ledamot som företrädar lärare som inte ingår i fakultets/sektionskollegium och som tjänstgör i utbildning som saknar institutionell anknytning till forskning, dels en ledamot som företrädar allmänna intressen. Sådana ledamöter bör utses av högskolestyrelse. Riksdagen föreslås besluta om ändring av högskolelagens 24 § för att möjliggöra sådana kompletteringar.

Regeringens förslag om att en *representant för allmänintressena* skall kunna ingå i fakultets/sektionsnämnd bör avslås enligt motionen 1978/79: 2234 (yrkandet 10). Kravet på allmänrepresentation på denna nivå i högskolan kan inte anses så angelägen att beslutsorganens organisation måste göras om innan de utvärderats. Motionärerna erinrar också om att FUN ansett att allmänintressena inte bör finnas på fakultets- eller institutionsnivå och att beslut som fattas inom dessa organ är av sådan karaktär att de bör överlåtas på företrädare för forskarna.

Avslag på regeringens förslag om ändring av högskolelagens 24 § yrkas i

motionen 1978/79: 2215 (yrkandet 1). Av motionen framgår att avslagsyrkandet endast gäller förslaget om representation för allmänintressena.

Utskottet anser att regeringens förslag, som inte innebär att den nuvarande sammansättningen av fakultets/sektionsnämnd ändras utan endast att en möjlighet till komplettering öppnas, bör genomföras. Utvärderingen av reformen av år 1977 bör om möjligt även omfatta denna komplettering. Som föredragande statsrådet påpekar har för övrigt erfarenheterna av representation för allmänintressena på denna nivå i Linköping varit enbart positiva. Utskottet föreslår således att riksdagen med avslag på motionerna 1978/79: 2215 yrkandet 1 och 1978/79: 2234 yrkandet 10 i denna del beslutar om den i propositionen föreslagna ändringen av högskolelagens 24 §.

Utskottet tillstyrker också att regeringen får det begärda bemyndigandet att kunna besluta att *fakultets/sektionsnämnd* skall ha *särskild sammansättning*. Detta motiveras främst med att fakultets/sektionsnämnd som så önskar skall kunna ha större representation för allmänna intressen. Riksdagen bör således avslå motionen 1978/79: 2234 yrkandet 10 även i denna del.

Utskottet tillstyrker regeringens förslag om ändring av högskolelagens 23 §. Denna ändring innebär att det får finnas *andra organ än fakultets/sektionsnämnd* för sådan forskning och forskarutbildning som inte avser särskilt vetenskapsområde utan i stället avser vissa samhällsproblem eller samhällssektorer, t. ex. temaorienterad forskning av den typ som finns i Linköping.

De tillstyrkta ändringarna av högskolelagen får till följd att riksdagen också bör besluta om ändrad lydelse av *högskolelagens 16 §*.

FUN föreslog att ansvaret för *antagningen av forskarstuderande* skulle läggas på en särskild antagningsnämnd vid varje institution. Denna nämnd skulle enligt förslaget bestå av handledarna vid institutionen. Enligt föredragande statsrådet finns det inte tillräckliga skäl att gå ifrån nuvarande ordning och inrätta ett helt nytt organ inom högskolan. Statsrådet anser vidare att handledarna självfallet bör delta i beredningen av frågor som rör antagningen av forskarstuderande. Hur detta skall ske bör emellertid avgöras lokalt.

I motionen 1978/79: 2230 föreslås (yrkandet 6) att riksdagen skall ge regeringen till känna att klara regler bör utformas för handledarnas medverkan i antagningsproceduren så att ett avgörande inflytande tryggas för personer med kompetens att bedöma den studerandes lämplighet för forskning.

Med hänsyn till de varierande förhållandena inom olika institutioner är det enligt utskottets mening inte möjligt att centralt bestämma hur handledarnas medverkan vid antagningen av forskarstuderande skall ske. Det är

emellertid väsentligt att de deltar och utskottet utgår från att regeringen, i enlighet med innebörden av föredragandens uttalande i propositionen i denna fråga, meddelar erforderliga bestämmelser om att så skall ske. Något särskilt uttalande från riksdagens sida behöver således inte göras varför riksdagen bör avslå motionen 1978/79: 2230 yrkandet 6 i denna del.

I motionen 1978/79: 2232 hemställs (yrkandet 2) att försöksverksamhet skall startas på tio fakulteter med *vetenskapliga nämnder* som skall bedöma respektive fakultets vetenskapliga verksamhet. Med sådana nämnder skall "risken för provinsialism och nivå-sänkning" motverkas. I sådana nämnder skall ingå representanter för respektive fakultets ämnen eller näraliggande ämnen, hämtade från andra universitet både inom och utom landet.

Såvitt utskottet kan bedöma finns i gällande regler inte något som hindrar att fakultet som så önskar inrättas av motionärerna föreslagen nämnd. Utskottet anser att riksdagen inte bör besluta att någon ny form av högskoleorgan skall inrättas. Utskottet vill erinra om den tveksamhet som remissinstanserna visat vid behandlingen av FUN:s förslag om nya nämnder av olika slag. Utskottet föreslår att riksdagen avslår yrkandet 2 i motionen 1978/79: 2232. I sammanhanget kan nämnas att naturvetenskapliga forskningsrådet med hjälp bl. a. av utländska experter granskat och utvärderat redogörelser från rådsstödda forskargrupper inom vissa ämnesområden över pågående och planerad forskning.

Den i propositionen berörda frågan om användning av särskilda dokument för mål och riktlinjer för forskningsplanering och forskarutbildning har utskottet behandlat i det föregående under avsnittet Forskningsplanering.

Samspel forskning—grundutbildning

Propositionen (s. 82—83). Forskarutbildningsutredningen har fört fram en rad förslag som syftar till att förverkliga ett samspel mellan forskningen och all grundläggande högskoleutbildning. Förslagen innebär bl. a.

- att forskare inom högskolan medverkar vid utveckling av studieplaner och utbildningsutbudet
- att självständigt arbete förs in i den grundläggande utbildningen i ökad utsträckning
- att lärarlag bildas för den grundläggande utbildningen med lärare från enheter med och enheter utan fast forskningsorganisation
- att utbudet av enstaka kurser planeras så att det tillgodoser behoven hos dem som behöver komplettera sina förkunskaper i ett eller flera ämnen inför studier inom forskarutbildning
- att UHÄ ges i uppdrag att planera och genomföra ett program för fortbildning av högskolelärare som i sin utbildning saknar forsknings-

anknyttande moment av det slag som förutsätts komma till inom all grundläggande utbildning

- att undervisningsskyldigheten för universitetslektorer (den nya tjänsten som docent) minskas med minst 36 timmar
- att samtliga lärare inom högskolan ges administrativ anknytning till närmast berörda institution med fasta resurser för forskning
- att forskningsprojekt, som förläggs till orter utan fast forskningsorganisation, utformas på ett sådant sätt, att även lärare utan forskarutbildning ges tillfälle att medverka
- att informella referensgrupper med anknytning till den grundläggande utbildningen och yrkeslivet inrättas i anslutning till forskningsprojekt
- att regionstyrelserna tilldelas ytterligare resurser för att främja kontakter mellan lärare och studerande vid enheter utan fast forskningsorganisation och enheter med sådan.

Flertalet av FUN:s förslag rörande samspelet mellan forskning och grundutbildning gäller åtgärder som beslutas av berörda myndigheter själva. Förslagen visar på angelägna åtgärder och regeringen kommer att uppdra åt berörda myndigheter att i sin fortsatta verksamhet beakta FUN:s förslag.

Några av förslagen gäller dock frågor i vilka det ankommer på regeringen och riksdagen att fatta beslut.

Utskottet har ingen erinran mot att uppdrag ges åt berörda myndigheter att i sin fortsatta verksamhet beakta vissa av FUN:s många förslag om hur samspelet mellan forskning och all grundläggande högskoleutbildning skall förverkligas. Utskottet har redan vid högskolereformens genomförande och vid flera tillfällen därefter uttalat sig om vikten av forskningsanknytning av grundläggande högskoleutbildning och tillstyrkt att medel anvisats för detta ändamål.

Vissa medelsanvisningar

Propositionen 1978/79: 119 och propositionen 1978/79: 100 bilaga 12 punkten D 31

I propositionen 1978/79: 119 föreslår regeringen att i statsbudgeten för budgetåret 1979/80 under nionde huvudtiteln förs upp ett nytt reservationsanslag benämnt Vissa kostnader i samband med forsknings/forskarutbildningsreform. Under detta anslag har beräknats medel enligt följande sammanställning.

Ändamål	Belopp 1979/80
Samhällsriktad forskningsinformation	4 000 000
Utveckling och försöksvis drift av "överbryggande" kurser för studerande som söker sig till forskarutbildning och påbyggnadsutbildning från yrkesverksamhet och från utbildningslinjer som inte ger full särskild behörighet för tillträde	2 000 000
Utveckling och försöksvis drift av påbyggnadsutbildningar	
Ytterligare 75 utbildningsbidrag för doktorander	3 366 000
Förstärkning av högskolans forskningsorganisation	2 000 000
Finansiering av universitetslektorers tjänstledighet för forskning	7 500 000
Till regeringens disposition	87 000
	18 953 000

I propositionen 1978/79: 100 bilaga 12 har regeringen föreslagit riksdagen att till Utbildningsbidrag för doktorander för budgetåret 1979/80 anvisa ett förslagsanslag av 56 369 000 kr. (punkten D 31 s. 575–576).

Kostnaderna för de nya utbildningsbidragen bör bestridas från anslaget Utbildningsbidrag för doktorander som härigenom kommer att belastas med högre belopp än som beräknats i årets budgetproposition. Förevarande anslag bör med avseende på dessa kostnader fungera som täckningsanslag för statsbudgeten.

Utskottet

Regeringens förslag om 75 nya utbildningsbidrag har utskottet tillstyrkt i avsnittet Studiefinansiering. Merkostnaden för dessa har i propositionen 1978/79: 119 beräknats till 3 366 000 kr., med vilket belopp alltså regeringens förslag i propositionen 1978/79: 100 om ett förslagsanslag av 56 369 000 kr. till utbildningsbidrag bör räknas upp. Utskottet föreslår alltså att till Utbildningsbidrag för doktorander under nionde huvudtiteln för budgetåret 1979/80 anvisas ett förslagsanslag av 59 735 000 kr.

Utskottet tillstyrker med hänvisning till vad som anförts under respektive avsnitt i det föregående regeringens förslag till medelsanvisningar i vad de avser förstärkning av högskolans forskningsorganisation – 2 000 000 kr. – finansiering av universitetslektorers tjänstledighet för forskning – 7 500 000 kr. – och medel till regeringens disposition – 87 000 kr.

I propositionen beräknas för budgetåret 1979/80 4 milj. kr. för samhällsriktad forskningsinformation och sammanlagt 2 milj. kr. för utveckling och försöksvis drift av "överbryggande" kurser och för planering av och försöksverksamhet med påbyggnadsutbildningar av det slag FUN behandlat.

I motionen 1978/79: 2230 hemställs (yrkandet 5) att 3 milj. kr. skall anvisas för den samhällsriktade forskningsinformationen, att 2 milj. kr.

skall anvisas för utveckling och försöksvis drift av "överbryggande" kurser samt 1 milj. kr. för planering och försöksvis drift av vissa påbyggnadsutbildningar. Motionärerna anser att medlen till den samhällsriktade forskningsinformationen kan minskas på detta sätt jämfört med förslaget i propositionen då den måste byggas upp stegvis. De bedömer i stället att mera medel än vad regeringen beräknat kommer att behövas för att utveckla "överbryggande" kurser. De anser att det befintliga utbudet av enstaka kurser inte kan tillgodose behovet av kompletterande studier för dem som önskar uppnå särskild behörighet för forskarstudier.

Då både den samhällsriktade informationen om forskning och utvecklingen av "överbryggande" kurser och viss påbyggnadsutbildning är delvis nya verksamheter är det enligt utskottets mening svårt att avgöra exakt hur medel skall beräknas för respektive verksamhet det första året. Utskottet saknar underlag för att kunna bedöma vilka effekterna skulle bli om medlen omfördelas så som motionärerna föreslagit. Utskottet föreslår därför att medel anvisas så som regeringen förordat. Utskottet vill dock framhålla att om medelsbehovet visar sig avvika från föredragandens bedömning bör en omfördelning ske inför nästa budgetår. Med hänvisning till det anförda föreslår utskottet att riksdagen bifaller propositionen 1978/79: 119 i denna del och avslår motionen 1978/79: 2230 yrkandet 5.

I avsnittet Studiefinansiering har utskottet föreslagit att riksdagen skall avslå motionen 1978/79: 2235 om anvisande av 1,5 milj. kr. för fullföljande av forskarutbildning.

Vidare har utskottet tidigare i detta betänkande avstyrkt i yrkandet 5 i motionen 1978/79: 2237 föreslagna medelsanvisningar och tillstyrkt regeringens förslag till förstärkning av tjänsteorganisationen för forskning och forskarutbildning med sammanlagt 9,5 milj. kr.

Sammanfattningsvis föreslår utskottet att riksdagen till Vissa kostnader i samband med forsknings/forskarutbildningsreform för budgetåret 1979/80 under nionde huvudtiteln med anledning av propositionen 1978/79: 119 samt med avslag på motionerna 1978/79: 2235 och 1978/79: 2237 yrkandet 5 i denna del anvisar ett reservationsanslag av 15 587 000 kr.

Utskottets hemställan

Under återopande av det anförda hemställer utskottet såvitt avser respektive avsnitt

allmänna överväganden

1. att riksdagen beträffande riktlinjer för svensk forskning m. m. avslår motionerna 1978/79: 1355 yrkandena 1 och 3 samt 1978/79: 2233 yrkandena 1, 2 och 3 samt 6,

2. att riksdagen beträffande en ny forskningspolitik m. m. avslår motionen 1978/79: 2237 yrkandena 1 och 4.
3. att riksdagen beträffande koncentration av forskningsresurserna med avslag på motionen 1978/79: 1373 godkänner vad som förordats i propositionen 1978/79: 119.
4. att riksdagen beträffande utredning om regional anknytning av forskning och högre utbildning avslår motionen 1978/79: 2232 yrkandet 6 i denna del.
5. att riksdagen beträffande internationellt inriktad forskning med regional anknytning avslår motionen 1978/79: 2232 yrkandet 6 i denna del.
6. att riksdagen beträffande sektorsprincipen med avslag på motionen 1978/79: 2222 yrkandet 5 godkänner vad som förordats i propositionen 1978/79: 119.
7. att riksdagen beträffande forskares tillträde till arbetsplatser avslår motionerna 1978/79: 1355 yrkandet 2, 1978/79: 2233 yrkandet 8 och 1978/79: 2237 yrkandet 2.
8. att riksdagen beträffande forskningsstödjande stiftelser och fonder med avslag på motionen 1978/79: 2230 yrkandet 2 godkänner vad som förordats i propositionen 1978/79: 119.

forskningsplanering

9. att riksdagen beträffande forskningsrådsnämndens uppgifter avslår motionen 1978/79: 2215 yrkandet 3.
10. att riksdagen beträffande delegationen för långsiktsmotiverad forskning avslår motionen 1978/79: 2215 yrkandet 5.
11. att riksdagen beträffande framtidsstudiesekretariatets organisatoriska ställning med bifall till propositionen 1978/79: 119 och med avslag på motionerna 1978/79: 2215 yrkandet 4, 1978/79: 2232 yrkandet 5 och 1978/79: 2234 yrkandet 4 godkänner de riktlinjer som i propositionen förordats om överföring den 1 juli 1980 av sekretariatet för framtidsstudier till forskningsrådsnämnden.
12. att riksdagen beträffande konsekvensanalys godkänner vad som förordats i propositionen 1978/79: 119.
13. att riksdagen beträffande begäran om förslag från regeringen om forskningsorganisation avslår motionen 1978/79: 203.
14. att riksdagen beträffande uttalande om kvalitet i skolan avslår motionen 1978/79: 2222 yrkandet 1.
15. att riksdagen beträffande uttalande om kvalitet i lärarutbildningen avslår motionen 1978/79: 2222 yrkandet 2.
16. att riksdagen beträffande uttalande om ledningen av arbetet vid

- universiteten avslår motionen 1978/79: 2222 yrkandet 3,
17. att riksdagen beträffande uttalande om universitetsbyråkrati m. m. avslår motionen 1978/79: 2222 yrkandet 4,
 18. att riksdagen godkänner de i propositionen 1978/79: 119 förordade riktlinjerna för forskningsplanering,
 19. att riksdagen beträffande vetenskapligt samarbete m. m. med speciellt de socialistiska staterna avslår motionen 1978/79: 2233 yrkandet 9,
 20. att riksdagen beträffande internationella kontakter avslår motionen 1978/79: 2232 yrkandet 9,

FoU-statistik och forskningsregistrering m. m.

21. att riksdagen beträffande uttalande om utvecklingen av FoU-statistik avslår motionen 1978/79: 2230 yrkandet 1 i denna del,
22. att riksdagen beträffande försöksverksamhet med FoU-registrering avslår motionen 1978/79: 2230 yrkandet 1 i denna del,
23. att riksdagen beträffande avslag på forskningsrådsutredningens förslag om heltäckande FoU-statistik avslår motionen 1978/79: 2234 yrkandet 1,
24. att riksdagen beträffande avslag på forskningsrådsutredningens förslag om en allmän forskningsregistrering avslår motionen 1978/79: 2234 yrkandet 2,
25. att riksdagen beträffande uttalande om att FoU-statistik och -registrering är onödig m. m. avslår motionen 1978/79: 2215 yrkandet 2,
26. att riksdagen godkänner de riktlinjer för FoU-statistik och FoU-registrering m. m. som förordats i propositionen 1978/79: 119,

samhällsriktad forskningsinformation

27. att riksdagen beträffande forskningsinformation bifaller propositionen 1978/79: 119 och avslår motionen 1978/79: 2230 yrkandet 3,
28. att riksdagen beträffande åtgärder för att förbättra spridandet av vetenskapliga tidskrifter avslår motionen 1978/79: 1886,
29. att riksdagen beträffande ökad publicering av forskningsresultat m. m. från de socialistiska länderna avslår motionen 1978/79: 2233 yrkandet 10,
30. att riksdagen beträffande utredning av information om forskning avslår motionen 1978/79: 2232 yrkandet 7,
31. att riksdagen beträffande ökade utbildningsinsatser för fortbildning av journalister avslår motionen 1978/79: 2231,
32. att riksdagen beträffande ett samlat åtgärdsprogram för att stimulera intresset för naturvetenskap och teknik bland barn och ungdom avslår motionen 1978/79: 2230 yrkandet 4,

arbetstagarinflytande och arbetstagarorganisationernas möjligheter att initiera forskning

33. att riksdagen beträffande fackliga organisationers representation i samtliga forsknings- och utvecklingsorgan avslår motionen 1978/79: 2237 yrkandet 3.
34. att riksdagen beträffande arbetstagarorganisationernas representation i de kollektiva forskningsinstitutens styrelser godkänner vad som förordats i propositionen 1978/79: 119,
35. att riksdagen beträffande representation för de centrala arbetstagarorganisationerna i styrelsen för teknisk utveckling med bifall till motionen 1978/79: 2236 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,
36. att riksdagen beträffande bidrag ur arbetarskyddsfondens kapitalbehållning till arbetstagarorganisationernas forskning bifaller propositionen 1978/79: 119 samt avslår motionerna 1978/79: 2234 yrkandet 3 och 1978/79: 2237 yrkandet 5 i denna del,
37. att riksdagen i övrigt godkänner vad som i propositionen 1978/79: 119 förordats i fråga om arbetstagarinflytande och arbetstagarorganisationernas möjligheter att initiera forskning.

rekrytering till forskarutbildning

38. att riksdagen beträffande resurser för handledning avslår motionen 1978/79: 2230 yrkandet 6 i denna del,
39. att riksdagen beträffande behörighetsregler för forskarutbildning liknande nu gällande regler avslår motionen 1978/79: 2233 yrkandet 7 i denna del,
40. att riksdagen beträffande allmän behörighet till forskarutbildning med avslag på motionen 1978/79: 2234 yrkandet 9 godkänner de riktlinjer som förordats i propositionen 1978/79: 119,
41. att riksdagen godkänner de riktlinjer som i propositionen 1978/79: 119 förordats om särskild behörighet till forskarutbildning,
42. att riksdagen godkänner de riktlinjer som i propositionen 1978/79: 119 förordats om överbryggande kurser,
43. att riksdagen beträffande påbyggnadskurser för komplettering av kunskaper inför forskarutbildning avslår motionen 1978/79: 2233 yrkandet 7 i denna del,
44. att riksdagen beträffande åtgärder för förbättring av den grundläggande högskoleutbildningen avslår motionen 1978/79: 2233 yrkandet 7 i denna del,
45. att riksdagen godkänner de riktlinjer som i propositionen 1978/79: 119 förordats om etappavgångar m. m.,
46. att riksdagen beträffande en s. k. mellanexamen avslår motionen 1978/79: 2232 yrkandet 3.
47. att riksdagen beträffande forskarutbildnings meritvärde m. m. med anledning av motionerna 1978/79: 1625, 1978/79: 2215 yr-

kandet 6 i denna del, 1978/79: 2232 yrkandet 8 och 1978/79: 2234 yrkandena 5, 6 och 7 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

48. att riksdagen beträffande rekrytering av naturvetenskapligt och tekniskt utbildad personal också inom primärt icke-naturvetenskapliga eller icke-tekniska områden avslår motionen 1978/79: 733 i denna del,
49. att riksdagen beträffande övergång från forskarkarriär till arbetslivet avslår motionen 1978/79: 2215 yrkandet 6 i denna del,
50. att riksdagen beträffande ökade utrymmesramar för naturvetenskaplig och teknisk utbildning avslår motionen 1978/79: 733 i denna del.

breddat utbildningsutbud

51. att riksdagen beträffande påbyggnadslinjer godkänner de riktlinjer som förordats i propositionen 1978/79: 119,
52. att riksdagen beträffande en samlad redovisning i fråga om psykologutbildningen med anledning av motionen 1978/79: 206 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

studiefinansiering

53. att riksdagen beträffande antalet utbildningsbidrag med avslag på motionen 1978/79: 2233 yrkandet 5 och med anledning av propositionen 1978/79: 100 godkänner vad som förordats i propositionen 1978/79: 119,
54. att riksdagen beträffande fördelning på matematisk-naturvetenskapliga och tekniska forskningsområden av de i propositionen 1978/79: 119 föreslagna nya utbildningsbidragen som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört med anledning av motionen 1978/79: 2230 yrkandet 7,
55. att riksdagen beträffande den längsta tid för vilken utbildningsbidrag får utgå godkänner vad som förordats i propositionen 1978/79: 119,
56. att riksdagen beträffande ändring av reglerna för utbildningsbidrag med bifall till motionen 1978/79: 2234 yrkandet 8 avslår propositionen 1978/79: 119,
57. att riksdagen beträffande särskilt forskningsbidrag till lärare vid före detta universitetsfilialer avslår motionen 1978/79: 2235 i denna del,
58. att riksdagen beträffande utbildningsbidrag till doktorander vid föräldraledighet med anledning av motionen 1978/79: 2230 yrkandet 8 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,
59. att riksdagen beträffande kompensation för sjuklön m. m. som betalas från forskningsanslag med bifall till motionerna 1978/

79: 265 och 1978/79: 917 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anför.

dimensionering av forskarutbildningen

60. att riksdagen godkänner de riktlinjer som i propositionen 1978/79: 119 förordats om dimensionering av forskarutbildningen,

samverkan med FoU utanför högskolan

61. att riksdagen beträffande tilläggsdirektiv till FOSAM-utredningen avslår motionen 1978/79: 2232 yrkandet 1,
62. att riksdagen beträffande kontaktsekretariatens överföring till högskolan med avslag på motionen 1978/79: 2230 yrkandet 9 godkänner de riktlinjer som förordats i propositionen 1978/79: 119,
63. att riksdagen godkänner de riktlinjer för samverkan med FoU utanför högskolan som i övrigt förordats i propositionen 1978/79: 119,

tjänsteorganisation

64. att riksdagen beträffande specialdestinerade medel för vissa universitetslektors forskning avslår motionen 1978/79: 2232 yrkandet 4,
65. att riksdagen beträffande flera tjänster för forskare och forskarstuderande avslår motionen 1978/79: 2233 yrkandet 4 i denna del,
66. att riksdagen beträffande forskningsmöjligheter för förste assistenter godkänner vad som förordats i propositionen 1978/79: 119,
67. att riksdagen beträffande förslag till ny tjänsteorganisation för högskolan avslår motionen 1978/79: 1887,
68. att riksdagen beträffande särskilda medel till kvinnliga forskare och kvinnoforskning m. m. avslår motionen 1978/79: 2237 yrkandet 5 i denna del,
69. att riksdagen med avslag på motionen 1978/79: 2233 yrkandet 4 i denna del godkänner vad som förordats i propositionen 1978/79: 119 om tjänsteorganisation för forskning och forskarutbildning,

planerings- och ledningsorganisation

70. att riksdagen godkänner de riktlinjer som i propositionen 1978/79: 119 förordats om fakultets/sektionsindelning,
71. att riksdagen beträffande återgång till tidigare ordning för fakulteterna avslår motionen 1978/79: 204,
72. att riksdagen med bifall till propositionen 1978/79: 119 och med avslag på motionerna 1978/79: 2215 yrkandet 1 och 1978/79: 2234 yrkandet 10 i denna del antar det inom utbildningsdepartementet

upprättade förslaget till Lag om ändring av högskolelagen (1977: 218) i vad avser 24 §.

73. att riksdagen beträffande bemyndigande för regeringen att i vissa fall besluta om särskild sammansättning av fakultets- eller sektionenämnd bifaller propositionen 1978/79: 119 och avslår motionen 1978/79: 2234 yrkandet 10 i denna del.
74. att riksdagen antar det inom utbildningsdepartementet upprättade förslaget till Lag om ändring av högskolelagen (1977: 218) i vad avser 16 och 23 §§.
75. att riksdagen beträffande regler om handledarnas medverkan vid antagningen av forskarstuderande avslår motionen 1978/79: 2230 yrkandet 6 i denna del.
76. att riksdagen beträffande försöksverksamhet med utvärderande vetenskapliga nämnder avslår motionen 1978/79: 2232 yrkandet 2.

samspel forskning – grundutbildning

77. att riksdagen godkänner de riktlinjer som förordats i propositionen 1978/79: 119 om samspel forskning – grundutbildning.

vissa medelsanvisningar

78. att riksdagen med anledning av propositionerna 1978/79: 100 och 1978/79: 119 till *Utbildningsbidrag för doktorander* under nionde huvudtiteln för budgetåret 1979/80 anvisar ett förslagsanslag av 59 735 000 kr.,
79. att riksdagen beträffande medelsanvisningar till samhällsriktad forskningsinformation. "överbryggande" kurser samt påbyggnadsutbildningar med avslag på motionen 1978/79: 2230 yrkandet 5 godkänner vad som förordats i propositionen 1978/79: 119.
80. att riksdagen med anledning av propositionen 1978/79: 119 samt med avslag på motionerna 1978/79: 2235 och 1978/79: 2237 yrkandet 5, båda motionerna i denna del, till *Vissa kostnader i samband med forsknings/forskarutbildningsreform* under nionde huvudtiteln för budgetåret 1979/80 anvisar ett reservationsanslag av 15 587 000 kr.

Stockholm den 16 maj 1979

På utbildningsutskottets vägnar

STIG ALEMYR

Närvarande vid ärendets slutbehandling: Stig Alemyr (s), Claes Elmstedt (c), Ove Nordstrandh (m), Bengt Wiklund (s), Sven Johansson (c), Lars Gustafsson (s), Roland Sundgren (s), Gösta Karlsson (c), Helge Hagberg (s), Hans Nyhage (m), Lennart Bladh (s), Jörgen Ullenhag (fp), Thorsten Larsson (c), Gunnar Richardson (fp) och Torsten Karlsson (s).

Reservationer

1. beträffande *utredning om regional anknytning av forskning och högre utbildning* av Claes Elmstedt (c), Sven Johansson (c), Gösta Karlsson (c) och Thorsten Larsson (c) som anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 18 börjar "Utskottet kan" och slutar "högre utbildning" bort ha följande lydelse:

Utskottet anser i likhet med motionärerna att högre utbildning och forskning inom t. ex. historiska, kulturhistoriska och samhällsvetenskapliga ämnesområden i större utsträckning än vad som nu är fallet borde kunna ske i ett nära samarbete mellan högskola och regionala museer m. m. Det är därför viktigt att en utredning görs som belyser dels i vilken omfattning och i vilka former sådant samarbete sker redan i dag, dels vilka andra samsarbetsformer m. m. som kan vara lämpliga. UHÄ bör därför med förtur utreda en sådan regional anknytning av högre utbildning och forskning.

Vad utskottet här anfört om en utredning om regional anknytning av forskningsinsatser och högre utbildning bör riksdagen med bifall till motionen 1978/79: 2232 yrkandet 6 i denna del som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under 4 bort ha följande lydelse:

4. att riksdagen beträffande utredning om regional anknytning av forskning och högre utbildning med bifall till motionen 1978/79: 2232 yrkandet 6 i denna del som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

2. beträffande *utredning om sekretariatets för framtidsstudier verksamhet och organisation* av Ove Nordstrandh (m) och Hans Nyhage (m) som anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 30 börjar "Frågan om" och på s. 31 slutar "FRN:s ansvarsområde" bort ha följande lydelse:

Utskottet anser i likhet med motionärerna att en utvärdering av framtidsstudiesekretariatets verksamhet bör göras innan ett definitivt ställningstagande sker i fråga om sekretariatets organisation. Riksdagen bör med bifall till yrkandet 4 i motionen 1978/79: 2234 avslå regeringens förslag att föra över ansvaret för framtidsstudieverksamheten till FRN. Av det anförda framgår att utskottet avstyrker motionerna 1978/79: 2215 yrkandet 4 och 1978/79: 2232 yrkandet 5. Riksdagen bör som sin mening ge regeringen till känna att en utredning om sekretariatets för framtidsstudier verksamhet och organisation bör göras.

dels att utskottets hemställan under 11 bort ha följande lydelse:

11. att riksdagen beträffande framtidsstudiesekretariatets organisatoriska ställning med bifall till motionen 1978/79: 2234 yrkandet 4

samt med avslag på propositionen 1978/79: 119 och motionerna 1978/79: 2215 yrkandet 4 och 1978/79: 2232 yrkandet 5 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

3. beträffande ombildning av sekretariatet för framtidsstudier till en delegation under FRN av Claes Elmstedt (c), Sven Johansson (c), Gösta Karlsson (c) och Thorsten Larsson (c) som anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 30 börjar "I propositionen" och på s. 31 slutar "FRN:s ansvarsområde" bort ha följande lydelse:

Utskottet anser i likhet med motionärerna i motionen 1978/79: 2232 att framtidsstudiesekretariatets integritet och inriktning på att ge underlag för politiska beslut talar för att någon ändring av sekretariatets ställning inte vidtas. Av det anförda framgår att utskottet avstyrker motionerna 1978/79: 2215 yrkandet 4 och 1978/79: 2234 yrkandet 4. Riksdagen bör därför bifalla motionen 1978/79: 2232 yrkandet 5 och avslå förslaget i propositionen 1978/79: 119 att inordna framtidsstudiesekretariatet i FRN.

dels att utskottets hemställan under 11 bort ha följande lydelse:

11. att riksdagen beträffande framtidsstudiesekretariatets organisatoriska ställning med bifall till motionen 1978/79: 2232 yrkandet 5 och med avslag på propositionen 1978/79: 119 och motionerna 1978/79: 2215 yrkandet 4 och 1978/79: 2234 yrkandet 4 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

4. beträffande kvalitet i universitetsutbildning och forskning av Ove Nordstrandh (m) och Hans Nyhage (m) som anser:

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 31 börjar "Ett uttalande" och slutar "yrkandet 3 i motionen 1978/79: 2222" bort ha följande lydelse:

Ett uttalande från riksdagen begärs i motionen 1978/79: 2222 om att *kvalitet i universitetsutbildning och forskning* förutsätter att hela skolsystemet bygger på respekt för kvalitet i kunskaper (yrkandet 1) och att dessa krav också måste ställas på lärarutbildningen (yrkandet 2). De senaste årtiondenas reformverksamhet på skolans och den högre utbildningens områden har på ett för den framtida utvecklingen i vårt land skadligt sätt lett till en allmän sänkning av kraven på gedigna kunskaper. Uppseendeväckande förhållanden har på senare tid redovisats när det gäller nivån inom lärarutbildningen. Elementär stödundervisning har på sina håll blivit nödvändig inom det högre utbildningsväsendet. Det är därför nödvändigt att utbildningspolitiken stramas upp i detta grundläggande hänseende. Riksdagen bör därför göra de uttalanden som föreslås i motionen 1978/79: 2222 yrkandena 1 och 2.

I samma motion yrkas (yrkandet 3) att riksdagen skall uttala att kompetens och sakkunskap måste återfå sin rätta plats i ledningen av arbetet vid

universiteten. Det finns förmodligen inga tjänster i det svenska samhället, vid vilka en mera sorgfällig tillsättningsprocedur tillämpas än vad som gäller i fråga om de högre akademiska befattningarna. Det är därför rimligt att ta till vara kompetensen hos de sålunda tillsatta företrädarna för skilda vetenskapsområden så effektivt som möjligt. I stället har reformverksamheten inom den högre utbildningen kommit att innebära att denna kompetens åsidosätts i olika styrelser och nämnder, av vilkas ledamöter somliga först måste "utbildas" för att kunna fullgöra sina tilltänkta arbetsuppgifter. Riksdagen bör därför uttala att den fortsatta översynen av högskoleorganisationen bl. a. bör avse att återge den vetenskapliga kompetensen dess rätta plats och inflytande i ledningen av arbetet vid universiteten.

dels att utskottets hemställan under 14, 15 och 16 bort ha följande lydelse:

14. att riksdagen beträffande uttalande om kvalitet i skolan med bifall till motionen 1978/79: 2222 yrkandet 1 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,
15. att riksdagen beträffande uttalande om kvalitet i lärarutbildningen med bifall till motionen 1978/79: 2222 yrkandet 2 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,
16. att riksdagen beträffande uttalande om ledningen av arbetet vid universiteten med bifall till motionen 1978/79: 2222 yrkandet 3 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

5. *beträffande ett samlat åtgärdsprogram för att stimulera intresset för naturvetenskap och teknik bland barn och ungdom* av Stig Alemyr, Bengt Wiklund, Lars Gustafsson, Roland Sundgren, Helge Hagberg, Lennart Bladh och Torsten Karlsson (samliga s) som anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 41 börjar "Utskottet har" och på s. 42 slutar "yrkandet 4" bort ha följande lydelse:

De speciella informationsåtgärder till barn och ungdom som aviseras i propositionen 1978/79: 119 kan ses som enstaka inslag i ett samlat åtgärdsprogram för att stimulera barns och ungdomars intresse för forskning och utvecklingsarbete över huvud taget. Utskottet anser emellertid att dessa åtgärder bör kompletteras med ett utbyggt stöd till unga forskare samt till föreningar som direkt når intresserad ungdom. Riksdagen bör därför med anledning av motionen 1978/79: 2230 yrkandet 4 ge regeringen till känna vad utskottet anfört.

dels att utskottets hemställan under 32 bort ha följande lydelse:

32. att riksdagen beträffande ett samlat åtgärdsprogram för att stimulera intresset för naturvetenskap och teknik bland barn och ungdom med anledning av motionen 1978/79: 2230 yrkandet 4 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

6. beträffande *bidrag ur arbetarskyddsfondens kapitalbehållning till arbetstagarorganisationernas forskning* av Ove Nordstrandh (m) och Hans Nyhage (m) som anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 44 börjar "Utskottet anser" och slutar "förevarande del" bort ha följande lydelse:

Utskottet delar den i motionen 1978/79: 2234 framförda uppfattningen att ifrågavarande arbetstagarorganisationer bör ha ekonomiska möjligheter att själva bekosta den forskning de finner motiverad. Om så i fråga om någon enstaka organisation inte skulle vara fallet får den i vanlig ordning söka forskningsbidrag från t. ex. FRN. Med det anförda tillstyrker utskottet motionen 1978/79: 2234 yrkandet 3 och avstyrker regeringens förslag och motionen 1978/79: 2237 yrkandet 5.

dels att utskottets hemställan under 36 bort ha följande lydelse:

36. att riksdagen beträffande *bidrag ur arbetarskyddsfondens kapitalbehållning till arbetstagarorganisationernas forskning* bifaller motionen 1978/79: 2234 yrkandet 3 samt avslår propositionen 1978/79: 119 och motionen 1978/79: 2237 yrkandet 5 i denna del.

7. beträffande *allmän behörighet till forskarutbildning* av Ove Nordstrandh (m) och Hans Nyhage (m) som anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 49 börjar "Utskottet anser" och slutar "till forskarstudier" bort ha följande lydelse:

Utskottet kan inte tillstyrka att nuvarande regler för behörighet till forskarutbildning skall bibehållas eller att regler liknande dessa skall införas. Riksdagen bör därför avslå motionen 1978/79: 2233 yrkandet 7 i denna del.

Utskottet anser att en allmän behörighet till forskarutbildning inte bör införas. Utskottet ansluter sig helt till vad som anförs i motionen 1978/79: 2234 om att skillnaden mellan den i propositionen föreslagna allmänna behörigheten och den föreslagna särskilda behörigheten i många fall skulle bli så stor att begreppet allmän behörighet skulle bli missledande och meningslöst. Riksdagen bör därför med bifall till motionen 1978/79: 2234 yrkandet 9 avslå regeringens förslag om allmän behörighet. Däremot anser utskottet att riksdagen bör godkänna vad föredragande statsrådet anført om särskild behörighet.

dels att utskottets hemställan under 40 bort ha följande lydelse:

40. att riksdagen beträffande *allmän behörighet till forskarutbildning* bifaller motionen 1978/79: 2234 yrkandet 9 och avslår propositionen 1978/79: 119,

8. beträffande *mellanexamen inom forskarutbildningen* av Claes Elmstedt (c), Ove Nordstrandh (m), Sven Johansson (c), Gösta Karlsson (c), Hans Nyhage (m) och Thorsten Larsson (c) som anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 50 börjar "Utskottet anser" och på s. 51 slutar "avslår detsamma" bort ha följande lydelse:

Utskottet anser att en utredning bör göras om en särskild forskarutbildning av det slag motionärerna avser, dvs. en utbildning som helt avslutas på mellannivå och inte är avsedd att fullföljas till doktorsnivå och enbart är arbetsmarknadsanpassad. Denna utredning behövs för att ta fram underlag för att kunna avgöra om en sådan utbildning bör införas vid sidan av de i propositionen föreslagna etappavgångarna inom forskarutbildningen, vilka både skall vara naturliga avslutade moment inom forskarutbildningen och svara mot ett arbetsmarknadsbehov samt de i propositionen behandlade påbyggnadsutbildningarna, vilka bygger på genomgången utbildningslinje, omfattar minst 20 poäng och inte är forskarutbildning. Riksdagen bör med bifall till motionen 1978/79: 2232 yrkandet 3 som sin mening ge regeringen till känna vad utskottet anfört om en utredning om en mellanexamen inom forskarutbildningen.

dels att utskottets hemställan under 46 bort ha följande lydelse:

46. att riksdagen beträffande en s. k. mellanexamen med bifall till motionen 1978/79: 2232 yrkandet 3 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

9. beträffande kontaktsekretariatens överföring till högskolan av Stig Alemyr, Bengt Wiklund, Lars Gustafsson, Roland Sundgren, Helge Hagberg, Lennart Bladh och Torsten Karlsson (samtliga s) som anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 65 börjar "Utbildningsutskottet ansluter" och slutar "om kontaktsekretariaten" bort ha följande lydelse:

Till näringsutskottets yttrande är fogad en avvikande mening i vilken det uttalas att det finns skäl som talar för att STU även fortsättningsvis har direkt ansvar för kontaktsekretariatens verksamhet. Om sekretariaten ändå får ändrat huvudmannaskap bör de som föreslås i motionen 1978/79: 2230 underställas regionstyrelse och inte högskolestyrelse.

Utbildningsutskottet ansluter sig till vad som anförts i denna avvikande mening. Det är nämligen viktigt att företrädare för de allmänna intressena, vilka har majoritet i regionstyrelserna, får ett avgörande inflytande över hur verksamheten vid kontaktsekretariaten utvecklas. Utskottet anser vidare att STU måste få medverka vid den närmare utformningen av organisationsförändringen och att regeringen skall presentera den organisatoriska lösning man kommit fram till för riksdagen i samband med nästa års budgetbehandling. Vad utskottet här anfört bör riksdagen med bifall till motionen 1978/79: 2230 yrkandet 9 och med avslag på propositionen 1978/79: 119 som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under 62 bort ha följande lydelse:

62. att riksdagen beträffande kontaktsekretariatens överföring till högskolan med bifall till motionen 1978/79: 2230 yrkandet 9 och med avslag på propositionen 1978/79: 119 som sin mening gör regeringen till känna vad utskottet anför.

10. *beträffande komplettering och särskild sammansättning av fakultets- eller sektionsnämnd* av Ove Nordstrandh (m) och Hans Nyhage (m) som anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 71 börjar "Utskottet anser" och slutar "denna del" bort ha följande lydelse:

Utskottet delar motionärernas uppfattning att representanter för allmänintressena inte bör finnas på denna nivå inom högskolan. Utskottet ansluter sig därmed även till FUN:s bedömning att frågor på fakultetsnivå bör bedömas endast utifrån inomvetenskapliga kriterier. Riksdagen bör således med bifall till motionerna 1978/79: 2215 yrkandet 1 och 1978/79: 2234 yrkandet 10 i denna del avslå regeringens förslag om ändring av högskolelagens 24 § i vad avser representation för allmänintressena i fakultets- eller sektionsnämnd. Utskottet kan däremot tillstyrka att fakultets- eller sektionsnämnd skall kunna kompletteras med en representant för lärare som inte ingår i fakultets/sektionskollegium och som tjänstgör i utbildning som saknar institutionell anknytning till forskning. Riksdagen bör således anta en som utskottets förslag betecknad ändrad lydelse av högskolelagens 24 §.

Utskottet kan inte heller tillstyrka att regeringen får det begärda bemyndigandet att i vissa fall få besluta om *särskild sammansättning av fakultets- eller sektionsnämnd*. Riksdagen bör således bifalla motionen 1978/79: 2234 yrkandet 10 även i denna del.

dels att utskottets hemställan under 72 och 73 bort ha följande lydelse:

72. att riksdagen med bifall till motionerna 1978/79: 2215 yrkandet 1 och 1978/79: 2234 yrkandet 10 i denna del samt med avslag på propositionen 1978/79: 119 antar följande som utskottets förslag betecknade förslag till Lag om ändring av högskolelagen (1977: 218) i vad avser 24 §:

Regeringens förslag

Utskottets förslag

24 §

I fakultetsnämnd och sektionsnämnd skall ingå företrädare för verksamheten inom nämndens verksamhetsområde. Företrädare för de anställda och de studerande inom fakultetsnämnds och sektionsnämnds verksamhetsområde har rätt att ingå i nämnden.

I fakultetsnämnd och sektionsnämnd kan ingå företrädare för

1. sådant forsknings- och utvecklingsarbete utanför högskolan som har anknytning till nämndens verksamhetsområde.

2. sådan grundläggande högskoleutbildning som saknar representation i fakultetskollegiet,

3. allmänna intressen.

73. att riksdagen beträffande bemyndigande för regeringen att i vissa fall besluta om särskild sammansättning av fakultets- eller sektionsnämnd med bifall till motionen 1978/79: 2234 yrkandet 10 i denna del avslår propositionen 1978/79: 119.

11. beträffande *försöksverksamhet med utvärderande vetenskapliga nämnder* av Claes Elmstedt (c), Ove Nordstrandh (m), Sven Johansson (c), Gösta Karlsson (c), Hans Nyhage (m) och Thorsten Larsson (c) som anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 72 börjar "Såvitt utskottet" och slutar "planerad forskning" bort ha följande lydelse:

Utskottet anser det angeläget att landets forskning har en hög och jämn nivå. Ett medel att nå detta mål kan enligt utskottets mening vara att, som föreslås i motionen 1978/79: 2232, inrätta särskilda vetenskapliga nämnder. Dessa skulle t. ex. en gång vart annat eller vart tredje år utvärdera resp. fakultets forskning. En sådan utvärdering skulle vara av stort värde för det interna arbetet inom de berörda institutionerna samt dessutom underlätta ställningstaganden från utomstående forskningsstödjande organ.

I sådana nämnder bör ingå representanter för respektive fakultets ämnesområden eller näraliggande ämnen. Nämndens ledamöter bör hämtas både från universitet i Sverige och från utländska lärosäten. En omfattande försöksverksamhet bör starta på det sätt som föreslås i motionen innan beslut tas om verksamhetens slutliga utformning. Vad utskottet här anfört bör riksdagen med bifall till motionen 1978/79: 2232 yrkandet 2 som sin mening ge regeringen till känna.

I fakultetsnämnd och sektionsnämnd skall ingå företrädare för verksamheten inom nämndens verksamhetsområde. Företrädare för de anställda och de studerande inom fakultetsnämnds och sektionsnämnds verksamhetsområde har rätt att ingå i nämnden.

I fakultetsnämnd och sektionsnämnd kan ingå företrädare för

1. sådant forsknings- och utvecklingsarbete utanför högskolan som har anknytning till nämndens verksamhetsområde.

2. sådan grundläggande högskoleutbildning som saknar representation i fakultetskollegiet.

dels att utskottets hemställan under 76 bort ha följande lydelse:

76. att riksdagen beträffande försöksverksamhet med utvärderande vetenskapliga nämnder med bifall till motionen 1978/79: 2232 yrkandet 2 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

*Bilaga 1***Näringsutskottets yttrande****1978/79: 3 y****över propositionen 1978/79: 119 om vissa frågor rörande forskning och forskarutbildning jämte motioner***Till utbildningsutskottet*

Utbildningsutskottet har berett näringsutskottet tillfälle att yttra sig över propositionen 1978/79: 119 om vissa frågor rörande forskning och forskarutbildning jämte motioner. Näringsutskottet har funnit anledning att yttra sig över förslag dels om att arbetstagarorganisationerna skall få representation i styrelserna för vissa organ på forsknings- och utvecklingsområdet, dels om att de av styrelsen för teknisk utveckling (STU) inrättade kontaktsekretariaten vid vissa högskolor skall föras över till högskoleorganisationen. I dessa frågor får näringsutskottet anföra följande.

Representation för arbetstagarorganisationerna i vissa styrelser

Regeringen ställer sig i propositionen (s. 35 f.) positiv till önskemål om att arbetstagarnas huvudorganisationer i större utsträckning än f. n. skall få representation i styrelserna för organ som sysslar med forsknings- och utvecklingsfrågor. Inom näringsutskottets intresseområde nämns dels kollektiva forskningsinstitut, vilkas verksamhet finansieras gemensamt av näringslivet och staten, dels styrelsen för teknisk utveckling (STU).

Vad gäller forskningsinstitutet finns det enligt propositionen skäl för att arbetstagarorganisationerna får vidgad representation främst i de institut som har anknytning till industrin. Detta skulle kunna åstadkommas inom ramen för den statliga representation i institutens styrelser som varje år utses av STU. Det ankommer på regeringen att vidta de åtgärder som kan vara erforderliga i detta avseende, framhålls det. Näringsutskottet har ingenting att erinra mot detta uttalande.

I fråga om STU yttrar föredragande statsrådet att han finner det naturligt att den arbetstagarrepresentation som sedan länge finns i ett antal nämnder och grupper för olika teknikområden inom STU utvidgas till central nivå inom verket och att han därför med tillfredsställelse konstaterar att arbetstagarintressen har fått en bred representation i två centrala policyskapande organ som nyligen har tillsatts inom STU. De båda organen är det tekniskt-industriella rådet och det tekniskt-vetenskapliga rådet. I anslutning till detta uttalande påpekas i motionen

Bilaga 1

1978/79: 2230 — av Stig Alemyr m. fl. (s) — att inget närmare besked ges om representation för arbetstagarorganisationerna i STU:s styrelse. Motionärerna vill att riksdagen skall ta ställning för en sådan representation. I motionen 1978/79: 2236 yrkar de att riksdagen skall uttala "att arbetstagarrepresentation bör ingå i styrelsen för teknisk utveckling". Härmed torde förstås att de centrala arbetstagarorganisationerna skall bli företrädare i STU:s styrelse.

STU:s styrelse består enligt myndighetens instruktion (1968: 404, ändrad 1977: 232; från den 10 april i år 1979: 113) av en generaldirektör och sju andra ledamöter, vartill kommer personalföreträdare enligt kungörelsen (1974: 224) om personalföreträdare i statlig myndighets styrelse m. m. Förutom generaldirektören — som icke är ordförande — ingår f. n. i styrelsen två personer som har hämtats från näringslivet, två som är verksamma inom statsförvaltningen, två professorer och en riksdagsman.

Näringsutskottet delar motionärernas uppfattning att de centrala arbetstagarorganisationerna bör vara företrädare i STU:s styrelse. Utskottet anser det motiverat att riksdagen riktar ett uttalande av denna innebörd till regeringen.

Kontaktsekretariaten vid vissa högskolor

Forskarutbildningsutredningen har föreslagit att de inledningsvis nämnda kontaktsekretariaten — vid universiteten i Uppsala, Linköping, Lund och Umeå, tekniska högskolan i Stockholm, Chalmers tekniska högskola och högskolan i Luleå — skall föras över till högskoleorganisationen och knytas till regionstyrelserna för högskolan. Verksamheten skulle därvid byggas ut så att den omfattar hela högskolan och riktar sig till alla delar av samhällslivet. F. n. är syftet att kontaktsekretariaten skall främja kontakterna mellan högskoleforskningen och näringslivet. De skall stimulera näringslivet, särskilt småföretagen och uppfinnarna, att i sin produktutveckling använda de resurser som finns vid högskolor och andra forskningsinstitut. De skall också medverka till att resultat från forskningen vid högskolan blir praktiskt tillämpade inom näringslivet.

Remissinstanserna har i flertalet fall tillstyrkt att kontaktsekretariaten förs över till högskolan. Så gott som enhälligt har de emellertid avvisat förslaget om att sekretariaten skall knytas till regionstyrelserna. Den allmänna uppfattningen är att kontaktsekretariaten i stället bör förläggas i nära anslutning till forskarna och således vid de högskoleenheter där det bedrivs forskning. Det kan noteras — vilket inte framgår av den sammanställning av remissyttrandena som ingår i propositionen — att STU bestämt har avvisat förslaget att kontaktsekretariaten förs över till högskolan.

Mot bakgrund av remissyttrandena föreslås i propositionen att kon-

Bilaga I

taktsekretariatens basorganisation skall föras över till högskolan och knytas till högskoleenheter med fast forskningsorganisation. Den verksamhet som avser ren produktutveckling inbegrips inte i basorganisationen. Den bör, uttalas det, även fortsättningsvis finansieras via STU:s anslag. Det understryks också att kontaktsekretariaten beträffande teknisk och matematisk-naturvetenskaplig fakultet fortfarande bör hålla nära kontakt med STU och de regionala utvecklingsfonderna när det gäller planering av verksamheten och kontakter med företag. Samråd med dessa organ skall föregå tillsättningen av kontaktsekreterartjänster med inriktning mot näringslivet. STU och universitets- och högskoleämbetet avses få i uppdrag att i samråd behandla de organisatoriska och praktiska frågor som aktualiseras vid organisationsförändringen. Föredraganden räknar med att de skall lägga fram erforderliga förslag i sådan tid att överföringen av verksamheten till högskolan kan äga rum budgetåret 1980/81.

Som en förutsättning för att förslaget om överföring av kontaktsekretariaten till högskolan skall kunna godtas anges i motionen 1978/79: 2230 att de underställs ett organ som i likhet med STU leds av en majoritet av företrädare för allmänna intressen. På denna grund stöder motionärerna forskarutbildningsutredningens förslag att sekretariaten skall knytas till regionstyrelserna. Att så sker innebär dock inte, säger de, att det praktiska ansvaret för verksamheten skall flyttas från de högskoleenheter där forskning bedrivs.

Näringsutskottet tillstyrker att kontaktsekretariaten såsom föreslås i propositionen får vidgade uppgifter och i samband därmed förs över till högskoleorganisationen. Utskottet fäster emellertid stor vikt vid att de fortfarande kommer att ha nära samband med STU. De uttalanden i propositionen som utskottet har återgivit tycks borge för att så blir fallet. Utskottet tar fasta på att STU skall medverka vid den närmare utformningen av organisationsförändringen och utgår från att regeringen, när den nästa gång begär anslag för kontaktsekretariaten, kommer att för riksdagen presentera den organisatoriska lösning som de fortsatta övervägandena har resulterat i.

I fråga om kontaktsekretariatens ställning inom högskoleorganisationen ansluter sig utskottet till regeringens förslag. Det synes angeläget att de får tillfälle att arbeta så nära forskarna som möjligt. De bör därför knytas till resp. högskoleenheter. Motionärernas linje innebär, för att ta ett exempel, att kontaktverksamheten vid högskolan i Luleå skall ledas från Umeå. Detta synes föga rationellt. Utskottet avstyrker alltså motionen 1978/79: 2230 i den del som senast berörts.

Stockholm den 5 april 1979

På näringsutskottets vägnar
INGVAR SVANBERG

Bilaga 1

Närvarande: Ingvar Svanberg (s), Bengt Sjönell (c), Hugo Bengtsson (s), Fritz Börjesson (c), Sven Andersson i Örebro (fp), Nils Erik Wååg (s), Birgitta Hambræus (c), Margaretha af Ugglas (m), Lilly Hansson (s), Lennart Pettersson (s), Sivert Andersson (s), Olof Johansson (c), Rune Johansson i Ljungby (s), Sven-Olov Träff (m) och Hugo Bergdahl (fp).

Avvikande mening

beträffande *kontaktsekretariaten vid vissa högskolor* av Ingvar Svanberg, Hugo Bengtsson, Nils Erik Wååg, Lilly Hansson, Lennart Pettersson, Sivert Andersson och Rune Johansson i Ljungby (alla s) som anser att den avslutande del av utskottets yttrande som börjar med "Näringsutskottet tillstyrker" och slutar med "senast berörts" bort ha följande lydelse:

Det finns enligt näringsutskottets mening skäl som talar för att STU även fortsättningsvis borde ha direkt ansvar för kontaktsekretariatens verksamhet. Detta skulle bäst gagna syftet att främja teknisk förnyelse inom mindre och medelstora företag. Om huvudmannaskapet för kontaktsekretariaten likväl ändras — på grunder som faller utanför näringsutskottets bedömning — är det viktigt att två villkor blir uppfyllda. För det första bör, som anges i propositionen, STU få medverka vid den närmare utformningen av organisationsförändringen. Regeringen bör i så fall, när den nästa gång begär anslag för kontaktsekretariaten, för riksdagen presentera den organisatoriska lösning som de fortsatta övervägandena har resulterat i. För det andra bör kontaktsekretariaten, såsom motionärerna föreslår, underställas regionstyrelserna för högskolan så att företrädare för allmänna intressen får ett avgörande inflytande över hur verksamheten utvecklas. Näringsutskottet anser att riksdagen bör rikta ett uttalande av denna innebörd till regeringen.

Lagförslag

Förslag till

Lag om ändring i högskolelagen (1977: 218)

Härigenom föreskrives att 16, 23 och 24 §§ högskolelagen (1977: 218) skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

16 §

Verksamheten inom högskolan skall ledas av lokala styrelser, rektorsämbeten, linjenämnder, fakultetsnämnder, sektionsnämnder samt styrelser för institutioner och andra arbetsenheter.

Vid högskoleenheten inom jordbruksdepartementets verksamhetsområde får i stället för fakultetsnämnder och sektionsnämnder finnas andra organ enligt vad som föreskrives i 25 §.

I stället för fakultetsnämnder och sektionsnämnder får finnas andra organ enligt vad som föreskrivs i 23 § fjärde stycket och 25 §.

23 §

För forskarutbildningen och forskningen vid högskolan inom utbildningsdepartementets verksamhetsområde skall finnas fakultetsnämnder och sektionsnämnder.

Fakultetsnämnds verksamhet skall avse ett särskilt vetenskapsområde (fakultet) i en högskoleregion. Sektionsnämnds verksamhet skall avse en del av en fakultet (sektion) i en högskoleregion.

Fakultetsnämnd och sektionsnämnd skall inom sitt verksamhetsområde

1. planera forskarutbildningen,
2. handlägga övriga frågor om vad forskarutbildningen skall innehålla och om hur forskarutbildningen skall organiseras, samt
3. handlägga vissa frågor om planering av forskningen.

För sådan forskning och forskarutbildning som ej avser ett särskilt vetenskapsområde får finnas andra organ än fakultetsnämnder och sektionsnämnder. Föreskrifter om dessa andra organ meddelas av regeringen eller myndighet som regeringen utser.

24 §

I fakultetsnämnd och sektionsnämnd skall ingå företrädare för verksamheten inom nämndens verksamhetsområde. Företrädare för de anställda och de studerande inom fakultetsnämnds och sektionsnämnds verksamhetsområde har rätt att ingå i nämnden.

I fakultetsnämnd och sektionsnämnd skall ingå företrädare för verksamheten inom nämndens verksamhetsområde. Företrädare för de anställda och de studerande inom fakultetsnämnds och sektionsnämnds verksamhetsområde har rätt att ingå i nämnden.

Bilaga 2

Nuvarande lydelse

I fakultetsnämnd och sektionsnämnd kan ingå företrädare för sådant forsknings- och utvecklingsarbete utanför högskolan som har anknytning till nämndens verksamhetsområde.

Föreslagen lydelse

I fakultetsnämnd och sektionsnämnd kan ingå företrädare för

1. sådant forsknings- och utvecklingsarbete utanför högskolan som har anknytning till nämndens verksamhetsområde,

2. sådan grundläggande högskoleutbildning som saknar representation i fakultetskollegiet,

3. allmänna intressen.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1979.

Bilaga 3

Översikt över motionernas behandling

Motionsyrkande nr	Motionsyrkandena behandlas på nedan angivna ställen i		
	utskottets yttrande s.	utskottets hemställan mom.	reservation nr
1978/79:			
203	31	13	
204	70	71	
206	54-55	52	
265	61	59	
733	51-52	48, 50	
917	61	59	
1355: 1	14-17	1	
2	19	7	
3	14-17	1	
1373	17	3	
1625	51-52	47	
1886	40-41	28	
1887	67	67	
2215: 1	71	72	10
2	36-38	25	
3	28-29	9	
4	30-31	11	
5	29	10	
6	51-52	47, 49	
2222: 1	31	14	4
2	31	15	4
3	31	16	4
4	31-32	17	
5	19	6	
2230: 1	36-37	21, 22	
2	20	8	
3	39-40	27	
4	41-42	32	5

Bilaga 3

Motionsyrkande nr	Motionsyrkandena behandlas på nedan angivna ställen i		
	utskottets yttrande s.	utskottets hemställan mom.	reservation nr
2230: 5	74–75	79	
6	48, 71–72	38, 75	
7	56–57	54	
8	58–59	58	
9	64–65	62	9
2231	41	31	
2232: 1	63	61	
2	72	76	11
3	50–51	46	8
4	66	64	
5	30–31	11	3
6	18–19	4, 5	1
7	41	30	
8	51–52	47	
9	33–34	20	
2233: 1–3	14–17	1	
4	66	65, 69	
5	56	53	
6	14–17	1	
7	49, 50	39, 43, 44	
8	19	7	
9	33	19	
10	41	29	
2234: 1	36–38	23	
2	36–38	24	
3	44	36	6
4	30–31	11	2
5–7	51–52	47	
8	57–58	56	
9	49	40	7
10	70–71	72, 73	10
2235	58, 75	57, 80	
2236	44	35	
2237: 1	14–17	2	
2	19	7	
3	43	33	
4	14–17	2	
5	44, 67, 75	36, 68, 80	

Innehållsförteckning

	s.
Inledning	1
Forsknings- och forskarutbildningsreform	
Propositionen 1978/79: 119	2
Motionerna	2
Utskottet	8
Allmänna överväganden	9
Forskningsplanering	20
FoU-statistik och forskningsregistrering m. m.	34
Samhällsriktad forskningsinformation	38
Arbetsagarinflytande och arbetstagarorganisationernas möjlig-	
heter att initiera forskning	42
Rekrytering till forskarutbildning	44
Breddat utbildningsutbud	53
Studiefinansiering	55
Dimensionering av forskarutbildningen	61
Samverkan med FoU utanför högskolan	62
Tjänsteorganisation	65
Planerings- och ledningsorganisation	67
Samspel forskning—grundutbildning	72
Vissa medelsanvisningar	
Propositionen 1978/79: 119 och propositionen 1978/79: 100 bilaga	
12 punkten D 31	73
Utskottet	74
Utskottets hemställan	75
Reservationer	
1. Utredning om regional anknytning av forskning och högre utbild-	
ning (c)	82
2. Utredning om sekretariatets för framtidsstudier verksamhet och	
organisation (m)	82
3. Ombildning av sekretariatet för framtidsstudier till en delegation	
under FRN (c)	83
4. Kvalitet i universitetsutbildning och forskning (m)	83
5. Ett samlat åtgärdsprogram för att stimulera intresset för naturvet-	
enskap och teknik bland barn och ungdom (s)	84
6. Bidrag ur arbetarskyddsfondens kapitalbehållning till arbetstagar-	
organisationernas forskning (m)	85
7. Allmän behörighet till forskarutbildning (m)	85
8. Mellanexamen inom forskarutbildningen (c, m)	85
9. Kontaktsekretariatens överföring till högskolan (s)	86
10. Komplettering och särskild sammansättning av fakultets- eller	
sektionsnämnd (m)	87
11. Försöksverksamhet med utvärderande vetenskapliga nämnder	
(c, m)	88
Bilagor	
1. Näringsutskottets yttrande 1978/79: 3 y över propositionen 1978/	
79: 119 om vissa fragor rörande forskning och forskarutbildning	
jämfte motioner	90
2. Förslag till Lag om ändring i högskolelagen (1977: 218)	94
3. Översikt över motionernas behandling	95

